

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Michal Hledík

Vojenské trestní právo (1918 – 1938)

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Ladislav Soukup, CSc.

Katedra právních dějin

Datum vypracování práce: 24. května 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženu diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pod vedením doc. JUDr. Ladislava Soukupa, CSc. a že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita pro získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze **27. 5. 2015**

Michal Hledík

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval svému vedoucímu práce doc. JUDr. Ladislavu Soukupovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a vstřícnost, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnoval. Dále bych chtěl poděkovat Národní knihovně České republiky a jejím pracovníkům, bez které by nebylo vypracování této práce možné. V neposlední řadě také mé rodině za jejich podporu a pomoc.

OBSAH

ÚVOD	6
1 VOJENSKÉ TRESTNÍ PRÁVO	9
1.1 POJEM VOJENSKÉHO TRESTNÍHO PRÁVA.....	9
1.2 VZNIK A VÝVOJ VOJENSKÉHO TRESTNÍHO PRÁVA	10
1.3 PRAMENY VOJENSKÉHO TRESTNÍHO PRÁVA	13
1.4 RECEPCE PRÁVNÍCH NOREM A SNAHY O REFORMU.....	17
1.5 VOJENSKÉ TRESTNÍ PRÁVO PO ROCE 1938.....	25
2 ZÁKON Č. 19/1855 Ř. Z., VOJENSKÝ TRESTNÍ ZÁKON O ZLOČINECH A PŘEČINECH...28	
2.1 DÍL PRVNÍ: VŠEOBECNÁ USTANOVENÍ O ZLOČINECH, PŘEČINECH A O TOM, KTERAK SE TRESTAJÍ.....	32
2.1.1. Trestné činy dle Vojenského trestního zákona.....	32
2.1.2. Pachatel, trestná součinnost	35
2.1.3. Nepřičitatelnost trestných činů.....	38
2.1.4. Vývojová stadia trestného činu	42
2.1.5. Pominutí trestnosti	44
2.1.6. Druhy trestů	49
2.1.7. Ukládání trestů	59
2.2 DÍL DRUHÝ: VOJENSKÉ ZLOČINY A VOJENSKÉ PŘEČINY	64
2.2.2 Hlava první: O porušení vojenských služebních povinností a povinností vojenského stavu vůbec.....	65
2.2.2 Hlava druhá: O porušení subordínace	67
2.2.3 Hlava třetí: O vzpouře a odboji.....	71
2.2.4 Hlava čtvrtá: O zprotivení se strážní vojenské a neuctivému chování se k ní.....	73
2.2.5 Hlava pátá: O zběhnutí a svémocném vzdálení se	75
2.2.6 Hlava šestá: O osnování spiknutí k zběhnutí.....	77
2.2.7 Hlava sedmá: O porušení povinnosti ve službě strážní	78

2.2.8	Hlava osmá: O zbabělosti	80
2.2.9	Hlava devátá: O rušení kázně a řádu	83
2.2.10	Hlava desátá: O nešetření služebních předpisů vůbec	85
2.2.11	Hlava jedenáctá: O sebepoškození	86
2.3	DÍL TŘETÍ: O ZLOČINECH PROTI VÁLEČNÉ MOCI STÁTU A KTERAK SE TRESTAJÍ	87
2.4	DÍL ČTVRTÝ: O JINÝCH ZLOČINECH A KTERAK SE TRESTAJÍ	88
2.5	DÍL PÁTÝ: O OBECNÝCH PŘEČINECH A KTERAK SE TRESTAJÍ	90
3 ZÁKON Č. 131/1912 Ř. Z., VOJENSKÝ TRESTNÍ SOUDNÍ ŘÁD PRO ZEMĚBRANU, VOJENSKÁ JUSTIČNÍ SOUSTAVA		93
3.1	VOJENSKÁ JUSTIČNÍ SOUSTAVA	95
3.1.1	Vojenské soudy	97
3.1.2	Vojenská prokuratura	102
3.1.3	Vojenské věznice a vojenské trestnice	103
3.2	HLAVA V. OBVINĚNÝ A JEHO OBHAJOVÁNÍ	103
3.3	HLAVA VI. POŠKOZENÝ A SOUKROMÝ ŽALOBCE	104
3.4	HLAVA XXVI. ŘÍZENÍ PODLE STANNÉHO PRÁVA	105
3.5	HLAVA XXVII. POLNÍ SOUDNÍ ZŘÍZENÍ A POLNÍ TRESTNÍ ŘÍZENÍ	107
4 VYBRANÉ STATISTIKY VOJENSKÉHO TRESTNÍHO PRÁVA MEZI LETY 1918 – 1938 ..		110
ZÁVĚR		114
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ		117
RESUMÉ		127
NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE		127
ABSTRACT		130
KLÍČOVÁ SLOVA		132

ÚVOD

Téma diplomové práce Vojenské trestní právo (1918 – 1938) jsem si zvolil z několika důvodů. Pravděpodobně nejdůležitějším důvodem bylo, že toto téma určitým způsobem propojuje dva právní obory, které jsou mi velice blízké – právní dějiny a trestní právo. Současně bylo mým záměrem zvolit téma, které se vyznačuje určitou specifičností a které nebylo dosud rozsáhle zpracováno. Vojenské trestní právo, jak jsem zjistil v průběhu vypracování diplomové práce, bylo již od dob svého vzniku speciálním oborem trestního práva. Tuto specifičnost si uchovalo až do dnešní doby, přestože od roku 1950 u nás po formální stránce z trestního práva vyčleněno není. Stále jde o okrajovou problematiku a těší se menší míře pozornosti jak v kruzích odborné veřejnosti, tak v ještě větší míře v kruzích veřejnosti laické. Z důvodu rozsahu práce jsem si nekladal ambice komplexně popsat zadanou problematiku, přestože ve vývoji vojenského trestního práva jde z hlediska časového o poměrně krátký úsek. Mým cílem bylo podat určitým způsobem ucelený obraz problematiky se zaměřením na nejvýznamnější prvky vojenského trestního práva v meziválečném období.

V první části jsem se pokusil vymezit pojem vojenského trestního práva a popsat jeho vznik a vývoj na území českých zemí do roku 1918. Uvádím zde nejdůležitější prameny vojenského trestního práva v období do roku 1918 a prameny účinné za první republiky. Dále se v první kapitole zabývám obecně recepcí právního řádu nově vznikajícím státem. V návaznosti na tuto problematiku se pak zmiňuji o pokusech o novelizaci a unifikaci právního řádu, se zaměřením na trestní právo včetně vojenského trestního práva, za období první republiky a srovnání s rekodifikací v okolních státech. Do této části první kapitoly jsem zároveň zařadil pohled soudobé právní vědy na meziválečné trestní právo. Kapitulu jsem uzavřel určitým výhledem vojenského trestního práva do další historické etapy, tedy pohledem na jeho osud v období Protektorátu Čechy a Morava a v období začínající totality po 2. světové válce.

Druhá a zároveň stěžejní kapitola mé diplomové práce se zaměřuje na zákon č. 19/1855 Říšského zákoníku rakouského (dále jen ř. z.), Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech, jako na nejdůležitější předpis z oblasti vojenského trestního

práva v období první republiky. První podkapitola je popisem obecné části zákona. Zvláštní část je pak předmětem zbylých čtyř podkapitol. Ze zvláštní části zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona je největší pozornost věnována úpravě vojenských trestných činů. U každé skupiny je vybráno několik trestných činů, o kterých je dále pojednáno.

Třetí kapitola je zaměřena na zákon č. 131/1912 ř. z., Vojenský trestní řád. Podrobně je zde rozebrána problematika vojenských soudů a dalších vojenských úřadů v justici participujících. Z dalších částí zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu se zde věnují postavení stran v trestním řízení a jeho zvláštním druhům. Dle mého názoru je studium procesního práva důležité jednak pro pochopení, jakým způsobem byly trestné činy stíhány, a zároveň jde o oblast, která je často neprávem upozadována. Například u zvláštních druhů vojenského trestního řízení může jít o velmi zajímavé téma i pro laickou veřejnost.

V obou kapitolách jsem průřezově uvedl komparaci s osnovami revizních komisí Vojenského trestního zákona a Vojenského trestního řádu. Okrajově je zmíněno i srovnání s meziválečným trestním právem civilním. U institutů vojenského trestního práva, jejichž úprava nebo pojetí se do současnosti značně pozměnilo, jsem připojil porovnání s úpravou dnešní.

V čtvrté kapitole jsem se pokusil shromáždit vybrané statistiky o páchaných trestných činech, ukládaných trestech a fungování vojenských justičních orgánů v období první republiky.

V poslední kapitole jsem shrnul výsledky své práce a na závěr jsem připojil cizojazyčné resumé v anglickém jazyce. Díky tomu se s prací bude moci seznámit širší okruh zájemců.

Jak jsem uvedl již v úvodu, jelikož problematika vojenského trestního práva nebyla prozatím v uspokojivém rozsahu zpracována, použil jsem jako hlavního pramene právní předpisy účinné v daném období. Dále jsem vycházel zejména z dobových odborných publikací a komentářů k zákonům, přestože i za období první republiky šlo o okrajovou oblast zájmu. Bylo sepsáno pouze minimum publikací, tyto se však vyznačují vysokou kvalitou a byly velmi užitečným informačním zdrojem. Bohužel v dnešní době již máme k dispozici pouze omezené množství výtisků, u zahraničních

publikací je situace ještě tíživější. Pro vytvoření komplexnějšího obrazu jsem pracoval též s pojednáními, věnujícími se československému meziválečnému vojenskému trestnímu právu, které vyšly v nedávné minulosti. Tyto práce mají oproti dobovým monografiím výhodu časového odstupu.

1 VOJENSKÉ TRESTNÍ PRÁVO

1.1 Pojem vojenského trestního práva

Vojenské trestní právo je speciální oblastí trestního práva. Jde o soubor právních norem, jejichž účelem je zejména ochrana disciplíny a řádu ve vojsku, které jsou nepostradatelnými právními statky pro fungující ozbrojené složky státu¹. Vojenské trestní právo, tak jako trestní právo obecně, se dále dělí na vojenské trestní právo hmotné a vojenské trestní právo procesní². Vojenské trestní právo hmotné stanoví, co je trestným činem a jakou sankci lze za ně příslušníkům ozbrojených složek udělit. Vojenské trestní právo procesní upravuje trestní řízení, tedy postup justičních orgánů při vymáhání práva. Lepšík například definuje vojenské trestní právo takto: „*Trestní právo, podle kterého soudí vojenské soudy, nazývá se trestním právem vojenským (ve vlastním smyslu) (...)*.“³.

Dualismus trestního práva, tedy stav, kdy existují trestněprávní normy vztahující se pouze na příslušníky ozbrojených složek, je institutem s až překvapivě dlouhou historií. A zejména v 19. století byl tento jev předmětem řady odborných publikací. Jako nejvýznamnější, z pohledu úpravy v českých zemích, uvedu práce Damianitschovy⁴, Dangelmaierovy⁵, Mayerovy⁶ či Lelewerovy⁷.

1 K úkolům a povinnostem československé armády srov. Slovník veřejného práva československého, svazek V., Brno: Rovnost, 1948, str. 18 a násl.

2 V období první republiky bylo místo termínu „*Trestní právo procesní*“ užíváno termínu „*Trestní právo formální*“; k tomu srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 8.

3 Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 8.

4 Studien über das Militär-Strafrecht in seinem materiaellen und formellen Teile; mit Hinblick auf die neueren Militär-Strafgesetze und vorsungswesiger Berücksichtigung des österr. Militär-Strafgesetzbuches vom Jahre 1855, Wien, 1862.

5 Geschichte des Militär-Strafrechts, Berlin, 1891.; Militär-rechtliche und militär-ethische Abhandlungen mit Berücksichtigung der Gesetzgebung Österreich-Ungarns, Deutschlands, Frankreichs

1.2 Vznik a vývoj vojenského trestního práva

Již v římském právu byly trestné činy vojáků vyjmuty z obecné úpravy a jejich trestání bylo svěřeno magistrátům. Ti pak v zájmu udržení vojenské kázně mohli trestání vojáků provádět dle své úvahy. Počátky vojenského trestního práva, tak jak ho chápeme dnes, lze vysledovat v 15. – 16. století, kdy bylo označováno pojmem „*kriegsrecht*“⁸. Potřeba řádu, který by přesně stanovil práva a povinnosti vojáků, zajistil jejich vynutitelnost a pomohl tak k udržení kázně a bojeschopnosti v armádě, začala vzrůstat s rozmachem žoldnéřských a později též stálých armád. Ty stály na modernějším pojetí organizace vojska, na organizované a disciplinované pěchotě. Dalším významným milníkem ve vývoji vojenského trestního práva byla Třicetiletá válka⁹.

V českých zemích lze první takové řady najít již v období husitském, zejména musíme zmínit tzv. Žižkův vojenský řád z roku 1423. Rakouské vojenské trestní právo bylo v té době upraveno tzv. válečnými články¹⁰. Válečné články byly jednoduché právní předpisy o povinnostech vojáků (tím jsou myšleni i žoldnéři) a trestech za jejich

und Italiens, Wien, 1893.; Die Militär-Verbrechen und Vergehen nach österreichischem Rechte mit Berücksichtigung des römischen Rechtes, des deutschen, französischen und italienischen Militär-Strafgesetzes, Innsbruck, 1894.; Philosophie des Militärrechts, Wien, 1896.; Die Literatur des Militär-Rechtes. Eine militärrechtliche Studie, verfasst anlässlich des 90. Geburtstages des Heren General-Auditors Martin Damianitsch, Wien, 1898.

6 Deutsches Militärstrafrecht I., Leipzig, 1907.

7 Grundriss des Militärstrafrechts, 2. vydání, Wien, 1927.

8 Tento termín lze přeložit jako „právo válečné“. K pojmovému odlišení vojenského práva a práva válečného dochází v 2. pol. 17. – 18. století; k tomu srov. Salák P., Vojenské trestní právo, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 174 – 175.

9 Třicetiletá válka (1618 – 1648), v evropské historii, série válečných konfliktů mezi různými národy z různých důvodů, včetně náboženské, dynastické, teritoriální a ekonomické rivality. Ničivá tažení a bitvy se odehrály skoro po celé Evropě, a když byla válka ukončena Vestfálským mírem roku 1648, mapa Evropy byla nenávratně změněna. Převzato z Encyclopædia Britannica, heslo dostupné na www.britannica.com/EBchecked/topic/592619/Thirty-Years-War.

10 Místo termínu „*Válečné články*“ bylo někdy užíváno termínu „*Válečné artikuly*“.

porušení. Při vstupu do vojska byl voják povinen na vojenské články přísahat, tím konkludentně vyslovil souhlas s jejich aplikací. Z nejvýznamnějších zmíním články Maxmiliána I., Karla V., Ferdinanda I. a Maxmiliána II. Tyto články však neobsahovaly úpravu procesního práva. Potrestání tak podléhalo úvaze soudce, případně i úvaze majitele daného vojska. Ferdinandem III. byly roku 1642 vydány válečné články pro císařskou milici, na které navázal roku 1699 Leopold II. Prvním předpisem obsahujícím komplexnější úpravu byl Předpis pro pěchotu a jízdu (někdy označován též jako Řád), vydán Marií Terezií v roce 1768. Roku 1803 byla působnost Předpisu pro pěchotu a jízdu rozšířena i na námořnictvo. Tento předpis byl přelomový tím, že srozumitelně vymezoval povinnosti příslušníků armády a stanovoval sankce za jejich porušení.

Kolem roku 1830 se začalo uvažovat o vydání nového vojenského trestního zákoníku po vzoru Trestního zákoníku z roku 1803. Ferdinand I. Dobrotivý nařídil roku 1837 přezkum všech platných vojenských předpisů a jejich následné zapracování do připraveného vojenského kodexu. Práce byly však několikrát přerušeny a na novém vojenském trestním zákoníku se začalo pracovat znovu až v roce 1850. Hlavní ideou bylo vytvoření zákoníku, který bude srozumitelně a jednotně stanovovat delikty a sankce za jejich porušení pro potřeby tehdejší císařské armády. Dne 15. ledna 1855 císař František Josef I. svým patentem uvedl v platnost zákon č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech¹¹, který nabyl účinnosti 1. července 1855. V čl. I Uvozovacího zákona pak bylo stanoveno: *„Vojenský tento zákoník trestní má od 1. července 1855 býti jediným platným předpisem, když běžeti bude o potrestání pro činy v něm jmenované a od téhož dne počínajíc pozbývají platnosti veškeré zákony a nařízení, které doposud v kterékoli části říše v příčině věcí k zákoníku tomuto se vztahujících průchod měly.“*

Válečné články, jako primární předpisy trestního práva, byly tedy roku 1855 nahrazeny zákonem č. 19/1855 ř. z., Vojenským trestním zákonem, avšak jako institut

11 Autorem zákona byl Ignác František Bergmayr. Dokončení kodifikačních prací se však nedožil, neboť zemřel 21. března 1853.

byly na našem území s konečnou platností zrušeny až s vydáním Služebního řádu A-I-1¹² roku 1926.

Stejně jako hmotné právo má dlouhou historii i vojenské trestní právo procesní. To se začalo samostatně vyvíjet v období středověku. Na našem území můžeme jeho počátky vysledovat v 16. století. Jedním z prvních formalizovaných trestních řízení bylo Šoltýské právo německých lancknechtů, v polovině 16. století se vedle práva šoltýského objevuje Oštěpní právo. Zvláštní variantou oštěpního práva pak bylo Postavení před prostého muže. Od roku 1570 bylo pro jezdecké útvary zavedeno speciální řízení, tzv. Jezdecké právo¹³. Z procesních předpisů byl k válečným článkům subsidiárně užíván Hrdelní soudní řád císaře Karla V. (tzv. Karolina) z roku 1532. U těžkých zločinů bylo užíváno subsidiárně též kanonického práva. Od roku 1768 byl jako procesní předpis užíván Constitutio criminalis Teresiana (tzv. Tereziana). Řízení stálo na zásadě inkviziční, zásadě písemnosti a tajnosti¹⁴. Dalšími předpisy upravujícími vojenské trestní právo byly normy a nařízení Nejvyššího vojenského soudu a centrálních úřadů. Ty byly však značně nepřehledné, zejména z důvodu jejich počtu (až 600).

Vojenské trestní právo procesní si na ucelenou úpravu muselo počkat¹⁵ až do 5. července 1912, kdy vešel v platnost zákon č. 131/1912 ř. z., Vojenský trestní soudní řád pro zeměbranu. Tento zákon byl doplněn zákonným článkem XXXIII/1912¹⁶

12 Služební řád A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany č. 26/1926.

13 Srov. Salák P., Vojenské trestní právo, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 177 – 178 a Lepšík J., Stanné právo, jeho vznik a vývoj, 1. vydání, Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1945, str. 9 a násl.

14 Srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. XI.

15 Srov. článek XII. zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech a Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. XI – XII.

16 Vedle zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu pro zeměbranu byl vydán též zákon č. 130/1912 ř. z., Vojenský trestní soudní řád pro společnou brannou moc, spolu se zákonným článkem XXXII/1912. Československá republika nepřevzala rakousko – uherský model duality vojska,

pro Uherskou část monarchie, který po roce 1918 platil na území Slovenska a Podkarpatské Rusi. Nadále tak řízení stálo na zásadě obžalovací, zásadě ústnosti, přímosti, veřejnosti a zásadě materiální pravdy¹⁷.

1.3 Prameny vojenského trestního práva

Jak jsem již uvedl výše nejvýznamnějšími prameny vojenského trestního práva mezi lety 1918 – 1938 byly zákon č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákon, kterému se budu rozsáhleji věnovat ve druhé kapitole své práce a zákon č. 131/1912 ř. z., Vojenský trestní řád, o kterém více pojednám ve třetí kapitole. Tyto dva zákony byly za dobu své účinnosti doplněny a pozměněny mnohými pozdějšími zákony¹⁸. Teorií jsou takové zákony označovány jako vedlejší trestní zákony¹⁹.

keré se dělilo na společnou brannou moc a zeměbranu. Soudní praxí pak byla upřednostněna právní úprava pro zeměbranu, to bylo následně potvrzeno i legislativou, k tomu srov. Věcný věstník Ministerstva národní obrany, 1919, čl. 179. Po vydání zákona č. 122/1920 Sb. z. a n., jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé se úprava zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu a zákonného článku XXXIII/1912 sblížila natolik, že rozdíly mezi úpravou platnou v zemích Českých a Moravskoslezských a na Slovensku a Podkarpatské Rusi byly nadále nepatrné. Proto se nadále budu zabývat pouze zákonem č. 131/1912 ř. z., Vojenským trestním řádem; k tomu srov. Lepšík J., Úkoly právního sjednocení v našem Vojenském trestním právu: Celoštatný Unifikační kongres právníků v Bratislavě 26. – 28. 9. 1937, Obor pre právo trestné, Bratislava: Nákladem vlastním, 1937, str. 2 – 3.

17 Srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. XII – XIII.

18 K mezerám v pramenech vojenského trestního práva v Československu, jejich nedostatkům a sporným otázkám srov. Lepšík J., Co patří k pramenům našeho hmotného vojenského trestního práva, In: Pocta k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dra Augusta Miříčky, Praha: Československá společnost pro právo trestní, 1933, str. 179 a násl.

19 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 9.

Nejvýznamnějšími vedlejšími zákony v odvětví hmotného práva v období Rakouska-Uherska a následně v období Československé republiky byly následující²⁰:

- zákon č. 8/1863 ř. z., o doplnění obecného a vojenského trestního zákona;
- zákon č. 151/1868 ř. z., Branný zákon, článkem VI. uvozovacího patentu bylo zrušeno spoutání odsouzeného k těžkému žaláři dle § 25 Vojenského trestního zákona a dále byl zrušen trest tělesného pokárání, který byl do té doby upraven v § 20 odst. 1 bod 3. Vojenského trestního zákona;
- zákon č. 9/1918 Sbírky zákonů a nařízení (dále jen Sb. z. a n.)²¹, jímž se doplňuje vojenský trestní zákon a trestní řád, § 1 zrušil dosavadní vojenskou přísahu a její účinek byl nahrazen zařazením do branné moci;
- zákon č. 556/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení vojenského trestního zákona, tím byla změněna některá ustanovení v díle prvním, čtvrtém a pátém Vojenského trestního zákona, byly zvýšeny cenové hranice u trestných činů proti majetku a dále zrušil zvláštní ochranu důstojnické cti;
- zákon č. 568/1919 Sb. z. a n., o trestání válečné lichvy (změněn zákonem č. 80/1924 Sb. z. a n.);
- zákon č. 193/1920 Sb. z. a n., Branný zákon republiky Československé (změněn zákonem č. 53/1927 Sb. z. a n.);
- zákon č. 299/1920 Sb. z. a n., O četnictvu, četnictvo bylo podrobena pravomoci vojenských soudů, tak jako tomu bylo v dobách Rakouska – Uherska;
- zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky, který nově upravil skutkové podstaty trestných činů směřujících proti státu a veřejným činitelům, současně jím byl zrušen skoro celý díl III. Vojenského trestního zákona O zločinech proti válečné moci státu, avšak pro některé trestné činy byly v období mobilizace zachovány původní trestní sazby;
- zákon č. 154/1923 Sb. z. a n., o vojenském kázeňském a kárném právu, jakož

20 Pro další srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 9 a násl. a Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 561 a násl.

21 Sbírka zákonů a nařízení upravena zákonem č. 1/1918 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlásování zákonů a nařízení.

i odnětí vojenské hodnosti a přeložení do výslužby řízením správním (změněn zákonem č. 55/1927 Sb. z. a n.)

- zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží;
- zákon č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu.

Zde udávám výčet těch nejvýznamnějších vedlejších zákonů procesního práva.²²

- zákon č. 236/1912 ř. z., o válečných úkonech; § 9 stanovil, že civilní osoby s určitým poměrem k armádě jsou po dobu tohoto poměru podrobené vojenské soudní a kázeňské pravomoci (zrušeno zákonem č. 193/1920 Sb. z. a n., Branným zákonem republiky Československé)
- zákon č. 9/1918 Sb. z. a n., jímž se doplňuje vojenský trestní zákon a trestní řád, § 2 odstranil rozdíl mezi orgány společného vojska a zeměbrany povolányými k trestnímu stíhání
- zákon č. 89/1918 Sb. z. a n., v článku V. zrušil institut příslušného velitele a jeho pravomoc přešla na vojenského zástupce (funkcionáře vojenského zastupitelství), v článku VIII. stanovil postup pro řešení kompetenčních sporů, dále bylo stanoveno obsazení a složení soudů a zrušen článek LX o polním trestním řízení; touto novelizací se Vojenský trestní řád stal jedním z nejmodernějších předpisů své doby napříč všemi evropskými státy;
- zákon č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění, tímto zákonem bylo pozměněno ukládání a vykonávání trestů na svobodě a trestů na penězích;
- zákon č. 31/1929 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují trestní zákony a trestní řády, u brigádních soudů zavedl řízení mandátní a bylo zjednodušeno sepisování rozsudků (změněn zákonem č. 209/1931 Sb. z. a n.);
- zákon č. 23/1932 Sb. z. a n., o překládání vojenských soudců, kteří dosáhli

22 Pro další srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. XII a násl. a Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 561 a násl.

určitého věku, nebo nejsou schopni plnit úřední a služební povinnosti, do výslužby a o zprošťování jich od vykonávání služby pro trestní řízení;

- zákon č. 115/1937 Sb. z. a n., o vojenském polním trestním řízení.

Dalšími významnými prameny vojenského trestního práva byly podzákonné právní předpisy. Tyto předpisy byly, jak za období Rakouska – Uherska, tak následně v období Československé republiky, vydávány hned několika orgány. Zejména Ministerstvem války (posléze Ministerstvem národní obrany), Ministerstvem vnitra, císařem (posléze prezidentem) nebo vrchním velitelstvím armády (sbor náčelníků, generální štáb apod.). Podzákonné právní předpisy, nejčastěji označované jako nařízení, vyhlášky, předpisy či rozkazy, se lišily i různou právní silou. Z nejvýznamnějších podzákonných právních předpisů můžeme zmínit:

- císařské nařízení č. 157/1914 ř. z.;
- nařízení Ministerstva války č. 233/1915 ř. z.;
- opatření Stálého výboru Národního shromáždění republiky Československé č. 480/1920 Sb. z. a n., o změně některých ustanovení trestního práva, § 8 odst. 3 byla zřízena u divisních soudů instituce samosoudce (opatření naposledy prodlouženo zákonem č. 230/1933 Sb. z. a n.);
- armádní rozkaz prezidenta republiky ze dne 18. dubna 1924²³, který interpretoval § 1 zákona č. 9/1918 Sb. z. a n., viz výše;
- vládní nařízení č. 270/1936 Sb. z. a n., o Stráži obrany státu.

Při pojednávání o pramenech práva v jakémkoliv právním odvětví nelze opominout judikaturu a stejně tomu je u vojenského trestního práva. Přestože rozhodnutí Nejvyššího soudu a zejména Nejvyššího vojenského soudu nebyla v Československu vnímána jako právní pramen ve smyslu obecné závaznosti, jejich význam pro aplikaci práva a každodenní praxi byl významný. Na výkladu práva se,

23 Věcný věstník Ministerstva národní obrany, 1924, čl. 269.

zejména na počátku existence Československé republiky, podílelo též Ministerstvo národní obrany²⁴.

1.4 Recepce právních norem a snahy o reformu

Dne 27. října 1918 zaslal rakousko – uherský ministr zahraničí, hrabě Gyuly Andrassy, prezidentu Spojených států amerických Thomasi Woodrow Wilsonovi nótu²⁵, ve které za Rakousko – Uhersko akceptoval podmínky, za kterých bylo USA ochotno jednat s Rakouskem – Uherskem o příměří. Jednou z podmínek bylo právo na samostatnost pro Čechoslováky a Jihoslovany. Dne 28. října 1918 tak Národní výbor²⁶ přijal zákon O zřízení samostatného státu československého, který později vyšel pod číslem 11/1918 Sb. z. a n. Preambule tohoto zákona stanovila, že: „*Samostatný stát československý vstoupil v život.*“²⁷.

Dalším důvodem vydání této normy byla snaha Národního výboru o klidný přechod od monarchie k novému státu, přestože o jeho podobě nebylo prozatím rozhodnuto. To potvrdil i autor zákona Alois Rašín, když řekl: „*Tímto zákonem mělo být zamezeno, aby nenastal bezprávný stav, aby se celá státní správa nezastavila, aby se*

24 Srov. např. Výnos MNO č. j. 531/377/32 ze dne 24. 2. 1920 či Výnos MNO č. j. 37540 ze dne 13. 11. 1920.

25 Fotografie autentického českého překladu dostupná v Malý K. a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, str. 606.

26 Národní výbor československý vznikl 18. 11. 1916. Od roku 1918 byl již Národní výbor nejvyšším orgánem domácí politické reprezentace, dne 13. 7. 1918 byl na základě tzv. „Švehlova klíče“ reorganizován, tak že zastoupení politických stran reflektovalo výsledky posledních parlamentních voleb z roku 1911; k tomu srov. Malý K. a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, str. 316 a násled.

27 Rukopis zákona o zřízení samostatného státu československého, sepsaný Aloisem Rašínem a dobová fotografie z oslav vyhlášení Československa dostupná v Malý K. a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, str. 607 – 608.

29. října pracovalo dále, jako by revoluce vůbec nebylo.“²⁸. Proto byl v čl. 1 Národní výbor označen jako: „(...) orgán jednomyslné vůle národa a také vykonavatel státní svrchovanosti (...)“. Čl. 2 stanovil, že: „(...) veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti (...)“, z toho důvodu byl později zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. označen jako tzv. recepční norma. Konečně článkem 3 byly zachovány všechny úřady. Ty však byly nově podřízeny Národnímu výboru. Národní výbor pak plnil funkci zejména zákonodárnou. Působil však též jako nejvyšší správní orgán, kdy například zajišťoval přesun ministerstev z Vídně do Prahy. Dále se snažil o udržení veřejného pořádku, neboť na řadě míst vznikaly revoluční národní výbory, jejichž činnost bylo třeba pokojně ukončit. Podílel se též na nejnutnějších hospodářských opatřeních, zejména na kontinuitě zásobování potravinami apod. Posledním počinem Národního výboru, předtím než byl kooptací rozšířen a přeměnil se na Národní shromáždění, bylo dne 13. listopadu 1918 přijetí zákona č. 37/1918 Sb. z. a n., o prozatímní ústavě.

Přestože recepční zákon zajistil v rámci možností relativní stabilitu, potřebnou k vybudování nového státu, ve střednědobém horizontu přineslo bezvýhradné přijetí rakousko – uherských norem Československu řadu komplikací. Sjednocením území Čech, Moravy, Slezska, Slovenska a Podkarpatské Rusi vznikl v Československu dualismus právního řádu²⁹. Na území dříve spadajícím pod Předlitavsko nadále platilo rakouské právo, stojící na kontinentální právní tradici, a na území dříve spadajícím pod Zalitavsko zůstalo v platnosti právo uherské, které stálo zejména na obyčejovém principu, avšak nejdůležitější zákony již byly v psané formě.

Dlouhodobou neúnosnost dualismu právního řádu si uvědomovala nejen široká veřejnost, politická reprezentace, ale zejména odborná právnická obec. I autoři

28 Dostupné např. v Malý K. a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, str. 320.

29 Na území Hlučínska platilo do roku 1920 právo pruské, v tomto období tak v Československu byl dokonce trialismus právního řádu. Toto bylo vyřešeno přijetím zákona č. 76/1920 Sb. z. a n. o inkorporaci kraje Hlučínského. Obecně k problematice Hlučínska srov. Slovník veřejného práva československého, svazek I., Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1929, str. 715.

recepčního zákona se domnívali, že půjde o stav pouze přechodný a budou přijaty zákony nové, moderní a zejména jednotné pro celé území nového státu. Pro tento účel bylo též zákonem č. 431/1919 Sb. z. a n., o zřízení ministerstva pro sjednocení zákonodárství a organizace správní v Československé republice dne 30. července 1919 zřízeno Ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a organizace správní v Československé republice, jehož účelem bylo sjednocení zákonů a státní správy pro celé území Československa. Po splnění tohoto úkolu mělo být Ministerstvo zrušeno.

Na rekonstrukci všech stěžejních oblastí právního řádu se začalo pracovat takřka okamžitě. V oblasti občanského práva hmotného bylo původním záměrem prozatímně pořídit překlad ABGB, který by nadále sloužil jako občanský zákoník pro celé území nového státu. Od této myšlenky však bylo záhy upuštěno a roku 1920 bylo vytvořeno pět subkomitétů za účelem vytvoření zákoníku nového. Jejich práce pak byla mezi lety 1926 – 1931 sjednocována superrevizní komisí³⁰. Práce na rekonstrukci občanského práva procesního byly započaty roku 1922 souběžně komisemi v Praze a Bratislavě³¹. V roce 1927 byly Ministerstvem spravedlnosti zahájeny práce na novém obchodním zákoníku³². Pro rekonstrukci správního práva byla zvolena cesta postupné obměny předpisů dle jednotlivých úrovní veřejné správy. Práce na těchto obměnách započalo Ministerstvo vnitra již roku 1919³³. O snahách o reformu trestního práva se zaměřením na pokusy rekonstrukci vojenského trestního práva se zmíním v další části práce.

30 Srov. Dvořák J., Falada D., Snahy o unifikaci soukromého práva a právní civilistika v meziválečném období, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 726 a násl.

31 Srov. Schelle K., Civilní řízení v meziválečném Československu, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 763 a násl.

32 Srov. Skřejpková P., Pokusy o unifikaci v oblasti obchodního práva v letech 1918 – 1938, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 978 a násl.

33 Srov. Šouša J., Unifikace a jednokolejnost, dva pilíře snah o reformu veřejné správy v letech 1918 – 1938, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 886 a násl.

Všechny výše zmíněné komise měly ke konci 30. let připraveny konečné návrhy nových předpisů. Avšak zejména kvůli geopolitické a ekonomické situaci v Evropě, jenž vyvrcholila Velkou hospodářskou krizí a 2. světovou válkou, a politickému rozložení sil za první republiky, která se po celou dobu vyznačovala silnou nestabilitou z důvodu vysokého počtu politických subjektů a často jejich neochotou ke kompromisu a změnám, k unifikaci právního řádu v meziválečném období nedošlo. Právní dualismus byl v Československu odstraněn až v rámci tzv. právnícké dvouletky mezi lety 1949 – 1950³⁴, kdy byly dle politické objednávky vypracovány a vydány nové zákony v oblasti občanského, trestního, správního a rodinného práva, účinné pro celé území Československa:

- zákon č. 243/1949 Sb. z. a n., o akciových společnostech;
- zákon č. 265/1949 Sb. z. a n., o právu rodinném;
- zákon č. 86/1950 Sb. z. a n., Trestní zákon;
- zákon č. 87/1950 Sb. z. a n., o trestním řízení soudním;
- zákon č. 88/1950 Sb. z. a n., Trestní zákon správní;
- zákon č. 89/1950 Sb. z. a n., o trestním řízení správním;
- zákon č. 141/1950 Sb. z. a n., Občanský zákoník;
- zákon č. 142/1950 Sb. z. a n., Občanský soudní řád.

Nelze se však domnívat, že právní řád v Československu zůstal po dobu první republiky beze změny. První větší koncepční změna přišla s vydáním zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky. Účinnost uvozovací zákon a tedy i ústavní listina nabyly dnem vyhlášení, tj. 6. března 1920. Uvozovací zákon v článku I. odst. 1 stanovil, že: „*Zákony odporující ústavní*

34 Vládním usnesením ze dne 7. a 14. července 1948 bylo Ministerstvu spravedlnosti uloženo, aby do 1. září 1950 připravilo předlohy zákonů, které následně nahradí stávající předpisy. Ideovým základem pro právníckou dvouletku byl Manifestační sjezd československých právníků konaný 23. – 29. září 1949, kde byly vylíčeny zásadní nedostatky stávající úpravy a vytyčeno nové směřování a úkoly, která má právo v budoucnu plnit; k tomu srov. Malý K., Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989 jako předmět vědeckého zkoumání (Úvodní slovo při zahájení konference), In: Malý K., Soukup L., Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2004, str. 10 a násl.

listině, jejím součástkám a zákonům ji měnícím a doplňujícím jsou neplatné.“ ve spojení s článkem 9, který zněl: *„V den ustanovený v odst. 1 článku VIII. pozbývají platnosti všechna ustanovení, která odporují této ústavní listině a republikánské formě státu, dále všechny dřívější ústavní zákony, i když by jednotlivá jejich ustanovení nebyla v přímém rozporu s ústavními zákony Československé republiky.*“ Postupně byl právní řád pozměňován a sjednocován vydáváním dílčích právních předpisů. Ve výsledku však bylo vydáváno méně zákonů obecných a zákonů s celostátní působností. Vydávané zákony byly často územně či profesně specifické, mnoho bylo vydáno s pouze omezenou časovou působností a došlo i k vydání zákonů retroaktivních. Od počátku 30. let začaly být vydávány i tzv. zmocňovací zákony, které převáděly část pravomocí parlamentu na vládu, čímž došlo k ohrožení dělby moci. V Československu došlo k tzv. legislativní inflaci, kdy bylo mezi lety 1918 – 1920 vydáno 722 zákonů a za prvních deset let existence Československa pak bylo vydáno přibližně 10 000 zákonů. To vedlo ke značné nepřehlednosti v právním řádu, právní nejistotě a ke snížení úcty k zákonům v očích obyvatel.

Posledním sjednotitelem právního řádu v meziválečném období byly soudy, zejména tedy soudy vyšších instancí, které svým rozhodováním a výkladem alespoň částečně vyvažovaly složitou orientaci v právních předpisech při legislativní inflaci. Bohužel sbírky rozhodnutí byly vydávány až se značným zpožděním³⁵.

35 Sbírkou rozhodnutí Nejvyššího soudu byla vydávána od roku 1921 jeho druhým prezidentem prof. JUDr. Františkem Vážným, pod názvem Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech občanských a Rozhodnutí nejvyššího soudu československé republiky ve věcech trestních; Sbírkou rozhodnutí Nejvyššího správního soudu byla vydávána od roku 1918 jeho senátním prezidentem JUDr. Josefem V. Bohuslavem, pod názvem Bohuslavova sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních a Bohuslavova sbírka rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věcech finančních; Sbírkou rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu byla vydávána od roku 1922 Ministerstvem národní obrany, jako služební pomůcky branné moci, pod názvem Sbírkou zásadních rozhodnutí Nejvyššího vojenského soudu.

Komise pro reformu trestního zákona byla založena 14. června 1920, zakládajícími členy byli profesor Právnické fakulty UK v Praze a předseda Komise Dr. August Miřička, profesor Právnické fakulty MU v Brně Dr. Jaroslav Kallab, odborový rada Ministerstva spravedlnosti Dr. Albert Milota a odborový přednosta Ministerstva pro sjednocení zákonodárství a organizace správní v Československé republice Dr. August Ráth. Zakládajícími členy Komise byli též Dr. Alois Hold, profesor Německé univerzity v Praze, který však záhy odešel působit do Vídně a v komisi tak skončil, a Dr. Josef Prušák, profesor Právnické fakulty UK v Praze, který roku 1921 zemřel. Komise působila na bázi soukromé, avšak za finanční a materiální podpory Ministerstva spravedlnosti. Cílem Komise bylo vytvořit moderní trestní zákoník a trestní řád, reflektující poslední vývoj v trestním právu, integrující zásady tzv. pozitivistické školy³⁶, a zároveň tak v Československu unifikovat úpravu trestního práva. Komise nejdříve vypracovala zásady, na kterých měla rekodifikace stát, a s těmi následně byly seznámeny všechny ústřední úřady, politická reprezentace, justice, profesní komory apod. Výsledkem činnosti Komise byla Přípravná osnova trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového publikovaná Ministerstvem spravedlnosti roku 1926. V roce 1929 pak byla publikována Osnova zákona o řízení před občanskými trestními soudy. Z důvodu ekonomických nároků, které by si zavedení nového trestního zákoníku vyžádalo, a kvůli zkušenostem s hospodářskou krizí na konci dvacátých a počátku třicátých let byla Osnova z roku 1926 opuštěna a Ministerstvo spravedlnosti roku 1937 vypracovalo osnovu novou. Předpokladem bylo, že osnova trestního řádu bude přepracována tak, aby byla v souladu s novým návrhem trestního zákoníku. Tyto předpisy pak měly po svém přijetí společně nabýt účinnosti a dovést tak proces rekodifikace a unifikace trestního práva v Československu. Po událostech ze září roku 1938 však k tomu již nedošlo.

Názory, že vojenské trestní právo by mělo projít reformou a jako celek by mělo být včleněno do trestního práva obecného, se začaly objevovat na přelomu 19. a 20.

36 Proti té stála starší tzv. Klasická doktrína trestního práva; k tomu srov. Fenyk J., Císařová D., Meziválečné trestní právo a věda trestního práva v Československu, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 821 – 822.

století. Tuto myšlenku prosazovaly zejména kruhy odborné veřejnosti, z českých zástupců můžeme zmínit Dr. Augusta Miříčku³⁷. Existence dvojího trestního práva kladla na tehdejší justici vysoké nároky, zejména finanční a personální. Přinášela také řadu praktických problémů, můžeme uvést například problematiku spoluviny vojáka a osoby civilní. A konečně zde byl požadavek na zjednodušení právního řádu, což bylo podpořeno i skutečností, že zvláštní část vojenského trestního zákona tvořila pouze necelou čtvrtinu zákona.

Počátky unifikačních snah sahají do roku 1924, kdy byla ustavena revizní komise Vojenského trestního zákona³⁸. Jejimi členy byli generál justiční služby Jaroslav Kunc, předseda komise, dále generál František Veselý a plukovník Volf z Nejvyššího vojenského soudu, generál Václav Vorlíček a plukovník Soukup z Generální vojenské prokuratury, podplukovník Hájek a major Josef Lepšík³⁹ z Ministerstva národní obrany. Práce byly provázány s prací Komise pro reformu trestního zákona a zaměřily se tak

37 Ist die Militärgerichtsbarkeit auf Militärdelikte einzuschränken: eine militärstrafprocessuale Reformfrage, Wien, 1899; O příslušnosti soudů vojenských a jejich kolisích se soudy obecnými podle nových vojenských řádů trestních, Právník, r. 1913, sešit I, str. 1, sešit II, str. 37; Die Strafrechtsreform in der Tschechoslowakischen Republik, Bern, 1922; La législation pénale et sa réforme en Tchécoslovaquie, Revue internationale de droit pénal, r. 1924.

38 Existovala též varianta, že by se reforma vojenského trestního práva omezila čistě na sjednocení úprav pro celé území Československa. Tyto práce se pak měly soustředit pouze na zákon č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákon a zákon č. 131/1912 ř. z., Vojenský trestní řád. Tento postup by byl poměrně snadným, neboť by stačilo pořídit autorizovaný československý překlad obou zákonů a odstranit nepatrné odchylky procesního práva. Unifikace vedlejších zákonů pak měla být ponechána civilnímu trestnímu právu, neboť značná část z nich byla sdílená pro obě větve trestního práva; k tomu srov. Lepšík J., Úkoly právního sjednocení v našem Vojenském trestním právu: Celoštátní Unifikační kongres právníků v Bratislavě 26. – 28. 9. 1937, Obor pro právo trestné, Bratislava: Nákladem vlastním, 1937, str. 4.

39 K jeho názorům na rekodifikaci srov. např. Reforma vojenského trestního práva, In: Věstník Československé společnosti pro právo trestní, Praha: Československá společnost pro právo trestní, r. 1929, č. 1, str. 19 – 32; Jak stanoviti v novém vojenském trestním zákonu hranici mezi soudním a kázeňským bezprávním, Vojenské rozhledy, r. 1933, č. XIV, str. 225 – 230; Úkoly právního sjednocení v našem Vojenském trestním právu: Celoštátní Unifikační kongres právníků v Bratislavě 26. – 28. 9. 1937, Obor pro právo trestné, Bratislava: Nákladem vlastním, 1937.

pouze na úpravu odlišnou od trestního zákona obecného. Výsledný text měl tvořit přílohu obecného trestního zákona a vejít tak v účinnost spolu s ním. Při přípravě osnovy vycházela komise z právní úpravy ostatních evropských států, zejména Švýcarska, Francie, Německa, Jugoslávie, Rumunska a Norska. Záměrem komise bylo odstranění roztržitosti Vojenského trestního zákona, dosažení „trestní ekonomie“ a dále úprava trestních sazeb tak, aby odpovídaly aktuálním potřebám a vývoji. Úprava měla být rozdělena do tří částí. Část všeobecná shrnující odchylky od obecné části trestního zákoníku civilního (např. odnímání vojenské hodnosti). Zvláštní část se pak měla dělit na sekci pojednávající o vojenských trestných činech a sekci upravující odchylky od trestných činů obecných. Souběžně s pracemi na rekonstrukci Vojenského trestního zákona připravovalo Ministerstvo národní obrany reformu Vojenského trestního řádu. Z důvodu rozsáhlého připomínkového řízení byly nakonec práce rozděleny do dvou samostatných osnov – Vojenské trestní řízení v poli a Změny vojenského trestního řízení v době míru. V reakci na geopolitické napětí ve střední Evropě pak byl přijat zákon č. 115/1937 Sb. z. a n., o vojenském polním trestním řízení. Tím byla do zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu opětovně zařazena plnohodnotná Hlava XXVII. Polní soudní zřízení a polní trestní řízení. Snaha o reformu vojenského trestního práva byla podpořena též Československou společností pro právo trestní⁴⁰, která nabízela Ministerstvu národní obrany, že se na práci jeho komise bude podílet. Tento vstřícný krok však ze strany Ministerstva zůstal bez odezvy, zejména z důvodů ekonomických úspor. Se stejnými problémy se potýkaly komise připravující reformy v ostatních právních odvětvích. Z důvodů již podrobně popsanych výše se tak ani vojenské trestní právo úplné rekonstrukce v období první republiky nedočkalo.

40 Založena 14. prosince 1924, jako československá odnož Mezinárodní společnosti pro právo trestní (L'Association internationale de droit pénal) založené v dubnu 1924 v Paříži. Předsedou Společnosti byl až do jejího zániku v roce 1938 Dr. August Miříčka, profesor Právnické fakulty UK v Praze, který byl současně členem vedení Mezinárodní společnosti pro právo trestní. Jejími členy bylo mimo jiné i více než sto vojenských soudců a prokurátorů. Společnost čtvrtletně vydávala Věstník Československé společnosti pro právo trestní. Pro další srov. Fenyk J., Císařová D., Meziválečné trestní právo a věda trestního práva v Československu, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 833 – 834.

Zde je zajímavé srovnání s vývojem v ostatních nástupnických státech Rakouska – Uherska. V Rakousku bylo zákonem č. 321/1920 Staatsgesetzblatt für die Republik Österreich zrušeno vojenské soudnictví a spolu s tím byl formálně zrušen též zákon č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákon. Vybraná část zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona byla připojena jako doplněk k zákonu č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, tedy obecnému trestnímu zákoníku. V Itálii, Jugoslávii a Rumunsku již měly vlastní vojenský trestní zákoník a stačilo tak rozšířit jeho účinnost na nově získaná území. V Polsku nejprve přechodně přijali vojenský trestní zákoník německý a roku 1928 ho nahradili úpravou vlastní⁴¹.

1.5 Vojenské trestní právo po roce 1938

Výnosem ze dne 16. 3. 1939 byl zřízen Protektorát Čechy a Morava⁴², avšak již od doby Mnichovské dohody byla aplikace vojenských trestních předpisů značně potlačena⁴³. Jedním z posledních známých případů užití vojenského trestního práva před vypuknutím 2. světové války bylo podání trestních oznámení na bývalé vojenské atašé v Paříži, Londýně a Varšavě za neuposlechnutí služebního rozkazu k návratu z místa přidělení. Konkrétně šlo o plukovníka generálního štábu V. Kalinu a podplukovníka generálního štábu B. Beneše, podplukovníka generálního štábu J. Kallu a podplukovníka generálního štábu P. Kumpošta⁴⁴. Nařízení vlády č. 255/1939 Sb. z. a n., o zrušení vojenského soudnictví ze dne 7. září 1939, účinné od 11. listopadu 1939, ve svém § 1 stanovilo, že: „*Vojenské soudy a vojenské úřady veřejné žaloby se*

41 Srov. Lepšík J., Reforma vojenského trestního práva, In: Věstník Československé společnosti pro právo trestní, Praha: Československá společnost pro právo trestní, r. 1929, č. 1, str. 20.

42 Výnos č. 75/1939 Sb. z. a n.

43 Srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 867.

44 Srov. Němeček J., Kuklík J., Zpráva o činnosti úřadu československého vojenského atašé v Paříži po 15. březnu 1939, Historie a Vojenství: Časopis Historického ústavu Armády ČR, Praha: Vojenský historický ústav, r. 2000, č. 4, str. 780 – 805.

zrušují.“ a dále v § 8 odst. 1 „*Všechna ustanovení odporující tomuto nařízení se zrušují. Zejména se zrušuje vojenský trestní zákon z 15. ledna 1855, č. 19 ř. z., a vojenský trestní řád z 5. července 1912, č. 131 ř. z.*“. Výjimka z tohoto ustanovení pak byla stanovena v § 8 odst. 2 „*Až do úpravy trestní odpovědnosti příslušníků četnictva a vládního vojska za porušení služebních povinností, nejdéle však na dobu šesti měsíců ode dne účinnosti tohoto nařízení, zachovávají se pro uvedené osoby v platnosti ustanovení §§ 145, 147, 149, 150, 154, 156, 158, 230 až 242 vojenského trestního zákona, (...).*“. To byl faktický konec vojenského trestního práva na území Československa⁴⁵. Vojenské trestní právo se však během druhé světové války nadále aplikovalo v československých zahraničních armádách působících v Sovětském svazu a Velké Británii⁴⁶.

Vydáním usnesení vlády ze dne 27. července 1945, publikovaného vyhláškou č. 30/1945 Sb. z. a n., které ponechalo platným ústavní dekret prezidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úředního věstníku československého, o obnovení právního pořádku⁴⁷, bylo nařízení č. 255/1939 Sb. z. a n., o zrušení vojenského soudnictví zrušeno a předpisy vojenského trestního práva tak opět nabyly účinnosti v podobě platné do roku 1938. V této podobě pak bez zásadní proměny platilo po dobu dalších 5 let. O velké rekodifikaci československého právního řádu v rámci právnické dvouletky jsem již pojednal výše. Přípravu nového trestního zákoníku měla na starosti Odborná komise pro trestní právo, která se dělila na subkomisi pro trestní právo hmotné

45 K osudu trestního práva obecného v období Protektorátu Čechy a Morava srov. Tauchen J., Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 96 a násl.

46 Srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 867 – 868 a Salák P., Vojenské trestní právo, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 186 – 188.

47 Na Slovensku byl právní stav obnoven zejména článkem IV. Nařízení č. 53/1945 Sbírký zákonů Slovenské národní rady; k tomu srov. Vlček E., Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu, 3. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2006, str. 42.

a subkomisi pro trestní právo procesní⁴⁸. Ty se dále dělily celkem na 13 subkomisí, z nichž jedna měla na starosti vojenské trestní právo. V rámci příprav na vydání nového kodexu bylo rozhodnuto o začlenění vojenského trestního práva do obecných trestních předpisů, značně účelové odůvodnění tohoto kroku bylo následně uvedeno v důvodové zprávě k Trestnímu zákonu z roku 1950: „*Lidově demokratická armáda a veřejné ozbrojené sbory jsou záštitou pracujícího lidu proti jeho vnitřním a vnějším nepřátelům. Zanikla tedy příčina, která stavěla armádu kapitalistického státu proti pracujícímu lidu a zanikl i důvod rozdvojení trestního práva na obecné a vojenské. Trestní zákony mají být pro všechny občany stejné. Osnova vycházejíc z této zásady změnila od základu dosavadní právní stav a sjednotila trestní zákon obecný i vojenský v jednotný trestní zákon.*“⁴⁹. Subkomise ze zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona revidovala jeho II. díl O vojenských zločinech a vojenských přečinech a ten byl pak zařazen do zvláštní části připravovaného trestního zákona, konkrétně do hlavy X. Byla zohledněna též práce revizní komise Vojenského trestního zákona z období před druhou světovou válkou. Hlava IX. obsahovala trestné činy proti brannosti, dříve upravené zákonem č. 193/1920 Sb. z. a n., Branným zákonem republiky Československé. Konečně tak až zákony č. 86/1950 Sb. z. a n., Trestní zákon, respektive č. 87/1950 Sb. z. a n., o trestním řízení soudním, byly s účinností od 1. 8. 1950 zrušeny zákony č. 19/1855 ř. z., Vojenským trestním zákonem a č. 131/1912 ř. z., Vojenským trestním řádem, spolu se všemi vedlejšími trestními zákony, které na našem území platily úctyhodných 96, respektive 39 let⁵⁰.

48 Srov. Kuklík J., a kol., Dějiny československého práva 1945 – 1989, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2011, str. 88.

49 Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. z. a n., Trestní zákon. Inspirace Sovětským svazem zde však byla pouze deklarovaná, neboť v SSSR měli nadále vojenské trestní právo upraveno zvláštním zákonem; k tomu srov. Salák P., Vojenské trestní právo, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 188.

50 K dalšímu vývoji vojenského trestního práva v Československu a České republice srov. Salák P., Vojenské trestní právo, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 188 a násl.

2 ZÁKON Č. 19/1855 Ř. Z., VOJENSKÝ TRESTNÍ ZÁKON O ZLOČINECH A PŘEČINECH

O vzniku a vydání zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech (v kapitole II. dále jen Vojenský trestní zákon), který byl jedním ze dvou hlavních pramenů vojenského trestního práva v Československu, jakož i předtím v Rakousku – Uhersku, již bylo pojednáno v druhé podkapitole první části této práce. V následující kapitole se budu věnovat zákonu samému. Vojenský trestní zákon byl zákonem speciálním k zákonu č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, tedy obecnému trestnímu zákoníku⁵¹. Některá ustanovení dokonce Vojenský trestní zákon doslovně přejímal.

Vojenský trestní zákon byl uveden uvozovacím zákonem o dvanácti člancích, upravujících fundamentální otázky nové právní úpravy.

Článek I. stanovil účinnost zákona a derogoval veškeré předchozí předpisy, jak již bylo citováno výše. Článkem I. byla též stanovena místní působnost Vojenského trestního zákona, a to pro území celého Rakouského císařství. Bylo to zejména z důvodu, že celé císařství mělo společnou armádu a bylo by značně kontraproduktivní, kdyby se na ní v různých částech říše vztahovala odlišná právní úprava. To by vedlo k omezení mobility a navýšení byrokracie. Tento krok se ukázal jako prozíravý i v budoucnu po tzv. Rakousko – Uherském vyrovnání roku 1867, kdy oběma celkům zůstal společný pouze panovník, finance, zahraniční politika a právě armáda⁵². Ocenilo to i nově vzniklé Československo po roce 1918, kdy alespoň hmotné vojenské trestní právo bylo pro celé státní území upraveno jediným předpisem. Vedlejší trestní zákony

51 Srov. článek VIII zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákoník, obecně k zákonu č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích; k tomu srov. Malý K. a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, str. 276 a násl.

52 Srov. Malý K. a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, 4. vydání, Praha: Leges, 2010, str. 218 – 219.

pak byly, jako normy ve většině ostatních odvětví právního řádu, vydávány zvlášť pro Předlitavsko a Zalitavsko.

Článek II. vymezil věcnou působnost⁵³ zákona:

„Trestné činy a opominutí trestná, na něž se vojenský zákoník trestní vztahuje, jsou:

- 1. Vojenské zločiny a vojenské přečiny, jichž se někdo proti povinnosti stavu vojenského nebo služby vojenské dopustí;*
- 2. zločiny proti válečné moci státní;*
- 3. jiné (obecné) zločiny a přečiny.“*

V článku III. byla dále vymezena působnost osobní: *„Ustanovením tohoto zákona o zločinech vojenských a o přečinech vojenských podléhají toliko osoby, které vykonávše vojenskou služební přísahu slavně tím přislíbily, že budou zachovávat zvláštní povinnosti stavu vojenského.“* Lepšík definuje obecnou osobní působnost vojenských trestních zákonů takto: *„V zásadě je vojenské trestní právo hmotné spjato s vojenským trestním právem formálním (§7 voj. tr. ř.) takže ustanovením vojenských trestních zákonů podléhají všechny osoby, které jsou podřízeny pravomoci vojenských soudů.“*⁵⁴ Vojenské trestní zákony se tak dle § 11 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu obecně vztahovaly na⁵⁵:

- vojenské⁵⁶ a četnické osoby⁵⁷ v činné službě (§ 11 odst. 1),

53 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 82.

54 Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 13.

55 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 13 – 14; Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 25 a násl.

56 Obecně k vojsku srov. Slovník veřejného práva československého, svazek V., Brno: Rovnost, 1948, str. 243 a násl. a k problematice legionářů srov. Slovník veřejného práva československého, svazek II., Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, str. 438 a násl.

57 Obecně k četnictvu srov. Slovník veřejného práva československého, svazek I., Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1929, str. 188 a násl.

- vojenské a četnické důstojníky mimo činnou službu, kteří byli u vojska nebo četnictva v jakémkoli služebním postavení (§ 11 odst. 4),
- vojenské a četnické invalidy⁵⁸, ubytované ve vojenských invalidovnách (§ 11 odst. 5),
- osoby v prozatímní či vyšetřovací vazbě pro trestní řízení vedené proti nim nebo odpykávající trest na svobodě ve vojenském trestím ústavě (§ 11 odst. 6),
- zběhy a uprchlíky z činné služby (§ 11 odst. 8),
- osoby náležící k průvodu mobilizovaných útvarů nebo útvarů nacházejících se mimo území republiky (§ 11 odst. 9),
- válečné zajatce⁵⁹ a rukojmí pod ochranou vojenských útvarů nebo četnictva (§ 11 odst. 10),
- osoby povolané k zvláštním úkonům za mobilizace a ve válce dle § 3 zákona č. 193/1920 Sb. z. a n., Branného zákona republiky Československé a přidělené k službě v oblasti operujících vojsk (§ 35 písm. a zákona č. 193/1920 Sb. z. a n.)⁶⁰.

Vojenské trestní zákony se často vztahovaly na určité osoby pouze pro vybrané trestné činy. Za určitých podmínek trvala působnost trestních zákonů i po skončení služebního poměru a pro určité trestné činy byla v období války rozšířena působnost vojenských trestních zákonů též na osoby civilní⁶¹.

II. díl Vojenského trestního zákona se pak vztahoval výlučně na:

- osoby vojenské (§ 1 zákona č. 9/1918 Sb. z. a n., jímž se doplňuje vojenský trestní zákon a trestní řád),

58 Obecně k invalidům srov. Slovník veřejného práva československého, svazek V., Brno: Rovnost, 1948, str. 156 a násl.

59 Obecně k zajatcům srov. Slovník veřejného práva československého, svazek V., Brno: Rovnost, 1948, str. 574 a násl.

60 Obecně k branné povinnosti v Československu srov. Slovník veřejného práva československého, svazek I., Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1929, str. 116 a násl.

61 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 14 a násl.

- příslušníky četnictva či jiné ozbrojené složky státu (§ 12 zákona č. 299/1920 Sb. z. a n., O četnictvu; např. § 4 odst. 2 vládního nařízení č. 270/1936 Sb. z. a n., o Stráži obrany státu),
- válečné zajatce (článek 8 nařízení Ministerstva války č. 233/1915 ř. z).

Československé vojenské trestní právo stálo na principu teritoriality⁶², to znamená, že vojenské trestní zákony působily vůči všem výše uvedeným osobám, které spáchaly trestný čin na území Československa bez ohledu na jejich státní příslušnost. Uplatňovalo též zásadu personality⁶³ a působilo tak vůči všem výše jmenovaným osobám, které se dopustily trestného činu v zahraničí. U vybraných trestných činů se uplatňovala v období války zásada ochrany⁶⁴, kdy dle vnitrostátních norem mohl být potrestán cizí státní příslušník, který se trestného činu dopustil mimo území Československa. Na základě mezinárodní smlouvy se československé předpisy uplatnily též vůči osobě vydané k potrestání v extradičním řízení⁶⁵.

Pro aplikaci zákona byl významný článek V. zakotvující zásadu zákonnosti: *„Za zločin nebo za přečin pokládati a trestati se mohou jenom činy neb opominutí, které jsou v tomto zákoně trestním výslovně za zločin anebo za přečin prohlášeny.“*, dále rozvinut článkem VI.

Článek XI. zakotvil modifikovaný zákaz retroaktivity⁶⁶: *„Zákona tohoto užití se má, když půjde o vyšetřování již počatá a o činy a opominutí trestná, jichž se někdo dopustí přede dnem, kterého zákon tento nabude platnosti, nebyl-li do té doby odsouzen,*

62 § 103 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

63 § 102 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

64 §§ 104 – 108 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 102 a násl.

65 § 109 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 17 – 18.

66 K dnešnímu chápání zákazu retroaktivity srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 71.

jen potud, pokud by s nimi podle tohoto zákona trestního nebylo přísněji naloženo, nežli dle zákonů předešlých.“, čímž byla ve spojení s článkem I. vymezena působnost časová. Podle Vojenského trestního zákona se tak posuzovaly všechny činy spáchané po datu jeho účinnosti, avšak částečně i činy spáchané před tímto dnem dle výše citované podmínky. O ostatních člancích uvozovacího zákona již bylo pojednáno výše.

Vojenský trestní zákon původně obsahoval 799 §§ a byl systematicky rozčleněn do pěti dílů, které se dále dělily na jednotlivé hlavy:

- díl první: Všeobecná ustanovení o zločinech, přečinech a o tom, kterak se trestají, §§ 1 – 141 rozdělené do šesti hlav;
- díl druhý: Vojenské zločiny a vojenské přečiny, §§ 142 – 303 rozdělené do dvanácti hlav;
- díl třetí: O zločinech proti válečné moci státu a kterak se trestají, §§ 304 – 331 rozdělené do čtyř hlav;
- díl čtvrtý: O jiných zločinech a kterak se trestají, §§ 332 – 525 rozdělené do dvaceti dvou hlav;
- díl pátý: O obecných přečinech a kterak se trestají, §§ 526 – 799 rozdělené do deseti hlav.

2.1 Díl první: Všeobecná ustanovení o zločinech, přečinech a o tom, kterak se trestají

2.1.1. Trestné činy dle Vojenského trestního zákona

Obecně o vojenských trestných činech pojednává Lepšík, když uvedl: *„Ve vojenském trestním právu v užším (vlastním) smyslu jsou trestnými činy jednání a opominutí trestaná vojenskými soudy, ve vojenském trestním právu v širším smyslu patří k nim i jednání a opominutí, která trestají vojenští (četničí) představení*

kázeňskými tresty.“⁶⁷. Lepšík pak zahrnuje mezi vojenské trestné činy v užším smyslu též soudní přestupky. Ty jsou však upraveny pouze ve vedlejších trestních zákonech a subsidiárně se na ně z Vojenského trestního zákona aplikují jen některá ustanovení o přečinech⁶⁸.

Dle zásady zákonnosti⁶⁹ je trestným činem pouze takové jednání či opomenutí, které za trestné Vojenský trestní zákon výslovně označí. Vojenský trestní zákon tak zavádí bipartici trestných činů, které kategorizuje na zločiny a přečiny⁷⁰.

Definici zločinu poskytuje Vojenský trestní zákon hned v § 1: „*Ke zločinu je potřebí zpravidla zlého úmyslu. Zlý úmysl přičítá se však k vině nejen tehda, když zlo se zločinem spojené pachatel před činem neb opominutím, anebo při činu neb opominutí přímo na mysli měl a pro ně se rozhodl, nýbrž i když z nějakého jiného zlého úmyslu něco bylo vykonáno neb opominuto, z čehož zlo, které tím povstalo, obyčejně vzniká neb alespoň snadno vzniknouti může.*“ a § 2: „*Z pravidla, že ke zločinu potřebí jest zlého úmyslu, nastává však výjimka u vojenských zločinů a považuje se porušení některé povinnosti vojenské služby nebo stavu vojenského každým způsobem za zločin, jakmile toto porušení v přítomném zákoně jako vojenský zločin je označeno.*“.

Přečiny jsou pak definovány § 4: „*Činy neb opominutí v tomto zákoně za přečiny prohlášené jsou buďto takové, které každý sám od sebe za nedovolené poznati může, nebo takové, kde pachatel dle svého stavu, své služby, své živnosti nebo dle jinakých svých poměrů povinen jest znáti příkazy nebo záповědi o tom stávající; takové protizákonné činy neb opominutí trestají se tedy, pokud již podle svého zákonitého*

67 Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 20.

68 Srov. Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 12.

69 Zavedena do vojenského trestního práva článkem III. uvozovacího zákona k zákonu č. 19/1855 ř. z., Vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech.

70 Bipartice trestných činů zavedena rovnou články II. – VI. uvozovacího zákona k zákonu č. 19/1855 ř. z., Vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech.

pojmu nevyžadují zlého úmyslu, i tenkrát jako přečiny, když nebylo tu ani zlého úmyslu, ani nevznikla z toho nějaká škoda neb újma.“

Trestné činy dle Vojenského trestního zákona tak bylo možné spáchat jak ve formě úmyslu, tak ve formě nedbalosti. Rozlišení mezi zločinem a přečinem je v míře závažnosti či škodlivosti takového trestného činu pro ozbrojené složky, potažmo pro společnost jako celek. Zatímco zločiny musely být vždy potrestány v řízení soudním, u přečinů bylo možné uložit za ně trest i v řízení kárném, kdy v § 2 (o věcném rozsahu kázeňské pravomoci) zákona č. 154/1923 Sb. z. a n., o vojenském kázeňském a kárném právu bylo stanoveno: *„Jednání a opominutí, na něž se vztahuje vojenská kázeňská pravomoc, jsou: (...) c) jednání a opominutí, jež tvoří skutkovou podstatu vojenského přečinu, má-li vojenský představený, jemuž přísluší kázeňská pravomoc, kázeňské potrestání za dostatečné.“* Další odlišností bylo trestání zločinů smrtí nebo žalářem, přečiny byly trestány mírněji. O druzích trestů, které rozlišoval Vojenský trestní zákon, se zmíním v další části. Odsouzení pro zločin bylo často spojováno s dalšími, velmi závažnými, právními následky⁷¹, což se u přečinů dělo pouze výjimečně⁷². Řízení o zločinech bylo již v prvním stupni vždy vedeno před soudy divisními, přičemž pro projednání přestupků byl v prvním stupni příslušný soud brigádní⁷³. A konečně diferencované byly též promlčecí lhůty, které byly logicky u závažnějších zločinů, oproti přečinům, výrazně delší⁷⁴.

Trestné činy pak byly ve zvláštní části Vojenského trestního zákona rozděleny na zločiny a přečiny obecné, upravené v díle IV., jejichž objektem byly zejména povinnosti občanské, a vojenské, upravené v díle II., kde objektem těchto trestných činů byly zvláštní povinnosti vojenské. Trestní právo v meziválečném Československu

71 §§ 45 – 51 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

72 § 87 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

73 §§ 20 – 21 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

74 §§ 134 – 135 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

rozlišovalo mezi trestnými činy veřejnožalobními a soukromožalobními. Tento princip se však ve vojenském trestním právu uplatnil jen omezeně⁷⁵.

Dle ustanovení § 3 odst. 1 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží: „*Trestný čin spáchaný ve věku mladistvém nazývá se proviněním.*“, bez ohledu na skutečnost, zda naplnil znaky zločinu, přečinu či soudního přestupku, ve smyslu jak je o něm pojednáno výše. To se uplatní, pokud vojenské soudy rozhodují v režimu § 14 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

2.1.2 Pachatel, trestná součinnost

Pachatelem trestného činu dle Vojenského trestního zákona mohla být pouze osoba fyzická, které byly uloženy povinnosti dle vojenských předpisů. Vojenský trestní zákon neznal trestní odpovědnost právnických osob. Dle § 14 odst. 1 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží: „*Osoby, které v době spáchaného činu dovršily čtrnáctý, ale nedokonalý osmnáctý rok svého věku (mladiství), jsou, ačli tento zákon nestanoví odchylek, trestné podle zákonů trestních.*“ nastává trestní odpovědnost dovršením čtrnáctého roku, za současného splnění podmínky v odst. 2, tedy že mladistvý byl dostatečně rozumově vyspělý, aby mohl: „*(...) rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání.*“. Trestných činů obsažených v díle II. Vojenského trestního zákona se však mohl dopustit pouze speciální subjekt⁷⁶, tedy osoby se zvláštním postavením jak byly vyjmenovány výše.

75 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 22 – 23.

76 K pojmu speciální subjekt srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 219 – 220. V meziválečném období byly trestné činy vyžadující speciální subjekt teorií označovány jako delikty stavovské; k tomu srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 24.

Trestná součinnost je situace, kdy: „*se na trestném činu podílí více spolupachatelů nebo vedle pachatele (spolupachatelů) i jiné osoby, zejména tím, že*

a) trestný čin pachatele nebo spolupachatelů úmyslně zosnují, řídí, vyvolávají nebo takový čin umožňují či alespoň usnadňují,

b) zužitkují výnosy z trestného činu nebo

c) pachateli či spolupachatelům trestného činu nebo osobám na něm zúčastněným usnadňují uniknout trestnímu stíhání nebo trestu.“⁷⁷.

Některé formy trestné součinnosti postihoval i Vojenský trestní zákon.

Pokud se trestného činu dopustily společným, úmyslným jednáním dvě či více osob, jde o spolupachatele. Vojenský trestní zákon neobsahoval konkrétní ustanovení, které by toto výslovně stanovovalo. Institut spolupachatelství však nebyl ve vojenském trestním právu neznámým. Spolupachatelé se posuzovali jako by každý z nich sám způsobil celý výsledek. V tom tak byla tehdejší praxe shodná s dnešní úpravou. Pro určení, zda byl trestný čin spáchán v režimu spolupachatelství, je rozhodné, zda pachatelé navzájem věděli o svém jednání a s tím souhlasili. Nevyžadovala se však předchozí domluva, souhlas s jednáním druhého pachatele mohl být vysloven i konkludentně, to bylo potvrzeno též judikaturou.

Vojenský trestní zákoník na druhou stranu obsahoval výslovnou úpravu spoluviny a účastenství. Tyto instituty odpovídají účastenství v užším smyslu, tak jak je chápáno dnešní naukou⁷⁸. Obě tyto formy „účastenství“ byly definovány v § 11 Vojenského trestního zákona. Spoluvínikem pak byl: „*(...) každý, kdo rozkazem, radou, poučením, schvalováním zlý skutek nastrojil, k němu úmyslně příčiny zavedl, k vykonání jeho zúmyslným opatřením prostředků, odvrácením překážek anebo jakýmkoli způsobem nadržoval, pomáhal, k bezpečnému vykonání jeho přispěl; (...)*“. Spoluvina spočívala, dle zákonné definice, v návodu k trestnému činu či poskytnutí pomoci při jeho páčení.

77 Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 303.

78 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 303, 319 a násl.

Aby bylo možné stíhat pachatele za spoluvinu, spočívající v návodu ke zločinu či přečinu, bylo nutné splnit čtyři podmínky, které výstižně shrnuje Lepšík⁷⁹:

„Návod předpokládá:

1. *úmysl návodcův pohnouti jiného ke spáchání činu;*
2. *navádění individuální osoby k individuálnímu činu, (...);*
3. *navádění k činu úmyslnému;*
4. *provedení činu navedeným pachatelem.“*

Pokud naváděný trestný čin nespáchal, mohl být příslušný návodce stíhán za pokus svádění k danému trestnému činu, tzv. nedokonané svádění⁸⁰. Podle tohoto principu měl být případně uložen i trest⁸¹. Návod k trestnému činu byl obecně přitěžující okolností⁸². Pro rozlišení pomocníka a spolupachatele trestného činu je rozhodující úmysl, tzv. subjektivní teorie. Spolupachatel prováděl předmětný trestný čin jako svůj vlastní a jednal tak tzv. *animo auctoris*. Oproti tomu pomocník měl v úmyslu pouze podporovat jednání hlavního pachatele, jednal tak tzv. *animo socii*⁸³.

Účastníkem trestného činu, pak dle výše zmíněného § 11 byl každý, kdo: „(...) *napřed s pachatelem o pomoc a přispění, kteréž mu po vykonaném činu poskytnouti má, nebo o podíl na zisku a prospěchu se dohodnul.“* Spoluvina a účastenství byly obecně trestány stejně jako čin hlavního pachatele. Okolnosti vylučující protiprávnost prospívající pachateli trestného činu, jeho spoluviníkovi či účastníkovi lze přičítat pouze té konkrétní osobě, ostatním osobám nesvědčí⁸⁴. Obdobně to platí o okolnostech polehčujících a přitěžujících.

79 Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 36.

80 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 37.

81 § 17 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

82 § 112 písm. c, d zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

83 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 37.

84 § 11 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

Další formy trestné součinnosti postihoval Vojenský trestní zákon obecně v § 12, kdy se trestného činu dopustil: „*Kdo bez předchozího dohodnutí se teprve po spáchaném zločinu pachateli pomáhá a ho podporuje, nebo ze zločinu, o němž zvěděl, zisk a užitek bere, buď potrestán podle předpisů obsažených ve dvacáté druhé hlavě čtvrtého dílu, pokud zákon při některých zločinech na takové napomáhání pachateli nebo spolčování se s ním neukládá zvláštního trestu.*“. Tyto formy trestné součinnosti tak byly trestné pouze, pokud se hlavní pachatel dopustil zločinu. Jak již bylo uvedeno výše, v citovaném § 12, upravovala tyto trestné činy hlava XXII. O nadřování zločincům, dílu čtvrtého zvláštní části Vojenského trestního zákona. Zločinu nadřování se tak pachatel mohl dopustit:

- a) dle § 518 zlomyslným opominutím překažení;
- b) dle § 520 ukrýváním;
- c) dle § 523 pomocí k uprchnutí osoby pro zločin zatčené.

2.1.3 Nepřičitatelnost trestných činů

Jednání, vykazující zákonné znaky trestného činu, je za běžných okolností trestné a pachateli za takové jednání bude uložena zákonem předepsaná sankce. Tento obecný mechanismus však neplatí za každé situace. V určitých případech jednání, které naplňuje všechny znaky trestného činu, trestné není. Domnělý pachatel se tak již od počátku (*ex tunc*) nedopouští trestného činu, neboť schází jeden ze základních prvků trestného činu, a to protiprávnost příslušného jednání. V takových, zákonem jasně vymezených, případech nelze toto jednání přičítat k tíži pachatele jako trestný čin. Může nastat i situace, kdy je dané jednání jiným zákonem dovolené, v určitých případech dokonce přikázané. Meziválečná věda trestního práva pak označovala toto jednání jako jednání právné⁸⁵. Dnes jsou skutečnosti, pro které nelze trestné činy přičítat, označovány jako okolnosti vylučující protiprávnost a jejich pojetí je také lehce

85 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 24.

odlišné⁸⁶. Důvody, pro které nebylo možné přičítat určitá jednání za zločin, byly vymezeny v § 3 Vojenského trestního zákona: „Čin neb opominutí nemůže se přičítati jako zločin,

a) když pachatel zcela zbaven jest užívání rozumu;

b) když skutek při střídavém pomnutí smyslů vykonán byl v čase, pokud pomnutí trvalo, nebo

c) v úplném opilství, ve kteréž se pachatel připravil, nemaje toho zločinu v úmyslu (§ 7 a 797) nebo v jiném pomatení smyslů, v němž si činu svého nebyl vědom;

e) když se udál takový omyl, pro který nebylo lze v činu spatřovati zločin;

f) když zlo povstalo náhodou, nedbalostí nebo z neznalosti následků činu. Neznalost následků činu a nedbalost nevylučují však v případech § 2 samy o sobě přičitatelnosti;

g) když skutek se stal z neodolatelného donucení neb u výkonu spravedlivé obrany z donucení. (...)“.

Okolnosti, pro které nebylo možné přičítat přečiny, byly vymezeny v § 5 a byly totožné s okolnostmi popsány v § 3 písm. a) – c), g).

Jak je uvedeno v citovaném písm. c) § 3, obdobně pro přečiny v § 5, pokud se pachatel činu dopustil v úplném opilství, měl být dle § 7 Vojenského trestního zákona stíhán za přečin opilství dle § 797, pokud však nemá být opilství kvalifikováno jako zločin či přečin dle ustanovení II. dílu. Pokud opilství nebylo úplné, pachatel byl za čin trestně odpovědný, opilost mu byla přičtena jako polehčující okolnost⁸⁷.

Omylem je v trestněprávní nauce označována situace, kdy je pachatelovo vědění (vnímání, představy) v nesouladu s realitou. Toto nastává, pokud si pachatel relevantní skutečnost neuvědomuje nebo o ní má odlišnou představu. Rozlišujeme omyl skutkový (komu náleží určitá věc) a omyl právní (trestnost určitého jednání), dále též

86 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 256 a násl.

87 § 114 písm. d) zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

omyl pozitivní a omyl negativní⁸⁸. Omyl byl důvodem pro nepřičítání pouze u zločinů. Důvodem však nemohl být právní omyl o ustanoveních Vojenského trestního zákona. To vycházelo z ustanovení § 9: „*Neznalostí zákona tohoto nikdo omlouvati se nemůže.*“. Omyl skutkový či omyl právní o ustanoveních jiného právního předpisu, pokud pachatel o předmětné skutečnosti nevěděl, již z logiky věci vylučuje postihnout pachatele za úmyslný zločin. Pokud byly pachatelovy představy od reality odlišné, posuzuje se jeho jednání podle jeho představ, pokud jdou k jeho prospěchu, jinak dle skutečnosti. V případě, že je pachatelův omyl zaviněn, lze ho stíhat za čin nedbalostní.

Neodolatelným donucením zákonodárce označil institut, který dnes známe pod pojmem krajní nouze⁸⁹. Jednáním pod neodolatelným donucením se oběť trestného činu snaží odvrátit hrozící nebezpečí a toto nebezpečí nejde odvrátit jiným způsobem, než že bude ohrožen či porušen jiný právní statek nebo jiným protiprávním jednáním. Takové jednání je beztrestné pouze, pokud jedinec hrozící nebezpečí sám nezavinil a hrozící škoda je vyšší, než kterou odvracejícím jednáním způsobil. Jednání v krajní nouzi však nevyklučovalo odpovědnost občanskoprávní a to zejména díky odlišnému pojetí neodolatelného donucení v jednotlivých právních odvětvích⁹⁰.

Spravedlivou obranou z donucení, dnešní terminologií nutnou obranou⁹¹, bylo možné odvrátit útok proti životu, tělesné integritě, svobodě a majetku. Podmínky, za kterých bylo takové jednání spravedlivou obranou, ve své práci rekapituluje Lepšík: „*Podmínkou právnosti je, aby*

a) útok v době obrany ještě trval aneb aspoň přímo (bezprostředně) hrozil, že nastane; (...)

88 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 247 a násl.

89 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 258 a násl.

90 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 26 – 27.

91 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 265 a násl.

b) útok byl bezprávný, tj. právním řádem nedovolený; (...)

c) útok směřoval proti tělu, životu, svobodě nebo jmění; (...)

d) obrana směřovala k odvrácení útoku a

e) aby obranného jednání bylo použito jen v té míře, pokud je ho potřeba k odvrácení útoku (...).⁹².

Míra spravedlivé obrany byla definována i v zákoně s ohledem na: „(...) povahu osob, času, místa, způsob útoku nebo z jiné okolnosti (...)“⁹³, přičemž vykročení z mezí nutné obrany mohlo být posouzeno jako nedbalostní trestný čin dle §§ 599 či 702.

Jednat z neodolatelného donucení mohla též osoba oběti blízká, ve spravedlivé obraně mohl na pomoc oběti jednat kdokoliv. Na druhou stranu nešlo o jednání právné, pokud z domnělého donucení či spravedlivé obrany jednal, kdo byl povinen takové jednání strpět. Tak například voják na bojišti byl povinen strpět nebezpečí, které mu tam hrozilo. Dále není právní obrana proti omezení svobody v případě, že je nařízena vazba.

Vojenský trestní zákon upravoval též tři tzv. neodůvodněné omlouvací příčiny. O neznalosti zákona, upravené v § 9, již bylo pojednáno výše. Další příčinou byl rozkaz, když v § 8 bylo stanoveno: „Rozkaz představeného nevylučuje přičítání zločinu nebo přečinu, pokud zákon výjimky z toho výslovně neustanovuje.“. Takovou výjimku, stanovující, že podřízený se může na základě rozkazu dopustit jednání, vykazující znaky trestného činu, však vojenský trestní zákoník výslovně neobsahuje. Výkladem se však tato výjimka dá dovodit z ustanovení § 158: „Neuposlechnutí nějakého rozkazu nemůže podřízenému přičítáno býti jako porušení subordinace, když (...) b) rozkaz se vztahuje k nějakému činu neb opominutí, ve kterém zřejmě lze seznati nějaký zločin nebo přečin; (...)“. A contrario všechny rozkazy, u kterých nelze na první pohled určit, že se podřízený jejich vykonáním dopustí trestného činu, je podřízený povinen uposlechnout a nebude trestně odpovědný za případný trestný čin, kterého se takovým

92 Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 25.

93 § 3 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

jednáním dopustí⁹⁴. Poslední neodůvodněnou omlouvací příčinou byla vlastnost nebo povaha poškozeného dle § 10. Zločinu i přečinu se tak pachatel mohl dopustit též vůči: „(...) bezbrannému nepříteli, na provinilcích, na bezesmyslných, na dětech, na spících a též na takových osobách, které samy škody si přejí nebo k ní svolují.“.

2.1.4 Vývojová stadia trestného činu

Vývojová stadia trestného činu jsou objektivně rozpoznatelné a rozlišitelné fáze pachatelova jednání, vedoucí ke spáchání zamýšleného trestného činu. Pro svou značnou společenskou nebezpečnost již některé fáze, předcházející dokonání trestného činu, implikují trestněprávní odpovědnost. Jak vyplývá z výše uvedené definice, tato vývojová stadia lze rozlišovat jen u úmyslných trestných činů. Zároveň v některých případech na sebe vývojová stadia trestné činnosti navazují v tak rychlém sledu, že je není možné odlišit či dokonce přímo splývají a v úvahu tak přichází pouze postih za dokonáný trestný čin⁹⁵. Z vývojových stadií rozeznáváme:

1. pojetí myšlenky spáchat trestný čin,
2. projevení úmyslu spáchat trestný čin navenek,
3. přípravu trestného činu,
4. pokus trestného činu,
5. dokonáný trestný čin.

94 Zvláštní význam a složitost této problematiky v evropském měřítku dokládá též skutečnost, že Odbor IV. Právo trestní Prvního sjezdu právníků států slovanských v Bratislavě 1933 se jako první otázkou zabýval právě Odpovědností za jednání provedené na rozkaz představeného. V této otázce byl zpravodajem Dr. Lepšík, v předsednictvu Odboru zasedl Dr. Miříčka. Po rozsáhlé diskuzi přijal Odbor následující usnesení: „*Trestná jednání, spáchaná na rozkaz představeného, necht' jsou jen tehdy uznána za beztrestná, kde právní řád výslovně stanoví závaznost rozkazu. Takové zákonné ustanovení se doporučuje pro ty případy, v nichž třeba chrániti existenci státu nebo veřejný pořádek.*

Soudy bud' dána možnost v případech hodných zvláštního zřetele trest zmírniti nebo od trestu upustiti.“ Dostupné v Bařinka C. ed., První sjezd Právníků států slovanských v Bratislavě 1933, Bratislava: Generální sekretariát sjezdu, 1934, str. 121.

95 Např. § 180 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

Příčemž trestně právní relevanci mají pouze poslední tři jmenované. Jinak tomu nebylo ani ve vojenském trestním zákoníku⁹⁶. Vývojová stádia trestného činu jsou mezi sebou ve vzájemném poměru subsidiarity, kdy závažnější forma vždy konzumuje ty méně závažné.

Prvním stadiem trestného činu, za který hrozí pachateli postih dle trestního práva, je příprava trestného činu. Vojenský trestní zákon však neobsahoval ustanovení s definicí přípravy k trestnému činu. Zjištění, jaké pachatelovo jednání pod ní lze subsumovat, tak bylo dosaženo výkladem. Šlo zejména o opatřování nástrojů, domlouvání plánu, spolčení apod. Příprava byla trestná jen pro ty trestné činy, u kterých to bylo výslovně stanoveno ve zvláštní části Vojenského trestního zákona⁹⁷. Úprava Vojenského trestního zákona však byla od té dnešní odlišná. Vojenský trestní zákon kriminalizoval jednání, odpovídající svou povahou přípravě trestného činu, rovnou jako trestný čin dokonáný. Takové delikty dnes charakterizujeme jako tzv. předčasně dokonané trestné činy⁹⁸.

Další fází trestné činnosti, kterou trestní právo rozlišuje, je pokus trestného činu. Při pokusu trestného činu pachatel jedná zákonem předvídaným způsobem v úmyslu spáchat konkrétní trestný čin, avšak pro určitou překážku, nezávislou na vůli pachatele, nedojde k naplnění všech znaků trestného činu. Charakteristikou pokusu, odlišující ho od dokonání trestného činu, je tak nedostatek následku. Trestnost pokusu zločinu byla upravena v § 15 Vojenského trestního zákona: „*Již sám pokus zlého skutku jest zločinem, jakmile zlomyslník předsevzal nějaký čin, který ku skutečnému vykonání vede, zločin však jen pro nemožnost, pro překážku odjinud v to přišlou nebo náhodou nebyl dokonán. (...)*“. V § 15 tak zákonodárce taxativně vypočetl překážky, pro které nemuselo dojít k zamýšlenému následku. Přestože zákonodárcem uvedené překážky na první pohled pokrývají všechny možné

96 § 19 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

97 Např. §§ 216 – 228 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech. Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 284.

98 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 284.

myslitelné situace, nelze toto řešení pokládat za absolutně moudré. Při užití taxativního výčtu nemůžeme nikdy s určitostí říci, že se např. v budoucnu neobjeví další prvek, který v původním výčtu nebyl zařazen, i když do něho náležitě zapadá⁹⁹. Trestnost pokusu přečinu byla stanovena § 16, přičemž se na přečiny mělo přiměřeně užít úpravy pokusu zločinu. Pokus trestného činu nebylo možné spáchat u tzv. pravých omisivních deliktů¹⁰⁰ a u deliktů předčasně dokonáných. Za pokus měl být v zásadě uložen stejný trest, jako byl stanoven pro dokonání příslušného zločinu či přečinu, kdy pokus byl však zároveň obecně polehčující okolností¹⁰¹. Trestnost pokusu zanikla, pokud pachatel upustil od dalšího dokonání trestného činu či jeho dokonání zamezil. Zaniknout mohla též při nezpůsobilosti pokusu¹⁰².

Posledním, a pro společnost nejnebezpečnějším, vývojovým stádiem trestného činu je jeho dokonání. Jde o stav, kdy jsou již naplněny všechny zákonem požadované znaky skutkové podstaty některého z trestných činů. Od dokonání trestného činu můžeme u některých deliktů odlišit ještě jeho ukončení¹⁰³.

2.1.5 Pominutí trestnosti

Výše bylo pojednáno o důvodech, pro které nelze trestné činy přičítat. Trestní právo však zná i okolnosti, pro které, u původně běžně trestného činu pachatele, trestnost pomine. Označujeme je jako důvody zániku trestnosti a ve Vojenském trestním zákonu byly popsány v §§ 128 – 140. Dle § 128:

99 Srov. úpravu zvolenou v § 21 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sbírky zákonů (dále jen Sb.), Trestního zákoníku.

100 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 181 – 182 a § 151 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech či § 47 zákona č. 193/1920 Sb. z. a n., Branného zákona republiky Československé.

101 § 115 písm. a) zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

102 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 35.

103 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 284.

„Trestnost zločinův a přečinů pomíjí:

- a) smrtí pachatelovou¹⁰⁴;
- b) vytrpěným trestem nebo zapravením pokuty;
- c) prominutím trestu;
- d) promlčením.“

Pokud pachatel zemřel kdykoliv v mezidobí od zahájení vyšetřování do nabytí právní moci rozsudku, mělo to za následek zastavení řízení či nevykonání již uloženého trestu. V případě, že však pachatel zemřel až po právní moci rozsudku, kterým mu bylo uloženo vrátit bezdůvodné obohacení, náhrada škody či peněžitý trest, bylo toto vykonáno např. z pachatelovy pozůstalosti¹⁰⁵.

Vojenský trestní zákon zařadil mezi důvody zániku trestnosti též výkon uloženého trestu. Jde o značnou odlišnost od dnešní úpravy¹⁰⁶ a ani například Lepšík se s výkonem trestu, jako důvodem zániku trestu, neztotožňuje¹⁰⁷. Zákonodárce tento důvod zařadil spíše jako určitou ochranu pachatele před další perzekucí jak ze strany státu, tak ze strany společnosti. Tato myšlenka byla zařazena do § 130: „*Zločin nebo*

104 Můžeme ilustrovat na případě vojáků K. H. a J. H., kteří dne 5. března 1926 měli převézt munici z vojenské divizní zbrojnice v Hostivici do karlínských kasáren. Během tohoto úkolu porušili udělený rozkaz – odchýlili se s koňským povozem z určené trasy a zároveň hrubě porušili služební předpisy o přepravě munice. Když pak vojáci s povozem velkou rychlostí projížděli pražskou Truhlářskou ulicí, z blíže nezjištěné příčiny náklad munice vybuchl. Při explozi zahynuli oba vojáci a jeden náhodný kolemjdoucí, zraněno bylo 73 osob a jeden ze služebních koní musel být utracen, poničeno bylo též většina okolních domů v ulici. Vina vojáků na samotném výbuchu nebyla spolehlivě prokázána, pro ostatní trestné činy, kterých se svým jednáním dopustili, jejich trestnost zanikla. A neboť padli ve službě, byli pohřbeni se všemi vojenskými poctami. Srov. Kačor M., Kdo zavinil explozi vojenské munice v srdci Prahy?, In: History revue: dějinné otazníky – bitvy – osudy mocných – spiknutí – historické omyly, Praha: RF Hobby, r. 2012, č. 8, str. 38 – 39.

105 § 129 písm. b), c) zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

106 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 256 a násl.

107 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 38.

přečin má se pokládati za shlazený, když trest naň uvalený byl přetrpěn. Potrestaný nabude zase všech společných práv občanských a vojenských, (...) A proto nemůže jemu nikdo v požívání práv takových překážeti ani příkoří činiti. Také nemá, pokud počestný život vede, tím, co již minulo, od nikoho dotýkán, aniž má proto jakýmkoli způsobem haněn býti.“ To však neplatilo plně, pokud s uloženým trestem byly spojeny další následky¹⁰⁸.

Prominutí trestu mělo pro pachatele přinést stejné důsledky, jako kdyby trest vykonal a dle toho na něj mělo být též nahlíženo. Trest mohl být dle § 131 pachateli prominut „*povolanou k tomu veřejnou autoritou*“, u přečinů mohl být trest prominut též žalobcem. Veřejnou autoritou, oprávněnou k udělování milostí pak v období první republiky byl, dle § 64 odst. 1 bod 11 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky, prezident republiky. Prezidentu pak v souladu s § 103 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky přísluší milostí: „*promíjeti nebo zmírňovati tresty a právní následky odsouzení trestními soudy, (...) nařizovati, aby soudní trestní řízení nebylo zahajováno nebo nebylo v něm pokračováno.*“ Milost mohla být udělena jak individuálnímu pachateli, tak ve formě amnestie.

Pod prominutí trestu zařadil Vojenský trestní zákon též dva příbuzné instituty u soukromožalobních přečinů. Trestnost činu tak dle § 132 zaniká též jeho odpuštěním, dále uplynutím 6 týdenní subjektivní lhůty k podání žaloby. Konečně žalobu též nelze podat, je-li předmětný trestný čin již promlčen. Pokud byl přečin odpuštěn již za běhu trestního řízení, to bude zastaveno, pouze pokud žalobce odvolá i svou žádost o stíhání. To je však možné pouze do vyhlášení rozsudku. Poté by na odpuštění bylo nahlíženo již jen jako na polehčující okolnost v případném odvolacím řízení.

Posledním případem pomínutí trestnosti, známým Vojenskému trestnímu zákonu, bylo promlčení. Promlčením trestného činu zaniká právo státu, potažmo společnosti, na potrestání pachatele. Tento institut byl do trestního práva zařazen zejména z důvodu, že proti pachateli, který splnil podmínky promlčení, již není třeba

108 §§ 43, 44, 47 – 54, 69, 70, 85, 86 a 87 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

společnost dále chránit. Promlčení však může nastat pouze za striktního splnění zákonných podmínek. Vojenský trestní zákoník je vymezil v § 133: „*Promlčením pomíjí vyšetřování i trest když uplynul čas v tomto zákoně stanovený a nastaly ostatní podmínky.*“. Pro případnou aplikaci institutu promlčení tak bylo třeba souběžně splnit dvě okolnosti – uplynutí času a splnění dalších zákonných podmínek¹⁰⁹.

Jak je patrné z citovaného stanovení § 133, znal Vojenský trestní zákoník pouze promlčení trestního stíhání a uložení trestu. Dnes však trestní zákoník umožňuje i promlčení výkonu pravomocně uloženého trestu¹¹⁰. Promlčení výkonu trestu v československém meziválečném vojenském trestním právu bylo možné pouze u osob civilních, podřízených pravomoci vojenských soudů¹¹¹, které trestný čin spáchali ještě jako osoby mladistvé.

Jak již bylo uvedeno výše, první podmínkou pro promlčení trestného činu bylo uplynutí času. Dle ustanovení § 134 šlo u zločinů o:

- „a) dvacet let při zločinech, na něž uložen jest trest doživotního žaláře;*
- b) deset let při zločinech, na něž by uložen býti měl trest od desíti až do dvacíti let;*
- c) pět let při všech ostatních zločinech.“*

Obecné promlčecí lhůty pro přečiny, stanovené § 135 takto:

- „a) tři měsíce, když na přečin v zákoně za nejvyšší trest ustanoveno jest vězení prvního stupně bez zostření nebo pokuta peněžítá až do 2 500 Kč;*
- b) šest měsíců, kde uloženo jest zostřené vězení prvního stupně nebo pokuta peněžítá až do 10 000 Kč;*
- c) plný rok při všech přečinech, na které jest uložen trest těžší, jakož i při těch, kde ukládá se propuštění, degradace, nebo ztráta práv a oprávnění.“*

měly však pouze subsidiární povahu.

109 Zde nacházíme první odlišnost institutu promlčení od současné úpravy; k tomu srov. § 34 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku.

110 Srov. § 94 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 477 a násled.

111 § 128 zákona č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu.

Primárně se měly užít promlčecí doby stanovené zákonem pro jednotlivé přečiny. Promlčecí doby stanovené pro přečiny se obecně uplatňovaly též u přestupků. Promlčení trestnosti však prospívalo pouze pachateli, který zároveň splnil následující podmínky dle § 136:

- „a) ze zločinu nebo přečinu již žádného užitku v rukou nemá;*
- b) také, pokud toho povaha zločinu nebo přečinu dopouští, podle své možnosti dal náhradu;*
- c) po čas ku promlčení ustanovený žádného zločinu nespáchal nebo během promlčecí doby přečinu žádného zločinu nebo nového přečinu se nedopustil, a*
- d) po spáchaném zločinu z československého státu neuprchl.“*

Promlčecí doba počíná běžet až od okamžiku ukončení trestné činnosti¹¹², přičemž u některých trestných činů je tento okamžik shodný s dokonáním trestného činu. U trestných činů omisivních to byl okamžik, kdy zanikla pachatelova povinnost, kterou neplnil nebo jejím dodatečným splněním. Promlčení se přerušilo vždy, když soud: *„(...) se usnesl pohnati obviněného k zodpovídání, (...) bylo nařízeno předběžné obeslání k výslechu nebo zatčení, veřejné předvolání (ediktem) nebo vydáním zatýkacích listů nebo honěním.“*¹¹³. Běh promlčecí lhůty stavělo též každé úřední opatření veřejného žalobce směřující k postihu pro daný trestný čin¹¹⁴. Pokud dojde k ukončení trestního řízení, pro které bylo promlčení přerušeno, ať už zastavením či vydáním rozsudku, počíná promlčecí lhůta běžet nanovo. Čas, který uplynul před přerušением promlčení, se však nezapočítává. To je hlavní odlišností od stavení promlčení, u kterého se započítávají všechny nevyložené doby¹¹⁵. Tak jako v dnešní úpravě¹¹⁶ nebylo

112 § 137 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

113 § 138 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

114 § 493 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního soudního řádu.

115 Srov. § 1 zákona č. 126/1924 Sb. z. a n., o účinku žádostí za souhlas sněmoven ku trestnímu stíhání členů Národního shromáždění na běh promlčecí lhůty a § 12 zákona č. 124/1924 Sb. z. a n., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech krivého obvinění, utržení a urážek na cti a Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 42.

116 Srov. §§ 35, 95 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku.

možné promlčet trestnost u všech trestných činů. Promlčení bylo vyloučeno u trestných činů, pro které byl stanoven trest smrti a u zločinu zběhnutí¹¹⁷. Po uplynutí promlčecí doby a splnění zákonných podmínek byl trest smrti přeměněn na trest žaláře dle § 121.

Lepšík zároveň jako okolnost pomínutí trestnosti nad zákonný výčet uvádí osvědčení podmíněčně odsouzeného¹¹⁸. S tímto zařazením osvědčení pachatele mezi okolnosti pomínutí trestnosti lze vyslovit souhlas, neboť dle § 1 odst. 2 zákona č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění: „*Osvědčil-li se vinník takto podmíněně odsouzený v době zkušebné, pokládá se za to, že nebyl odsouzen.*“.

2.1.6 Druhy trestů

Systém trestů a jejich ukládání byl ve Vojenském trestním zákonu zařazen do hlavy II., tato problematika zabírala největší část prvního dílu. Systém trestů vycházel z úpravy obsažené v zákoně č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích¹¹⁹. Soustava trestů však byla upravena s ohledem na potřeby armády a historický vývoj trestů ve vojenském trestním právu¹²⁰. Vojenské trestní právo pak v obecné rovině rozlišovalo tresty hlavní a vedlejší. Hlavní tresty byly takové, které byly ukládány dle Vojenského trestního zákona¹²¹. Na druhou stranu vedlejší tresty byly zavedeny až vedlejšími trestními zákony a mohly být ukládány pouze spolu

117 § 139 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

118 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 42 – 43.

119 K problémům, které to působilo Československé vojenské justici srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 43 – 44.

120 Srov. Salák P., Specifické tresty v historii vojenského práva, In: COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. vydání, Brno: Masarykova Univerzita, 2010.

121 §§ 20, 21 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

s trestem hlavním¹²². Podobnou povahu jako vedlejší tresty však měly též právní následky odsouzení, které nastupovaly po odsouzení za určitý trestný čin či jako následek uloženého trestu¹²³.

Druhy trestů, které bylo možné pachateli uložit za zločiny, byly v souladu se zásadou „*nulla poena sine lege*“ upraveny § 20¹²⁴:

„*Tresty na zločiny jsou:*

1. *Smrt.*

2. *Žalář.*

4. *Kasace.*

5. *Propuštění.*

6. *Degradace.*“

Nejtěžším trestem tak dle vojenského trestního zákoníku byl trest smrti. Trest smrti mohl být uložen jak v řízení řádném, tak v řízení stanném¹²⁵. Dle § 22: „*Trest smrti vykonává se provazem nebo zastřelením.*“. Zařazení tohoto ustanovení, můžeme říci technického či prováděcího, mezi úvodní ustanovení hmotněprávní normy se z dnešního pohledu může zdát nadbytečným¹²⁶. Avšak mezi trestem smrti oběšením a zastřelením byl značný rozdíl.

122 Např. oddíl VIII. zákona č. 193/1920 Sb. z. a n., Branného zákona republiky Československé.

123 Např. §§ 45 – 50 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

124 Ve spojení s § 91 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

125 V řízením stanném šlo o jediný druh trestu, srov. § 444 odst. 2, 3 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního soudního řádu.

126 Význam trestu smrti pro armádu dokládá i rozsáhlá úprava interními armádními předpisy; k tomu srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 858 – 859.

Trest smrti oběšením byl běžným trestem¹²⁷, ukládaným za nejtěžší zločiny obecné¹²⁸ a za vybrané zvláště těžké zločiny vojenské, vykazující zároveň znaky zločinů obecných¹²⁹. S odsouzením k trestu smrti provazem se pojily tyto právní následky¹³⁰:

1. kvalifikovaná ztráta hodnosti,
2. vyloučení z vojska,
3. ztráta vyznamenání, řádů a čestných odznaků¹³¹,
4. ztráta civilních čestných hodností, veřejných titulů a akademických hodností.

Trest smrti zastřelením byl považován za trest mírnější. Jeho předchůdcem byl trest smrti stětím. Byl ukládán za nejzávažnější vojenské zločiny, zejména v období války¹³². Jak již bylo uvedeno výše, provedení trestu smrti zastřelením nebylo civilnímu trestnímu právu známé. Výkon trestu smrti zastřelením byl pro odsouzeného méně dehonestující a pro nespornou větší míru humánnosti šlo i určitým způsobem o prokázání cti odsouzenému ze strany armády. Trest smrti provazem mohl být milostí zmírněn na trest smrti zastřelením, opačný postup byl vyloučen¹³³. S trestem smrti

127 Srov. § 13 zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.

128 Např. § 415, 471, 488, zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

129 Např. §§ 191, 192, 218 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

130 § 45 písm. a, c zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

131 Šlo o vyznamenání a odznaky ve smyslu zákona č. 243/1920 Sb. z. a n., kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádů a titulů. Dle výnosu ministerstva spravedlnosti ze dne 22. listopadu 1923, č. j. 1044/23/3 a č. j. 866/23, jejichž výčet převzal i Nejvyšší vojenský soud šlo o Československý válečný kříž, Československou revoluční medaili, Medaili Jana Žižky z Trocnova, Řád M. R. Štefánika Sokol, Medaili vítězství, čestné odznaky od spojeneckých vlád, Československý řád a medaili Bílého lva; k tomu srov. Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 59.

132 Např. §§ 147, 148, 152, 163 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

133 § 118 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech. Rozlišit zde musíme přeměnu výkonu trestu smrti provazem na výkon trestu smrti zastřelením vrchním vojenským prokurátorem dle § 416 odst. 5 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního soudního řádu.

zastřelením se, jako právní následek odsouzení, nepojilo vyloučení z armády¹³⁴. Ostatní právní následky odsouzení byly totožné.

Překvapivým může být fakt, že Vojenský trestní zákoník připouštěl též princip kolektivní viny, jinak neslučitelný s moderním trestním právem¹³⁵. Vojenský trestní zákoník umožňoval, až do vydání zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky, trest decimace¹³⁶. Šlo o trest dle stanného práva za zločin odboje dle § 167, za předpokladu, že: „(...) počet dopadených odbojníků byl příliš velikým, aby trest smrti na každém byl vykonán, proveden bud' tento trest na každém desátém muži, na kterého padne los, a na každém spoluvinném naddůstojníku a poddůstojníku.“¹³⁷.

Jak je patrné z výše citovaného § 20, byl druhým nejtěžším trestem na zločiny trest žaláře. Ze současné právní úpravy můžeme tento druh trestu přirovnat k trestu odnětí svobody¹³⁸. K tomuto tvrzení nás opravňuje dikce § 23: „Trest žaláře vykonává se uzavřením odsouzence v některé vojenské věznici nebo uvězněním jeho v některé pevnosti a dělí se podle rozličné tuhosti na dva stupně. (...)“ Pevností je zde myšlena vojenská trestnice. Ve vojenské trestnici byl pachatel umístěn, pokud délka trvání žaláře

134 § 46 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

135 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 28, 38 a násl.

136 Trest decimace byl stanoven též na zločin zbabělosti dle § 250 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech. V období první republiky nebyl však trest decimace nikdy uložen. Posledním potrestáním odboje, nesoucím znaky decimace, mohlo být popravení 44 vojáků Trenčinského 71. pěšího pluku v Kragujevci roku 1918; k tomu srov. Salák P., Specifické tresty v historii vojenského práva, In: COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. vydání, Brno: Masarykova Univerzita, 2010, str. 10 – 11 a k dalším případům vzpoury v průběhu 1. světové války srov. Klučina P. et al., Vojenské dějiny Československa, 1. vydání, Praha: Naše Vojsko, 1986, sv. 2, str. 544 a násl.; zde jsou dostupné též fotografie popravených vojáků.

137 § 168 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

138 Srov. §§ 55, 56 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 401 a násl.

po započtení vazby převyšovala 1 rok¹³⁹. Tento trest byl udělován jak za zločiny obecné¹⁴⁰, tak za zločiny vojenské¹⁴¹.

Jak již bylo citováno výše, dělil se žalář dle tuhosti na dva stupně:

- „žalář“,
- „těžký žalář“¹⁴².

Dalším možným způsobem rozlišování žaláře je dle jeho výměry, buď:

- na doživotí či
- na dobu určitou¹⁴³.

Přičemž nejnižší možná výměra činila šest měsíců, nejvyšší pak 20 let.

Při výkonu trestu byl odsouzený povinen vykonávat práci přidělenou mu vedením nápravného zařízení, na druhou stranu mu mohl být přiměřeně povolen osobní či písemný styk s osobami blízkými či jinými osobami bez poměru k jeho trestné činnosti¹⁴⁴. Výkon trestu žaláře mohl být odsouzeneci ještě dále zostřen. Toto zostření mohlo být vysloveno již v odsuzujícím rozsudku nebo mohlo jít o potrestání pro kázeňské prohřešky, kterých se odsouzený dopustil během výkonu trestu. Zostření však

139 Upraveno interními armádními předpisy; k tomu srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 46.

140 Např. §§ 354, 363, 369, 373 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

141 Např. §§ 149, 151, 197, 221 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

142 §§ 24, 25 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech. Z počátku byl mezi oběma stupni žaláře zásadní rozdíl, neboť dle § 25: „*Odsouzenec k trestu těžkého žaláře dá se do želez (...)*“. Spoutání železy však bylo zrušeno již zákonem č. 151/1868 ř. z., Branným zákonem a nadále se tak stupně žaláře odlišovaly pouze právními následky odsouzení a přiděly stravy; k tomu srov. Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 43 – 45.

143 § 26 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

144 §§ 24, 25, 29 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

podléhalo přísnému režimu a je zde patrný zásadní vliv humanismu v přístupu k odsouzenému¹⁴⁵. Trest žaláře mohl být dle § 36 zostřen:

„b) posty;

c) vykázáním tvrdého lůžka;

e) přidržením v samovazbě;

f) uzavřením o samotě v temné komůrce;

g) vyhoštěním z některého místa, okresu nebo země;

h) vypovězením ze země po odbytém trestu.“

S odsouzením k trestu těžkého žaláře se pojily totožné právní následky jako s odsouzením k trestu smrti zastřelením, přes odlišnou dikci zákona, a dále ztráta práva na případné vdovské či sirotčí důchody a zaopatření¹⁴⁶. S trestem žaláře prvního stupně byly spojeny v zásadě tyto právní následky:

1. nekvalifikovaná ztráta hodnosti,
2. ztráta vyznamenání, řádů a čestných odznaků,
3. ztráta civilních čestných hodností, veřejných titulů a akademických hodností,
4. ztráta práva na vdovské či sirotčí důchody a zaopatření.

Posledním trestem za zločiny bylo odnětí vojenské hodnosti¹⁴⁷. Zásadní význam tohoto trestu můžeme pochopit pouze zasazením do širší souvislosti s postavením armády ve společnosti, jejím vnitřním uspořádáním a vojenskou ctí¹⁴⁸.

145 §§ 38, 39, 41 – 44 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 54 a násl.

146 § 47 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

147 Šlo o hodnosti důstojníka, rotmistra, poddůstojníka a četnického gážisty; k tomu srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 49.

148 Srov. Lepšík J., Odnětí vojenské hodnosti ve vojenském trestním právu, In: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Jaroslava Kallaba: 24. VI. 1939, uspořádali Engliš K. et al., Praha: Orbis, 1939, str. 203 a násl. a Salák P., Specifické tresty v historii vojenského práva, In: COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. vydání, Brno: Masarykova Univerzita, 2010, str. 3 a násl.

Výše jsem zmínil, že v meziválečném vojenském trestním právu se rozlišovalo odnětí vojenské hodnosti kvalifikované a nekvalifikované. Rozdílem je, že při kvalifikovaném odnětí hodnosti ztrácí odsouzený právo hodnost znovu nabýt¹⁴⁹. Vojenský trestní zákon znal tři druhy odnětí vojenské hodnosti:

- kasaci,
- propuštění,
- degradaci.

Po vzniku Československa, s reorganizací branné moci, doznal trest odnětí vojenské hodnosti výrazných změn. Uložením kasace, propuštění i degradace byla hodnost odsouzeného trvale snížena na hodnost vojína¹⁵⁰. Kasace byla kvalifikovaným odnětím hodnosti důstojnické¹⁵¹. Propuštěním se nekvalifikovaně odnímal důstojnická hodnost a kvalifikovaně i nekvalifikovaně hodnost rotmistra¹⁵². Propuštěný důstojník a rotmistr mohli důstojnickou hodnost znovu nabýt pouze se svolením prezidenta republiky, k ostatním povýšením pak bylo nutné svolení ministerstva. Konečně degradací byla odsouzenému odejmuta hodnost poddůstojnická, opět kvalifikovaně i nekvalifikovaně¹⁵³. Odnětí hodnosti mohlo být za zločin uloženo jako trest hlavní, právní následek odsouzení či jako zostření trestu¹⁵⁴. Ustanovení o propuštění a degradaci se přiměřeně uplatnila též při odnětí hodnosti jako trestu na přečiny¹⁵⁵.

149 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 49.

150 Srov. Lepšík J., Odnětí vojenské hodnosti ve vojenském trestním právu, In: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Jaroslava Kallaba: 24. VI. 1939, uspořádali Engliš K. et al., Praha: Orbis, 1939, str. 207 – 209.

151 § 32 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

152 § 33, 34 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

153 § 35 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

154 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 50 – 51.

155 §§ 67, 68 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

Dle návrhů revizní komise Vojenského trestního zákona měly být v budoucnu kasace, propuštění a degradace sloučeny v jeden trest. Přičemž mělo jít primárně o trest vedlejší. Možnost uložení jako trest hlavní měla být zachována pro zvláštní případy. Při ukládání trestu měla být též posílena role úvahy soudu s ohledem na potřeby a zájmy ozbrojených složek. A konečně měl být zrušen nutný souhlas prezidenta republiky či ministerstva pro znovunabytí odňaté hodnosti¹⁵⁶.

V návaznosti na výše citovaný § 20, stanovující tresty na zločiny, byly dle totožné zásady v § 21 vymezeny tresty za přečiny:

„Přečiny trestají se:

- a) vězením;*
- c) propuštěním;*
- d) degradací;*
- f) propadnutím zboží, věcí prodejných nebo nářadí;*
- g) ztrátou práv a oprávnění;*
- h) vyhoštěním z některého místa, nebo*
- i) z některé země, nebo*
- k) z celé oblasti československé republiky.“*

Nejpřísnějším trestem na přečiny bylo vězení. Šlo o trest na přečiny obecné i vojenské a užíval se i k trestání přestupků¹⁵⁷. Vězení bylo možné uložit ve výměře od čtyřiaadvaceti hodin do šesti měsíců, ve zvláštních případech mohla být výměra prodloužena až na tři roky¹⁵⁸. Vězení některými svými aspekty odpovídalo trestu žaláře. Na druhou stranu vykazovalo kromě své mírnější povahy i řadu odlišností, např. skutečnost, že se samotným odsouzením k trestu vězení nebyly ze zákona spojeny

156 Srov. Lepšík J., Odnětí vojenské hodnosti ve vojenském trestním právu, In: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Jaroslava Kallaba: : 24. VI. 1939, uspořádali Engliš K. et al., Praha: Orbis, 1939, str. 209 – 210.

157 Např. §§ 156, 258, 602, 605 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

158 § 64 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

žádné právní následky. Z dnešní úpravy můžeme trest vězení přirovnat k trestu odnětí svobody a trestu domácího vězení¹⁵⁹. Úprava trestu vězení však byla na rozdíl od úpravy trestu žaláře mnohem složitější, neboť Vojenský trestní zákon rozlišoval hned pět druhů vězení, přičemž druh vězení musel být výslovně určen v odsuzujícím rozsudku. Výkon trestu vězení byl značně ovlivněn tím, jaký z jeho druhů byl odsouzenému uložen.

První dělení trestu vězení, dle místa výkonu, bylo uvedeno v § 55:

„Vězení jako trest na přečiny jest bud'to:

- a) domácí vězení;*
- b) vězení u dozorce;*
- c) vězení ve vojenské věznici.“*

Domácí vězení je trestem pro důstojníky a osoby jejich blízké a dále pro osoby s obdobným postavením, pokud jeho výměra nepřesahuje osm dnů. *„Domácí vězení ukládá odsouzenici povinnost, že se pod žádnou záminkou z bytu nevzdálí.“*¹⁶⁰, pokud toto odsouzený poruší, je mu zbytek trestu přeměněn na vězení u dozorce. Po dobu trvání vězení může být u bytu odsouzeného přidělena hlídka.

K vězení u dozorce mohou být dle § 57 odsouzeny, kromě osob, kterým může být uložen trest domácího vězení, dále rotmistři a osoby s obdobným postavením a opět jejich osoby blízké. Trest vězení u dozorce se ukládá, pokud není možné uložit trest vězení domácího, tedy pokud je uložený trest delší než osm dnů. *„K vězení u dozorce odsouzený má svůj trest odpykati v určené k tomu světnici v obydlí dozorce nebo jiné určené světnici (...).“*¹⁶¹. Po dobu pobytu ve vězení u dozorce byl odsouzený povinen opatřit si dle svých možností stravu, pokud neměl dostatek prostředků, byl stravován dle předpisů věznice.

159 Srov. §§ 55, 56, 60 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 401 a násl. a 414 a násl.

160 § 56 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

161 § 58 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, pro podrobnější úpravu vězení u dozorce interními předpisy srov. Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 70 – 72.

Všechny ostatní osoby mohly být odsouzeny pouze k trestu vězení ve vojenské věznici. „Osoby k vazbě v posádkovém vězení odsouzené budou drženy ve věznici vojenského soudu, kde byly odsouzeny, a dostane se jim po čas jejich trestu zaopatření pro trestance předepsaného.“. Desátníci a hodnosti rovnocenné měly pak být drženy v oddělných místnostech¹⁶².

Dále dělil Vojenský trestní zákon trest vězení na dva stupně:

- „vězení“,
- „tuhé vězení“¹⁶³.

Při vězení prostém se odsouzený stravoval na své náklady a měl právo vykonávat práci přiměřenou místu výkonu trestu. U tuhé vězení byl odsouzený stravován dle možností a předpisů věznice. Osobní a písemný styk odsouzeného s osobami mimo vězení byl podmíněn souhlasem velitele věznice a dle možností věznice mu bylo přiděleno zaměstnání. Vězení i tuhé vězení bylo možné vykonat jak ve vězení u dozorce, tak ve vojenské věznici. Dle obdobných zásad jako u trestu žaláře bylo možné výkon trestu vězení zostřit¹⁶⁴. Druhy zostření vězení stanovoval § 77: „S vězením může též spojeno býti jedno nebo zároveň několik z následujících zostření:

- a) půst;
- b) vykázaní tvrdého lože;
- d) přidržení v samovazbě;
- e) uzavření o samotě v temné komůrce;
- g) práce v kasárně a v táboře;
- h) degradace;
- i) propuštění.“

Ke zbylým trestům na přečiny se zmíním jen v krátkosti. Propadnutí zboží, věcí prodejných nebo náradí bylo možné uložit jen u trestných činů, kde zákon tento trest výslovně uváděl. Šlo však zejména o vedlejší trestní zákony.

162 § 59 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

163 §§ 61, 62 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

164 §§ 78, 79, 81, 82, 84 – 86 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

Ztráta práv a oprávnění byla trestem na přečiny, mohl být udělen: „(...) osobám k hodnostem akademickým povýšeným nebo jiným osobám, které nějaký úřad nebo zaměstnání pod věrou veřejnou vykonávají, pak těm, kdož provozují nějaké řemeslo nebo živnost (...) na určitý čas nebo na vždy.“¹⁶⁵.

Trest vyhoštění rozlišoval Vojenský trestní zákoník ve třech variantách. Bylo možné uložit vyhoštění z některého místa, z některé země a z celé oblasti Československé republiky. Tento trest mohl být uloženo pouze na přechodnou dobu či doživotně. Ze země či celého území republiky mohli být vyhoštěni pouze cizozemci, kteří již dále nebyli zavázáni k vojenské službě či jí nebyli způsobilí¹⁶⁶. Vedlejší vojenské trestní zákony rozlišovaly i další tresty, např. trest na penězích či ztrátu volebního práva¹⁶⁷.

2.1.7 Ukládání trestů

Jak již bylo uvedeno výše, vycházel Vojenský trestní zákoník ze zásady „*nulla poena sine lege*“. Mezi těmito tresty můžeme rozlišit dvě kategorie – tresty absolutně určité a tresty relativně určité. Absolutně určité jsou takové tresty, u kterých zákon přesně vymezí jejich druh a výměru, např. trest smrti, odnětí vojenské hodnosti či vyhoštění. U relativně určitých trestů postačí, pokud zákon stanoví jejich druh a dále nejnižší a nejvyšší možnou výměru, např. žalář nebo vězení. Tímto zákonným vymezením je pak vázán soudce při ukládání trestu: „*Trest musí býti soudcem vyměřen toliko podle zákona s vyloučením všeliké svémoci a nesmí býti vyměřen ani ostřeji ani mírněji než jak zákon podle povahy přestoupení i pachatele a vzhledem k době spáchaného zločinu nebo přečinu předpisuje.*“¹⁶⁸. Zákonná výměra trestu však byla absolutně závazná pouze částečně. Pokud soudce shledal, že byly naplněny zákonem stanovené podmínky, mohl být uložen trest pod zákonnou dolní sazbou. Obecně však

165 § 70, 71 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

166 §§ 43, 44, 69 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

167 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 51 a násled.

168 § 88 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

nemohl být obžalovanému uložen trest nad horní hranici zákonné sazby¹⁶⁹. I z této zásady však byla možná výjimka, nešlo však o výjimku v neprospěch jednotlivce. V době válečné¹⁷⁰ byly na trestné činy obecně stanoveny tresty přísnější.

Dalším specifikem ukládání trestů bylo trestání mladistvých. Pokud byl mladistvý shledán vinným, mohl soudce zvolit mezi upuštěním od potrestání, odsouzením k trestu podmíněně a až v poslední řadě odsouzením k trestu nepodmíněně. Přičemž měl zvolit tu variantu, kterou: „(...)uzná nejúčelnější pro mravní vývoj mladistvého. Při tom uváží zejména povahu činu, okolnosti, za kterých byl spáchán, pohnutky, které mladistvého k činu vedly, dále poměry, ve kterých vyrostl a byl vychován, dosavadní způsob jeho života, jeho povahu i věk i stupeň jeho rozumové vyspělosti a mravní zkaženosti.“¹⁷¹. Vedle trestu či místo něj mohl být mladistvému též uložen ochranný dozor či ochranná výchova. Nepodmíněným trestem byl trest zavření, který nahrazoval trest smrti, tresty na svobodě a trest peněžitý. Hranice trestní sazby se snižovaly na polovinu. S nepodmíněnými tresty se dále nepojily žádné právní následky odsouzení¹⁷².

V úvodu první kapitoly jsem uvedl, že hmotné trestní zákony stanoví, co je trestným činem a jaká sankce má být pachateli takového činu uložena. Zákonodárce tedy dle svého uvážení nastaví trestní sazby a předpokládá, že v absolutní většině případů budou ukládány tresty v mezích těchto sazeb. Výměra trestu však měla být určena s pečlivým přihlédnutím k přitěžujícím a polehčujícím okolnostem. Oběma

169 § 117 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

170 Doba válečná byla definována § 39 bodem 3. zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky: „Doba válečná počíná se dnem, kdy demobilisace podle demobilizační vyhlášky má být skončena, a není-li v ní uveden takový den, uplynutím dvou měsíců ode dne této vyhlášky.“. Doba válečnou je nutné odlišit od doby války podle mezinárodního práva, její vymezení se též v meziválečném období měnilo; k tomu srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 54 – 55.

171 § 5 odst. 3 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží.

172 Srov. §§ 5 – 14 zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží.

je přikládána stejná váha, přičemž výměra trestu mohla být upravena dle toho, které okolnosti převažují¹⁷³.

Přitěžující jsou takové okolnosti, které činí trestné činy: „(...) *tím větší, čím zralejší jest rozvaha, čím úmyslnější jest příprava, s níž provedení se stalo, čím větší škoda tím byla způsobena nebo nebezpečí s tím jest spojeno, čím méně opatrnosti proti němu dalo se použití, nebo čím více a čím důležitější povinnosti byly tím porušeny.*“¹⁷⁴. Přitěžující okolnosti, které Vojenský trestní zákon rozeznával, byly vyjmenovány v §§ 112, 113:

- vícečinný souběh stejnorodý,
- recidiva,
- svádění jiné osoby (zejména mladé, nezkušené či bezúhonné),
- organizátorství a návod,
- veřejné pohoršení a
- snaha obelstít soudce či nevydání odňatého statku¹⁷⁵.

Výčet přitěžujících okolností rozšiřuje § 28 odst. 1 zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky o:

- spáchání činu se zbraní,
- ze zjištěnosti,
- ve spolčení
- či jako speciální subjekt.

Opakem přitěžujících okolností jsou logicky okolnosti polehčující. Ty Vojenský trestní zákoník rozděloval do dvou kategorií, podle povahy pachatele a povahy skutku. Polehčujícími okolnostmi dle povahy pachatele byly zejména:

- nízký věk,
- bezúhonnost,
- svedení,
- zachovalost,

173 § 116 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

174 § 111 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

175 §§ 118 – 120 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

- zmenšená příčetnost,
- nouze nevyklučující trestnost,
- náhrada škody či
- doznání.

Polehčující okolnosti dle povahy skutku byly:

- pokus,
- způsobení menší škody,
- škoda nepatrná či její náhrada¹⁷⁶.

V některých případech se však realita od představ zákonodárce odlišuje, případně se proměňuje v průběhu času a zákonodárcem nastavené trestní sazby pak neodpovídají potřebám společnosti. Tento osud potkal i Vojenský trestní zákon, jehož tresty se postupem času staly zbytečně krutými a mimořádné snížení trestu či přeměna zákonného trestu se tak stalo takřka pravidlem¹⁷⁷. Soudu tak bylo poskytnuto oprávnění, v některých případech šlo o obligatorní postup:

- místo trestu zastřelením uložit trest žaláře či těžkého žaláře delší tři let;
- snížit sazbu žaláře uloženého v délce od deseti do dvaceti let či doživotně až na tři roky;
- u trestu žaláře v délce od pěti do deseti let snížit jeho stupeň nebo jeho sazbu až na jeden rok¹⁷⁸;
- u trestu žaláře v délce do pěti let snížit jeho stupeň a jeho sazbu i pod zákonem stanovenou minimální hranici šesti měsíců, pokud takto soud sníží výměru trestu u žaláře prvního stupně, může též upustit od zákonných následků odsouzení;
- odnětí vojenské hodnosti, uložené jako samostatný trest, může zmírnit na trest vězení v délce do šesti měsíců;

176 § 114, 115 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

177 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 56.

178 § 309 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního soudního řádu.

- při trestání přečinů mohl soud uložit trest pod dolní hranicí zákonné sazby a dále u trestů tuhého vězení, ztráty práv a oprávnění a odnětí vojenské hodnosti uložit trest mírnější¹⁷⁹;
- v zájmu vojenské služby a při ohrožení výživy či výdělku odsouzencovi rodiny zkrátit trest žaláře, toto zkrácení však muselo být vykompenzováno zostřením trestu, u trestu vězení jde o fakultativní postup;
- přeměnit trest vězení prvního stupně na trest peněžitý dle majetkových poměrů odsouzeného¹⁸⁰;
- tresty na svobodě a tresty na penězích zkrátit započtením prozatímní či vyšetřovací vazby, ale pouze pokud odsouzený vazbu nezavinil¹⁸¹.

Mimořádné snížení a přeměna zákonného trestu bylo omezeno u trestný činů dle zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky¹⁸².

Pokud pachatel svým jednáním naplnil znaky více trestných činů, dříve než byl pro některý z těchto činů pravomocně odsouzen, jde o souběh trestných činů. Vojenský trestní zákon pak rozlišoval čtyři druhy souběhu. Při souběhu několika trestných činů bylo zpravidla o těchto vedeno jedno řízení¹⁸³ a byl uložen jeden trest. Při ukládání

179 §§ 125, 126 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 125 a násl.

180 §§ 92 – 94 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 91 a násl.

181 § 127 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

182 § 28 odst. 2, 3, 4 zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky.

183 Pokud šlo o souběh trestných činů, na které se vztahovala pravomoc odlišných soudů, např. vojenských a civilních, probíhalo řízení odděleně. Soud, který rozhodoval později, musel zohlednit trest uložený v dřívějším řízení a tyto tresty nesmí překročit hranici trestu za nejtěžší trestný čin. Přednost mělo řízení, kde hrozil trest smrti či doživotní trest odnětí svobody; k tomu srov. §§ 17, 311 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního soudního řádu a Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 46 – 47 a 409 – 410.

trestu za souběh postupuje soud dle zásady absorpční, platí pro souběh mnohočinný a přiměřeně i pro souběh jednočinný¹⁸⁴. Tedy uloží trest dle nejtěžšího ze sbíhajících se činů a k ostatním přihlédně jako k okolnosti přitěžující¹⁸⁵. Izolovaně se tento postup použije však pouze za předpokladu, že došlo k souběhu stejné kategorie trestných činů či přestupků. Pokud došlo k souběhu zločinu s přečinem či přestupkem, několika přečinů a přečinu a přestupku, bylo vždy mírnější přestoupení zákona absorbováno závažnějším a byl uložen trest dle výše uvedeného postupu. Zároveň došlo obligatorně k uplatnění zásady kumulační, kdy pokud na některý ze sbíhajících se činů byl stanoven trest na penězích, propadnutí zboží, věcí prodejných nebo náradí, ztráta práv a oprávnění nebo vyhoštění, byl tento uložen vedle trestu hlavního¹⁸⁶. Pokud se pachatel dopustil souběhu zločinu či přečinu s přestupkem, trestným dle jiného zákona a spadajícím mimo působnost vojenských soudů, byl mu uložen trest za příslušný trestný čin a o předmětném přestupku byl neprodleně informován příslušný úřad¹⁸⁷.

2.2 Díl druhý: Vojenské zločiny a vojenské přečiny

V následující části práce se budu zabývat vojenskými zločiny a vojenskými přečiny. Příhodnou definici vojenského trestného činu uvádí Lepšík: „*Materiálně lze definovat vojenský trestný čin jako porušení vojenských povinností, které pro svou závažnost vyžaduje soudního trestání. Formálně je vojenským trestným činem každý čin, který je v zákoně označen jako vojenský zločin nebo vojenský přečin.*“¹⁸⁸. Tato část vojenského trestního práva je jeho opravdovým jádrem. Trestné činy osob vojenských daly vzniknout vlastně celému odvětví. Tento fakt byl podpořen i zařazením vojenských trestných činů do obecného trestního zákona, o čemž již bylo podrobně pojednáno

184 § 100 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

185 § 96, 98 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

186 §§ 97, 98 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

187 § 99 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

188 Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 64.

v první kapitole. Správnost těchto úvah byla potvrzena i vývojem vojenského trestního práva do dnešních dob. Z toho důvodu tvoří rozbor této části vojenského trestního práva zásadní část všech odborných publikací. Stejně tomu bylo u Vojenského trestního zákona.

Výše bylo uvedeno, že tato část tvoří přibližně jednu čtvrtinu celé materie. Z celé zvláštní části Vojenského trestního zákona jde současně o část, do které bylo v průběhu jeho platnosti nejméně zasahováno. Díl druhý byl původně tvořen 162 §§, rozdělenými do dvanácti hlav dle druhových objektů. Nejzásadnějším zásahem do této části bylo zrušení celé hlavy dvanácté: O ztrátě nároku na úctu jiných osob a zvláště druhů z povolání. Tato problematika byla přesunuta do vojenského práva kárného.

2.2.2 Hlava první: O porušení vojenských služebních povinností a povinností vojenského stavu vůbec

Skutečnost, že vojenských zločinů a přečinů se mohli dopustit pouze pachatelé s vlastností speciálního pachatele, byla již několikrát zmíněna. Rozebírá ji též úvodní ustanovení dílu druhého. V podkapitole o působnosti Vojenského trestního zákona bylo podrobně rozebráno, že díl druhý působí pouze vůči osobám vojenským, příslušníkům četnictva a jiných ozbrojených složek státu a válečným zajatcům. Speciálním subjektem je takový subjekt, který vykazuje zvláštní způsobilost nebo postavení. Zařazením do branné moci získali případní pachatelé toto speciální postavení a zároveň: „(...) *slíbili plnění zvláštní povinnosti vojenské služby nebo vojenského stavu (...)*“.¹⁸⁹ Spolupachatelem mohla být pouze osoba splňující znaky speciálního subjektu. Na druhou stranu účastníkem již mohl být kdokoliv.

Dílem druhým bylo chráněno hned několik skupinových objektů, které byly souhrnně označeny v § 143: „*Zvláštními povinnostmi vojenské služby a vojenského stavu jsou poslušnost, věrnost, ostražitost, udatnost, šetření kázně a řádu a služebních předpisů vůbec, jakož i zachovávání vojenské cti.*“.

189 § 142 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

V hlavě první byly současně taxativně vymezeny druhy jednání, kterými bylo možné zvláštní vojenské povinnost porušit a dle důležitosti povinnosti a míry následku se tak dopustit vojenského zločinu nebo přečinu:

„Tyto povinnosti porušují se:

1. *Porušením subordínace.*
2. *Vzpourou a odbojem.*
3. *Zprotivením se strážní vojenské nebo jinakým neuctivým chováním se k ní.*
4. *Zběhnutím.*
5. *Osnováním spiknutí k zběhnutí.*
6. *Opominutím povinnosti ve službě strážní.*
7. *Zbabělostí.*
8. *Rušením kázně a řádu.*
9. *Nešetřením služebních předpisů vůbec.*
10. *Sebezmrzačením.*“¹⁹⁰.

Z pohledu subjektivní stránky trestného činu bylo možné vojenské zločiny či přečiny spáchat ve formě úmyslu i nedbalosti.

Tomuto výčtu pak odpovídalo rozdělení dílu druhého Vojenského trestního zákona do jednotlivých hlav. Tato systematika však vykazovala několik nedostatků. Především výše uvedené vojenské povinnosti nebyly vždy zpracovány pouze v jedné hlavě a zároveň trestné činy zařazené do některých hlav vykazují značnou různorodost. Nejvíce je to patrné na ustanoveních hlavy deváté: O rušení kázně a řádu a hlavy desáté: O nešetření služebních předpisů vůbec. Dále můžeme poukázat na pořadí hlav zvolené zákonodárcem. To neodpovídá důležitosti chráněných objektů. Na tyto vady poukazovala zejména odborná veřejnost¹⁹¹. Napravit je se snažila též revizní komise Vojenského trestního zákona, která ve své osnově nabídla novou systematiku vojenských trestných činů:

190 § 144 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

191 Srov. Slovník veřejného práva československého, svazek V., Brno: Rovnost, 1948, str. 270 a Lelewer G., Grundriss des Militärstrafrechts, 2. vydání, Wien, 1927.

1. Vyhýbání se vojenské službě,
2. Trestné činy proti služebním povinnostem,
3. Trestné činy proti vojenské podřízenosti,
4. Trestné činy proti vojenské kázni a pořádku,
5. Zneužití vojenské nadřízenosti,
6. Ohrožení bezpečnosti vojska,
7. Trestné činy proti válečnému právu.

V následující části jednotlivé hlavy dílu druhého Vojenského trestního zákona rozeberu a u každé skupiny se podrobněji zmíním o vybraných trestných činech.

2.2.2 Hlava druhá: O porušení subordinace

Skupinovými objekty, chráněnými hlavou druhou, jsou poslušnost a zachování vojenské cti. Subordinací je vztah vojenské nadřízenosti a podřízenosti¹⁹². Jde o jeden ze základních prvků fungujících ozbrojených sil¹⁹³. Jak uvádí Jelínek: „*Typickým projevem subordinace je právo nadřízených vojáků vydávat podřízeným vojákům rozkazy a povinnost podřízených vojáků splnit rozkazy řádně a včas.*“¹⁹⁴. Přes nepopiratelný význam rozkazu nebyl tento institut až do roku 1938 legálně definován a jeho význam byl dovozován z příbuzných ustanovení služebních předpisů a rozhodovací praxí¹⁹⁵. Definici přinesl až čl. 91 Vojenského služebního řádu A-I-1¹⁹⁶,

192 Rozsáhle o subordinaci pojednával též Služební řád A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany č. 26/1926; k tomu srov. Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 148 a násl. a Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 16 a násl.

193 Srov. Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 16.

194 Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 897.

195 Srov. Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 21 a násl.

který rozkazem rozuměl: „(...) *projev vůle představeného, jímž se podřízenému závazně ukládá určitá povinnost (úkol), s údaji nutnými k provedení (...)*“. Dnes jsou odpovídající trestné činy upraveny dílem prvním hlavy XII. Trestné činy vojenské zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku¹⁹⁷.

Porušení subordinace se tak dopustil každý, kdo: „(...) *odepře rozkazu představeného ke službě se vztahujícímu povinnou poslušnost, nebo též jen úctu vůči představenému povinnou kdykoli a kdekoli úmyslně opomíjí, (...)*“¹⁹⁸. Zajímavostí je, že takovéto jednání bylo trestné ve službě i mimo ni. Vojenský trestní zákon též výslovně stanovoval, jakým jednáním se pachatel dopustí porušení subordinace:

„Odepření poslušnosti nebo povinné úcty může se díti:

- a) násilným zprotivením se vůči představenému nebo násilným útokem na jeho osobu;*
- b) neuctivým neb urážlivým chováním;*
- c) nesplněním rozkazu nebo nařízení představeného.*“¹⁹⁹.

Není bez zajímavosti, že Vojenský trestní zákon neposkytoval ochranu podřízených vůči svévolným a šikanózním rozkazům ze strany nadřízených. Latentně je částečná ochrana podřízených vůči rozkazům obsažena v ustanovení § 158.

K násilnému zprotivení došlo vztažením ruky či zbraně proti nadřízenému. Pachatel musel být ve službě či obdržet služební rozkaz. Za takové jednání byl uložen trest smrti zastřelením, a to bez ohledu na výsledek útoku. Pokud k útoku došlo před shromážděným sborem, byl uložen trest dle stanného práva²⁰⁰. Stejný trest byl stanoven pro pachatele, který by vůči nadřízenému užil násilí v úmyslu jej usmrtit. Opět

196 Vojenský služební řád A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany roč. 1938.

197 Srov. Díl 1. hlavy XII. zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 897 a násl.

198 § 145 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

199 § 146 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

200 § 147 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 135 a násl.

nebylo třeba dosažení zamýšleného výsledku. Toto jednání bylo trestné, i pokud byl pachatel mimo službu²⁰¹. Pokud tak pachatel jednal mimo službu, mohl mu být uložen trest žaláře v délce od šesti měsíců do tří let²⁰².

Odepřel-li pachatel provedení služebního rozkazu neurvalým nebo urážlivým způsobem či jej úmyslně neprovedl, byl potrestán žalářem od tří do pěti let, v době války v trvání od pěti do deseti let. Pokud takovým odepřením vznikla velká škoda či šlo o služební výkon proti nepříteli, byl stanoven trest smrti zastřelením²⁰³. Pokud takový rozkaz nebyl proveden z nedbalosti, byl stanoven trest žaláře od jednoho do tří let. V případě, že nevznikla žádná škoda, byl stanoven trest mírnější v sazbě od šesti měsíců do jednoho roku²⁰⁴.

Pokud se pachatel zprotivil rozkazu přestaveného, týkajícímu se mimořádné služby, byl potrestán žalářem od jednoho do tří let. Šlo-li o zprotivení násilné, mohl být uložen trest žaláře ve výměře pěti až deseti let, v době války trestem smrti zastřelením²⁰⁵. Pachateli, přistiženému při rušení pokoje či výtržnostech, který neurvalým způsobem odmítá splnit rozkaz nadřízeného, nabádající ho k pořádku, mohl být uložen trest od šesti měsíců do jednoho roku, dle okolností až pěti let²⁰⁶.

Žalářem od jednoho do pěti let byl potrestán pachatel, který vyzval nadřízeného k souboji nebo bitce. K této výzvě muselo dojít v době služby nebo pro dříve udělený rozkaz. Nebylo však rozhodné, zda byla výzva vyslyšena a k souboji skutečně došlo²⁰⁷.

201 § 148 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 151 a násl.

202 § 154 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 130 a násl.

203 § 149, 150 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

204 § 151 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

205 § 152 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

206 § 153 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

207 § 155 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 156 a násl.

Všechny výše uvedené trestné činy byly obecně zločiny. Pokud na ně však nebyl uložen trest na zločiny, byly trestány jako přečiny. Dle závažnosti přečinu byl uložen trest vězení nebo tuhého vězení od jednoho týdne do šesti měsíců. Pokud se přečinu dopustil poddůstojník, byl vedle trestu hlavního uložen též trest degradace, u důstojníků trest propuštění²⁰⁸.

V části práce o nepříčetelnosti trestných činů již bylo pojednáno o jednom z důvodů, proč nemusí být neuposlechnutí rozkazu nadřízeného automaticky trestným činem. Vojenský trestní zákoník taxativně vymezil ještě další tři situace, za kterých neuposlechnutí rozkazu není porušením subordinace:

„a) rozkaz zjevně odporuje službě nebo věrnosti povinné;

b) když rozkaz se vztahuje k nějakému činu neb opominutí, ve kterém zřejmě lze seznati nějaký zločin nebo přečin;

c) když rozkaz dán byl sice od někoho vyššího, který však podle služebního předpisu nebyl k tomu zmocněn;

d) když podřízený od svého bezprostředního velitele jiné rozkazy obdržel nebo když nastanou pozdější okolnosti, kterých toho času, když se dával rozkaz, nikdo nepředvídal a které jsou takové povahy, že by to bylo patrně službě na újmu, kdyby se rozkaz doslovně vykonal (§ 284 lit. c).“²⁰⁹.

Z důvodu značného významu vztahu subordinace pro ozbrojené složky byla hlava druhá Vojenského trestního zákona jedním z hlavních center zájmu revizní komise i zainteresovaných odborných kruhů. Prvně zde byl požadavek na nové pojmové vymezení představeného a podřízeného a rozsahu moci rozkazovací. Hlavním cílem revizní komise Vojenského trestního zákona však byla nová úprava základních složek vojenské podřízenosti – poslušnosti a úcty. Odborná veřejnost požadovala nově vymezit rozsah poslušnosti a zejména taxativně stanovit případy výjimek. A dále též nově definovat obsah poslušnosti. Zde se doporučovalo navázat na úpravu Služebního řádu

208 § 156 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 119 a násl.

209 § 158 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

A-I-1²¹⁰. U povinné úcty šlo o totožnou problematiku, tedy vymezení rozsahu požadované úcty a jejího obsahu. Doporučovalo se též nezavádět ostrou hranici mezi kázeňskými a trestními porušeními subordinace a ponechat určitou skupinu, která může spadat dle okolností na obě strany²¹¹.

2.2.3 Hlava třetí: O vzpouře a odboji

V hlavě třetí poskytuje Vojenský trestní zákon ochranu šetření kázně a řádu v ozbrojených složkách státu. Jak je patrné z názvu hlavy a výše citovaného § 144, mohl pachatel tyto objekty ohrozit vzpourou či odbojem. Z laického pohledu se může jevit, že jde o takřka identické jednání a není ho tak třeba rozlišovat. Přestože vzpoura a odboj vykazují určité společné znaky, nelze je ztotožňovat. Tento názor potvrzuje i Vojenský trestní zákon, který oběma překročením zákona věnoval samostatné výkladové ustanovení. V dnešní úpravě už tyto trestné činy nenalezneme, jsou rozmělněny do jiných skutkových podstat²¹².

Vzpourey se tak dopustili všichni, kdo:

„a) společně s jinými – proti stávajícímu vojenskému služebnímu řádu, proti svým představeným nebo proti jejich rozkazům se opřely, nebo se k tomu uhlaví; nebo

b) jednotlivě – odváží se k buřičským nebo jinak ke spolupůsobení druhých směřujícím výrokům nebo skutkům, z čehož by takové vzepření se mohlo pojíti.“²¹³

Vojenský trestní zákon pak uváděl demonstrativní výčet sedmi zvláštních případů vzpoury, jež byly zločinem. Namátkou můžeme uvést:

210 Srov. čl. 55 odst. 1 Služebního řádu A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany č. 26/1926.

211 Srov. Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 183 a násl.

212 Srov. např. § 392 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku.

213 § 159 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech, srov. Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 102 a násl. a str. 161 a násl.

„4. Když někdo v přítomnosti druhých nebo když více než dva muži zároveň na svém představeném neurvalým způsobem nebo hrozivě nějaké opatření neb opominutí neb odvolání nějakého jim nepříjemného rozkazu hledí vynutiti.“²¹⁴.

Trest uložený na zločin vzpoury byl značně diferencován dle způsobu provedení, osobnosti pachatele a jejího výsledku či dopadu na ozbrojené složky. Pokud vzpoura zůstala bez výsledku, byl pachatelům uložen trest žaláře od šesti měsíců do jednoho roku. Pokud však vzpoura mohla ohrozit chod ozbrojených složek, byli její původci potrestáni žalářem od tří do pěti let. U nejzávažnějších případů mohl být uložen trest dle stanného práva či trest smrti zastřelením²¹⁵. Přečinu vzpoury se pak dopustili všichni, kdo: *„(...) buřičskému vyzvání sluchu sice dopřály, samy však nějakého činu zprotivení se nebo neposlušnosti se nedopustily a též jiných k takovému činu nepřiměly, (...)“²¹⁶*. Na tento přečin byl dle okolností stanoven trest vězení či tuhého vězení v délce od jednoho do šesti měsíců.

Odbojem rozuměl Vojenský trestní zákoník situaci: *„Když při srocení nebo spojení množství ozbrojeného mužstva, nastalém po předchozí úmluvě nebo z jakékoli jiné příčiny, jeho zpuřností nebo použitými od něho násilnými prostředky došlo k tomu, že bylo potřeba ozbrojené moci proti nim, aby se obnovil pořádek a poslušnost, (...)“²¹⁷*. Stejně jako u zločinu vzpoury byl u odboje stanovený trest odstupňován. Prvně byl na tento zločin stanoven trest dle stanného práva. Z počátku bylo možné uložit pachatelům i trest decimace, o čemž bylo podrobněji pojednáno výše. Dále pro původce odboje, naddůstojníky a poddůstojníky byl stanoven trest smrti zastřelením. Příslušníkům mužstva byl jako základní vyměřován trest žaláře od tří do

214 Pro další srov. § 160 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

215 Srov. § 161 – 165 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

216 § 166 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

217 § 167 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

pěti let. Nižší tresty mohly být uloženy, pokud byl odboj dobrovolně ukončen bez použití síly²¹⁸.

2.2.4 Hlava čtvrtá: O zprotivení se stráži vojenské a neuctivému chování se k ní

Obdobně jako u hlavy druhé je zde druhovým objektem poslušnost. V hlavě čtvrté však nejde o poslušnost všeobecnou. Přečinu, případně zločinu, dle hlavy čtvrté se vojenské osoby dopustí pouze v případě, že poruší zvláštní povinnost poslušnosti vůči vojenské stráži. Tato povinnost mohla být porušena zprotivením se a neuctivým chováním. I zde poskytoval Vojenský trestní zákon výkladové ustanovení, to se týkalo vymezení stráže a jejích oprávnění. Tato výkladová ustanovení však byla platná pouze v rozsahu úpravy hlavy čtvrté, dílu druhého Vojenského trestního zákona. Stráží Vojenský trestní zákon rozuměl: „(...) *voják na stráži stojící, hlídka nebo táborová stráž, (...) patrola, obhlídka (ronda), ochranná stráž (salva guardia), nebo vojenská eskorta (...) a každý u výkonu své služby se nacházející četník.*“²¹⁹. Vojenské stráže měly v první řadě postavení úředních orgánů. Pro zachování vážnosti stráže byla oprávněna užití zbraně vůči všem, kdo by jí: „(...) *násilně zranil anebo útokem nebezpečně ohrožoval a (...) hrubě a přes předchozí napomenutí bez přestání vyzyvavě urážel.*“²²⁰. Takto však bylo možné zakročit pouze vůči pachateli, kterého nebylo možné zatknout.

Zprotivením se vojenské stráži či neuctivým chováním k ní bylo možné dopustit se rovnoměrně zločinu i přečinu. Jaké jednání pokládá Vojenský trestní zákon za zločiny a jaké je pouze přečinem, bylo taxativně vymezeno. Zločinu se tak dopustil:

„a) když jedna nebo několik osob, které buď ve vězení se nacházejí nebo mají do vězení býti dány, aby jemu ušly, dopustí se násilnosti proti stráži;

218 Srov. § 168 – 171 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

219 § 174 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

220 § 175 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

- b) když jedna nebo několik osob, avšak bez hlasitého vyzvání, úmluvy nebo sročení strážní, která provádí služební příkaz nebo vydaný rozkaz, v úmyslu provedení zmařiti, násilným ruky vztažením nebo nebezpečným vyhrožováním se protíví;*
- c) když jedna nebo několik osob zprotíví se násilně povinnému napomenutí nebo příkazu strážce;*
- d) když bude stráž i z jiné příčiny týrána nebo proti osobě její bezprávné násilí spácháno.*²²¹.

Pokud užil pachatel vůči strážní smrtící zbraně a zranil ji, byl za tento zločin stanoven trest smrti zastřelením. V ostatních případech měl být uložen trest žaláře v době trvání od tří do pěti let, respektive až do deseti let v době války či dle okolností skutku. Pokud došlo k zprotivení vůči strážní na základě předchozího: „(...) *provolání, úmluvy nebo sročení se, (...)*“, je takové jednání považováno za vzpouru a trest má být uložen dle příslušných ustanovení²²².

Přečinem proti vojenské strážní se pak provinil pachatel, který:

- „a) strážní má býti zatčen a zdráhá se, avšak bez násilného zprotivení, vězení přijmouti;*
- b) svévolně poblíž strážce pokřikuje nebo povykje;*
- c) na zavolání strážce urážlivě odpoví neb úmyslně vůbec nedá odpovědi;*
- d) strážní jinak slovy nebo posuňky spílá nebo k jejím příkazům posměšně a opovržlivě se chová.*²²³.

Trestem na tyto přečiny pak bylo vězení od jednoho týdne do jednoho měsíce, v době války tuhým vězením až na tři měsíce.

Obdobně jako u hlavy předchozí dnes zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník neobsahuje trestné činy postihující výlučně jednání směřující proti strážní službě. Dnes

221 § 173 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

222 Srov. § 176 – 179 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

223 § 180, 181 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

je takové jednání postihováno v rámci trestného činu Zprotivení a donucení k porušení vojenské povinnosti²²⁴.

2.2.5 Hlava pátá: O zběhnutí a svémocném vzdálení se

Primárním skupinovým objektem, k jehož ochraně směřují ustanovení hlavy páté, je bezpochyby věrnost ozbrojeným složkám a státu. Avšak lze zde nalézt i sekundární skupinový objekt, a to zachování vojenské cti. Pojetí trestných činů zběhnutí a svémocného vzdálení zůstalo do dnešní doby takřka beze změny²²⁵.

Trestného činu zběhnutí se dopustí každý jedinec, který: „(...) *pluk, sbor nebo služební oddělení, ku kterému přináleží, nebo vykázané mu místo pobytu svémocně a s úmyslem vymknouti se navždy své služební povinnosti, opustí, nebo se odtud se stejným úmyslem vzdaluje, (...)*“²²⁶. Zběhnutím je též přijetí cizozemské vojenské nebo civilní služby, pokud se jedinec nachází v zajetí či je v předmětném státě na dovolené. U důstojníků postačovalo, že se z dovolené po jejím skončení po určitý čas dobrovolně nenavrátili do služby. Ustanovení o deserci se přiměřeně vztahovala též na osoby zařazené do záloh a osoby ve vyšetřovací vazbě či výkonu trestu²²⁷. Zběhnutí mohlo být dle okolností kvalifikováno jako zločin, v menší míře též jako přečin.

Stanovení trestu pro trestný čin zběhnutí bylo značně složité a tomu odpovídala též zákonná úprava. Pokud bylo zběhnutí kvalifikováno jako zločin, mohl být uložen trest smrti nebo trest žaláře. U nejzávažnějších případů mohl být uložen trest smrti provazem, jinak byl vykonán zastřelením. Pokud se však pachatel k činu dobrovolně

224 Srov. § 377 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 900 – 901.

225 Srov. §§ 386, 387 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 907 – 909.

226 § 183 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

227 Srov. §§ 186 – 190 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech. Naopak válečný zajatec se nemohl dopustit trestného činu zběhnutí ani svémocného vzdálení se, srov. čl. 8 Řádu zákonů a obyčejů pozemní války, příloha Úmluv O zákonech a obyčejích pozemní války, vyhlášeny pod č. 174/1913 ř. z a č. 180/1913 ř. z.

přiznal a sám se nahlásil, nebylo možné trest smrti uložit. A dále v případech, kdy nemohl být uložen trest smrti dle stanného práva. Na mírnější přestoupení zákona tak byl stanoven trest žaláře, případně těžkého žaláře v základní výměře od tří do pěti let, pokud žalář nastoupil místo trestu smrti až do deseti let. V případě, že se pachatel provinil přečinem zběhnutí, mohl mu být uložen trest tuhého vězení v rozmezí od tří do šesti měsíců. Pokud byl pachatel uznán vinným trestným činem zběhnutí, byl jako vedlejší trest uložen trest kasace či degradace a ztráty čestných odznaků²²⁸.

Méně závažným narušením věrnosti a zachování vojenské cti bylo svémocné vzdálení se. Tímto přečinem byl vinen pachatel, který se od: „(...) *pluku, sboru nebo služebního odvětví z tábora, lodi nebo stanoviště bez povolení podle předpisu vyžádaného vzdálí, přes noc nebo ještě déle jest nepřítomen, nebo v ustanovený čas se tam nedostaví, při tom však úmyslu vyhnouti se navždy své služební povinnosti ani nedozná ani okolnostmi z něho není usvědčen, (...)*“²²⁹. Rozlišovacím znakem mezi dezercí a vzdálením se byl úmysl navždy se vyhnout služebním povinnostem, respektive časová omezenost tohoto úmyslu. Na tento přečin byl stanoven trest vězení v délce od osmi dnů do tří měsíců či tuhého vězení od jednoho do tří měsíců, v době války od tří do šesti měsíců. Vedle trestu vězení či jako jeho zostření mohly být uloženy i propuštění a degradace²³⁰.

Hlava pátá byla další částí druhého dílu Vojenského trestního zákona, jejíž reforma vzbuzovala vzrušené diskuze i mimo půdu revizní komise Vojenského trestního zákona. Předně se měl nově definovat deserční úmysl u zběhnutí. Měla být opuštěna teorie, že zběhnutím je pouze úmysl vyhnout se službě u tělesa, ke kterému je pachatel přiřazen a po vzoru německé úpravy měl nadále postačit pouze úmysl vymknouti se trvale služební povinnosti vůbec. Současně mělo dojít k rozšíření

228 Srov. §§ 191 – 210 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech a Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 194 a násl..

229 § 212 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

230 Srov. § 213 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

skutkové podstaty trestného činu zběhnutí o úmysl vyhnout se služební povinnosti pouze po dobu války. Druhým krokem mělo být ubrání dezerčnímu úmyslu na významu při stanovování trestních sazeb a naopak při ukládání trestu měl být větší důraz kladen na závažnost pachatelova jednání. Nadále však měla být v skutkové podstatě zachována subjektivní stránka činu. Dle některých názorů mělo být dokonce zběhnutí a svémocné vzdálení se sloučeno do jednoho trestného činu²³¹.

2.2.6 Hlava šestá: O osnování spiknutí k zběhnutí

Na úpravu předchozí hlavy navazuje hlava šestá. Zde si můžeme klást otázku, z jakého důvodu byla úprava osnování spiknutí k zběhnutí vyčleněna do zvláštní hlavy, neboť logicky spadá do hlavy předchozí. Fakticky dokonce trestnému činu zběhnutí předchází. Toto tvrzení je ještě více podpořeno komparací se současnou úpravou, neboť zde je osnování spiknutí k zběhnutí správně postihováno jako příprava k trestnému činu Zběhnutí²³².

Osnování spiknutí k zběhnutí bylo zločinem, jehož naplnění spočívalo v přemlouvání dalších osob k zběhnutí a je dokonán společnou dohodou o provedení. Na trestnost činu nemělo vliv, zda spiklenci skutečně uprchli. Zločin byl postaven na roveň dokonanému zběhnutí, přičemž byl trestán dokonce přísněji. Byly zde stanoveny stejné tresty jako pro zločin zběhnutí, tedy trest smrti v obou variantách a trest žaláře²³³.

231 Srov. Lepšík J., Reforma vojenského trestního práva, In: Věstník Československé společnosti pro právo trestní, Praha: Československá společnost pro právo trestní, r. 1929, č. 1, str. 29 a násl.

232 Srov. §§ 386 odst. 4 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 907 – 908.

233 Srov. § 218 – 227 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

2.2.7 Hlava sedmá: O porušení povinnosti ve službě strážní

V hlavě věnující se porušení povinností ve službě strážní nelze jednoznačně určit jeden dominantní druhový objekt. Jde spíše o kombinaci několika z nich – ostražitosti, šetření kázně a služebních předpisů. Další odlišností oproti ostatním hlavám, upravujícím vojenské trestné činy, je postavení pachatele. Již několikrát bylo zmíněno, že vojenské trestné činy může spáchat pouze speciální pachatel. U porušení povinnosti ve službě strážní je však třeba dvojité speciální postavení²³⁴. Trestného činu dle této hlavy je možné se dopustit pouze při výkonu strážní služby. Kdo koná strážní službu vykládal Vojenský trestní zákon v § 230: „(...) *na stráži stojící vojín, polní nebo táborová stráž, ochranná stráž (salva guardia), obhlídky nebo vojenské hlídky a na určitý čas k obsazení nebo vystřídání označené stráže, velené mužstvo s jeho velitelem, k opatrování nebo dopravě státního majetku, nebo zatčence velený oddíl mužů bojovného stavu a každý službu konající četník*.“. K porušení povinnosti strážní služby mohlo dojít jednáním jak ve formě konání, tak ve formě opomenutí. Vojenský trestní zákon vyjmenovával pět případů zločinů, kdy k tomu mohlo dojít. Tato koncepce porušení povinnosti strážní služby je totožná s úpravou zvolenou v díle třetím Trestné činy proti povinnostem strážní, dozorčí nebo jiné služby hlavy XII. zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku. V zákoně č. 40/2009 Sb., Trestním zákoníku však zákonodárce dosáhl totožného výsledku na menším prostoru a úprava je tak přehlednější a jednodušší²³⁵.

První případ postihuje základní porušení povinností strážce. Zločin spáchá každá osoba uvedená v předchozím odstavci, která se alternativně dopustí následujícího²³⁶:

234 Povinnosti strážní služby stanovoval zejména Služební řád A-I-2, Věstník Ministerstva národní obrany č. 13/1926, k jednotlivým povinnostem srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 79 a násl.

235 Srov. Díl 3. hlavy XII. zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 909 – 911.

236 Srov. § 231, 232 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

- dříve, nežli byla řádně vystřídána nebo odvolána, svémocně opustí stráž nebo se odtud přes předepsanou hranici třeba jen na krátký čas vzdálí;
- oddá se spánku, opije se nebo si dovolí pohodlí předpisům odporující;
- nešetří zvláštních pravidel, při zavedení na stráž jemu sdělených, nepoužije po ruce jsoucích prostředků k zachování patřičné vážnosti a k obraně proti trestným útokům, není pozorným na vše, z čehož hrozí škoda nebo nebezpečí, a na odvrácení toho nepodnikne, co všeobecný nebo zvláštní služební předpis jemu ukládá.

Trestem byl žalář od jednoho do pěti let, dle okolností mohl být uložen též trest žaláře ve výměře pěti až deseti let případně trest smrti zastřelením.

Druhý případ postihuje pachatele, který strážní službu z různých důvodů nenastoupí nebo zaviněně není způsobilý nastoupit do zbraně, vystřídát předchozí stráž či zcela službu vykonávat dle strážních pravidel nebo zvláštního rozkazu, k tomu dojde zejména při těchto situacích²³⁷:

- nedovoleným vzdálením se, opilostí nebo jinakým skutkem;
- úmyslně nebo z pohodlí opominutím provéstí výše uvedené povinnosti a úkoly.

Pokud služba uložená pachateli nebyla jeho zaviněním vůbec vykonána, byl stanoven trest shodný s případem prvním, jinak trest žaláře od šesti měsíců do jednoho roku.

Případ třetí postihoval pochybení vojenské osoby přidělené ke střežení zajatce či osoby zatčené. Pokud pachatel: „(...) *nedbalostí, službě se přičícím chováním nebo snad úmyslně (...)*“ napomohl k útěku takové osoby. Když pachatel jednal neúmyslně, mohl mu být uložen trest žaláře od šesti měsíců do jednoho roku, mohl však být dle okolností skutku uložen až na pět let. V případě úmyslu byl uložen trest dle pravidel pro souběh, a to pro souběh se zločinem Nadržování zločincům dle § 524 či přečinem Nadržování v příčině přečinu nebo přestupku dle § 564²³⁸.

Čtvrtý případ postihoval situace kdy hlídka nebo obhlídka (patrola nebo ronda), rovněž četník při výkonu strážní služby nezakročili proti pachatelům trestných

237 Srov. § 233, 234 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

238 Srov. §§ 235, 236 a 523, 524, 564 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

činů či jiných porušení zákona, jichž se stali svědky. Současně bylo trestné, pokud takovým jednáním nepředěšili či je dokonce sami vyvolali nebo k nim napomáhali. Dle závažnosti těchto jednání vojenských osob byly též odstupňovány možné tresty. Přiměřeně se užily tresty stanovené pro případ první, případně analogicky s případem třetím trest za souběh se zločinem Nadržování zločincům dle § 519²³⁹.

Poslední případ postihoval pochybení důstojníků, kadetů námořního sboru, poddůstojníků nebo jejich stanovených zástupců oznámit podřízeným pravidla, jimiž se mají při výkonu strážní služby řídit, dohlížet na zachovávání předpisů obecných. Dále pokud se s jejich vědomím podřízený dopustí některého z prvních dvou případů, případně se sami opijí, svémocně se vzdálí, odhlas nebo heslo oprávněné osobě neoznámí nebo správně nesdělí, či se jinak proti pravidlům strážním nebo zvláštním rozkazům proviní. Dle hrozící či skutečně vzniklé škody pak nadřízenému mohl být uložen trest žaláře od šesti měsíců do pěti let, v době války a vzniku velké škody trest stanovený v případě prvním²⁴⁰.

Jako přečin porušení povinností ve službě strážní bylo kvalifikováno jednání nadřízeného strážce, popsané v předchozím odstavci ve formě nedbalosti a bez reálně hrozící škody, dále jiná jednání mužstva proti povinnostem strážní služby nevymezená zákonem. Na přečin porušení povinností ve službě strážní byl stanoven trest vězení nebo tuhého vězení²⁴¹.

2.2.8 Hlava osmá: O zbabělosti

Hlava osmá poskytuje ochranu jednomu z nejdůležitějších objektů, pokud hledíme na armádu jako na obránce státu a jeho občanů, a to udatnosti. Někteří

239 Srov. §§ 237, 238, 519 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

240 Srov. §§ 239, 240 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

241 Srov. §§ 241, 242 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

autoři dokonce označují statečnost, jako hlavní povinnost vojáka²⁴². V menší míře chrání též zachování vojenské cti. Jak bylo uvedeno výše, zvláštní povinnost udatnosti se porušuje zejména zbabělostí. Význam pojmu zbabělosti je široké veřejnosti nepochybně znám. Civilní význam tohoto pojmu však není totožný s jeho vojenským pojetím. Lze ale předpokládat, že většina společnosti by byla schopna vysvětlit obsah tohoto pojmu i pro potřeby armády. Z této premisy vychází i současná úprava zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku, která neobsahuje legální definici zbabělosti a nenalezneme ji ani ve vnitřních předpisech²⁴³. Vojenský trestní zákon však i zde zůstal věrný své systematické a výslovně stanovil, co rozumí zbabělostí. Té se dle § 243 dopouští, kdo: „(...) na zřeteli má svou vlastní bezpečnost, vnějšímu nebo vnitřnímu nepříteli, s nímž má bojovati, nečinil takového odporu, jež podle své služební povinnosti činiti jest zavázán a schopen, nebo jenž by osobnímu nebezpečnosti proti své povinnosti vyhnouti se hleděl, aneb i toliko slovy nebo znameními takové smýšlení najevo dal, které by při jiných způsobit mohlo nestatečnost, (...).“ Pod pojem zbabělosti tak Vojenský trestní zákon zařadil též malomyslnost. Hlavním kritériem zbabělosti je tak dle výše uvedené definice obava o vlastní bezpečnost. Pokud jednal pachatel z jiné pohnutky, bylo jeho jednání posouzeno jako jiný trestný čin. Skutečnost, že zbabělostí je porušena též vojenská čest, je potvrzena i zněním čl. 29 Služebního řádu A-I-1²⁴⁴, který stanovil:

„Čestný voják jest i vojákem statečným.(...)“

Čestný voják ví, že vzpomínka na zbabělce bude provázena navždy kletbou dětí, matek a všech, jimž svou zbabělostí připravil smutný život a utrpení poroby třeba na staletí.

242 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 88.

243 Srov. Díl 4. hlavy XII. zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 911.

244 Služební řád A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany č. 26/1926. Toto ustanovení pak bylo doslovně převzato též v čl. 35 Vojenského služebního řádu A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany roč. 1938.

Proto je povinností a ideálem mravného, čestného vojáka: mravně a čestně žítí, službu dobře a ukázněně konati, boji statečně bojovati – a bude-li osud tomu chtíti – také čestně zemřítí.“

Tvrzení o kletbě na příbuzenstvo se z dnešního pohledu zdá přehnané. Odpovídá však dobovému pojetí povinné udatnosti vojenských osob a jejímu porušení.

Vojenský trestní zákon, stejně jako v hlavě sedmé, výslovně upravoval několik případů zbabělosti, které byly trestány jako zločiny. Celkem bylo těchto případů devět. Z důvodu omezeného prostoru zmíním však jen vybrané²⁴⁵.

V prvním případě bude trestem smrti zastřelením potrestán velitel opevněného místa nebo přístavu, který by: „(...) *nebránily se do krajnosti, nebo nejsou v nejvyšší nouzi toto místo nebo přístav opustil, nebo je nepříteli kapitulací vydal.*“²⁴⁶.

Stejný trest by v případě druhém stihl velitele vojenského oddílu, pokud: „(...) *v neopevněném místě nebo v širém poli (...) nebránily se do krajnosti, a neoctnouv se v takovém postavení, které by činilo všeliký odpor bezúčinným a každé jiné zachránění nemožným, sebe nebo svůj voj s kapitulací nebo bez ní dal zajmouti.*“²⁴⁷.

Případ třetí postihuje též vojenského velitele, který sice své mužstvo ani sebe nevydá do zajetí, avšak: „(...) *při dorážení nebo postupu nepřítele ze svého stanoviště nebo vojenského postavení, které by byl mohl a měl udržeti, se svým vojem ustoupí a nepříteli místo učiní.*“²⁴⁸. Za takový projev zbabělosti pak mohl být velitel dle okolností uložen trest těžkého žaláře od jednoho roku do deseti let. Pokud svým jednáním způsobí značnou škodu též trest smrti zastřelením.

Šestý případ je pak prvním, který dopadá na mužstvo. avšak nikoliv na jednotlivce, nýbrž pouze na celá oddělení vojska a porušení jejich povinností v bitvě. Mužstvo se zločinu zbabělosti dopustí pokud: „(...) *pluky, prapory, setniny, eskadrony*

245 Pro další případy trestání zbabělosti jako zločinu srov. §§ 247 – 249, 251 – 257 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

246 § 244 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

247 § 245 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

248 § 246 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

*nebo ještě menší oddíly proti vůli svého velitele opustí opevněné místo, loď nebo jiná stanoviště, dle povinnosti se nebránivše, bez nutnosti dají se zajmouti, nebo projevem své nestatečnosti donutí velitele k ústupu nebo ke kapitulaci s nepřítelem.*²⁴⁹. V tomto případě je zajímavé stanovení a výkon trestu. Vojenský trestní zákon stanovil, že všichni viníci propadají trestu smrti. Ten se vykoná zastřelením, ale pouze na původci, důstojnících a na každém desátém muži předmětného útvaru. Jde tedy o druhý případ, kde Vojenský trestní zákon připouštěl trest decimace, zde však bez uplatnění principu kolektivní viny.

V případě, že projevy malomyslnosti neměly vliv na ostatní členy ozbrojeného sboru a neměly potenciál vyvolat vážné nebezpečí, byly dle § 258 posuzovány jako přečin. Trestem bylo tuhé vězení od tří do šesti měsíců, vedle toho mohl být uložen i trest degradace nebo propuštění.

2.2.9 Hlava devátá: O rušení kázně a řádu

Hlava devátá poskytovala ochranu objektům důležitým zejména pro zachování bojeschopnosti ozbrojených složek, tedy šetření kázně a řádu. Kázní se v československém vojenském trestním právu rozumělo podřízení vlastní vůle vůli vyšší, vůli odpovědné a všem platným předpisům²⁵⁰. Tato hlava obsahovala sedm případů narušení kázně a řádu, které byly trestány jako zločiny a stejný počet přečinů. Již výše však bylo zmíněno, že trestné činy zařazené do hlavy deváté jsou minimálně nesourodé. Tato kritika zvolené úpravy je oprávněná, což bude patrné i ze zvolených příkladů zločinů a přečinů²⁵¹. V současné úpravě zákona č. 40/2009 Sb., Trestním zákoníku nenalezneme sekci věnovanou rušení vojenské kázně a řádu.

249 § 250 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

250 Srov. čl. 13 Služebního řádu A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany č. 26/1926.

251 Pro další případy trestání rušení kázně a řádu jako zločinu srov. §§ 266 – 268 a jako přečinu srov. § 269 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

První dva případy postihovaly násilné zprotivení se pravomocně uloženému trestu. První případ postihoval zprotivení se představenému či veliteli exekuce, ve druhém pak odpor vůči osobám pověřeným trest vykonat. Dle osoby oběti a způsobených následků byl odstupňován trest. Trest byl stanoven odkazem na jiné trestné činy s odpovídajícími znaky²⁵².

Třetí případ dopadal na porušení kázně v probíhající bitvě. Žalářem od jednoho do pěti let byl potrestán, kdo: „(...) při postupu neb ústupu nebo při dobytí opevněného místa nebo tábora nebo při odnětí lodi, dříve než to bylo dovoleno, nebo dokonce proti vydané záповědi vyjdou na kořist, (...)“²⁵³. Pokud však při takovém jednání se navíc vůči představenému chovali zpuřně mohli být odsouzeni dle stanného práva nebo dle okolností ihned skoleni.

Žalář v délce od jednoho roku do pěti let mohl být uložen pachateli, který v boji: „(...) pro sebe samotného nebo ve společnosti několika osob bezbranné již, poraněné nebo v nemoci ležící nepřátele svlékl nebo týral, (...)“. Trest žaláře mohl být v tomto případě uložen až na deset let, v případě, že pachatel svým jednáním způsobil oběti: „(...) ukrutná, životu nebezpečná nebo dokonce smrtelná zranění, (...)“²⁵⁴.

Dále přečinů proti kázni a řádu se dopustil například kdo:

„b) kdo by společně s druhy předstoupil před představeného, aby podal stížnost, nebo podepíše písemnou, předpisům odporující stížnost tohoto druhu nebo sbírá k ní podpisy;

e) kdo by v době, když není nepřátele na blízku, v pevnosti, kasárně neb uzavřeném místě pokusil se vyjít nebo vstoupit přelézáním zdí, náspů nebo jinou neobvyklou cestou nemaje však úmyslu zběhnouti;

252 Srov. §§ 147, 262, 263 a Hlavu XIII., dílu IV. zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

253 § 264 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

254 § 265 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

*h) kdo by pro opilost mimo službu, pro dělání dluhů, pro noční potulky a jinaké za příčinou škodlivého vlivu na službu zapovězené jednání již dvakrát disciplinárně byl potrestán a přece opět při takovém přečinu byl přistižen.*²⁵⁵.

Trestem na přečiny bylo vězení od osmi dnů do tří měsíců, které mohlo být dle povahy skutku přeměněno na tuhé vězení či prodlouženo až na šest měsíců. Pro důstojníky, kteří by takový přečin spáchali opakovaně, pak byl jako vedlejší uložen trest propuštění²⁵⁶.

2.2.10 Hlava desátá: O nešetření služebních předpisů vůbec

Hlava desátá postihovala porušení povinností příslušníků ozbrojených složek, které jim byly uloženy v podzákoných právních předpisech. Zejména šlo o služební řády, zvláštní předpisy, různá ad hoc nařízení a zvláštní rozkazy²⁵⁷. Z hlediska členění druhého dílu Vojenského trestního zákona byla jeho hlava desátá jakousi hlavou zbytkovou. Byla zde zařazena všechny přestoupení zákona, která se nevešla do hlav předchozích.

Vojenský trestní zákon stanovil zvláštní druhy porušení výše uvedených povinností nešetřením služebních předpisů. Trestného činu se takovým porušením dle § 271 pachatel dopustí když:

„I. bezpečnost armády, jejího oddílu nebo opevněného místa se ohrožuje;

II. válečná moc se poškozuje;

III. jedná se proti opatřením sloužícím k odvrácení vnějšího nebo vnitřního nebezpečí nebo vůbec ku podpoře služby;

255 § 269 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

256 Srov. § 270 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

257 Např. Služební řád A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany č. 26/1926 a následně Vojenský služební řád A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany roč. 1938 nebo Služební řád A-I-2, Věstník Ministerstva národní obrany č. 13/1926.

IV. zaviňuje se ztráta nebo neupotřebitelnost prostředků k tomu neb onomu z těchto účelů potřebných; nebo

V. překročí se služební moc.“

Ke každému případu zvláštních druhů porušení povinností vyjmenovával Vojenský trestní zákon několik způsobů jednání, jakými se tak děje²⁵⁸. Celkem bylo skutkových podstat 33. Porušení služebních předpisů mohlo být dle závažnosti zločinem i přečinem, v některých případech též přestupkem. Z toho důvodu byla vnitřní systematika hlavy desáté značně složitá, někdo by ji mohl označit až za chaotickou.

2.2.11 Hlava jedenáctá: O sebepoškození

Jaký objekt je chráněn poslední hlavou dílu druhého a proč do něj byla vůbec zařazena, nemusí být na první pohled zřejmé. Tyto otázky však lze objasnit rozborem definice zločinu sebepoškození. Tím se dle § 293 provinil pachatel, který: „(...) zmrzačil se na těle nebo schválně si nějakou nemoc způsobil, hledě se tím k službě vojenské nezpůsobilým učiniti a způsobiti, aby byl z vojny propuštěn, (...)“. Rozhodujícími skutečnostmi, aby sebepoškození bylo trestné dle Vojenského trestního zákona, tedy byly speciální pachatel a jeho pohnutka vyhnout se tímto skutkem vojenské službě. Objekty chráněnými touto hlavou tak byly zejména věrnost a vojenská čest. V dnešní době je toto jednání postihováno v rámci trestného činu Vyhýbání se výkonu služby²⁵⁹.

Pokud zmrzačení učinilo pachatele nezpůsobilým jakékoliv další služby v ozbrojených složkách, byl pachateli uložen trest těžkého žaláře od pěti do desíti let,

258 Srov. §§ 272, 277, 284, 286, 289 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

259 Srov. § 392 zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 905 – 907.

trestem smrti zastřelením pak v době války, když by se sebepoškozování mohlo dále rozmáhat²⁶⁰.

V případě, že pachatel byl i přes způsobené sebepoškození nadále alespoň částečně služby způsobilý, mohl mu být uložen trest těžkého žaláře v délce od jednoho roku do pěti let, v době války těžkým žalářem od pěti do deseti let nebo trestem smrti zastřelením. Po vykonání trestu se vrátil zpět do služby u svého pluku či sboru²⁶¹.

Trestné bylo též napomáhání k tomuto zločinu, a to jak radou, tak skutkem. Trestem na takové jednání byl těžký žalář od šesti měsíců do jednoho roku, pokud sebepoškození nevyloučilo pachatele ze služby úplně. V opačném případě byl pak trestem těžký žalář od jednoho roku do pěti let. Z výše uvedeného je tedy patrné, že napomáhání je též zločinem²⁶².

2.3 Díl třetí: O zločinech proti válečné moci státu a kterak se trestají

S vojenskými zločiny a vojenskými přečiny byly nejvíce příbuzné zločiny proti válečné moci státu, které byly upravené v dílu třetím. Jejich příbuznost s trestnými činy dle dílu druhého Vojenského trestního zákona spočívala zejména v chráněných objektech. Ty stály právě uprostřed mezi speciálními objekty chráněnými dílem druhým a objekty obecnými dle dílu čtvrtého. Ke spáchání zločinů proti válečné moci státu již nebylo třeba splnit vlastnost speciálního subjektu a mohly se jich dopustit i osoby civilní.

Jak již bylo naznačeno výše, obsahoval díl třetí původně 27 §§, rozdělených do čtyř hlav. Společným objektem chráněným dílem třetím tak byla válečná moc státu. Na první pohled však nemusí být jasné, co pod tento termín spadá. Válečnou mocí státu je myšlena zejména obranyschopnost, vojenská bezpečnost a mír v republice. Dle toho

260 Srov. § 294 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

261 Srov. § 295 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

262 Srov. § 297 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

byly zločiny diferencovány do hlavy druhé až čtvrté. V podkapitole o pramenech vojenského trestního práva bylo uvedeno, že takřka celý díl třetí byl zrušen s přijetím zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky. Zločiny ohrožující výše uvedené objekty tak byly nadále upraveny vedlejším trestním zákonem²⁶³. Zákonodárce zvolil tento postup za účelem sjednocení úpravy do jednoho předpisu, neboť v zákoně č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky byly chráněny také jiné, avšak příbuzné objekty. Z dílu třetího bylo však nadále zachováno jeho úvodní ustanovení § 304, stanovující:

„Za zločiny proti válečné moci státu považuje se:

- 1. nedovolené najímání;*
- 2. svádění nebo napomáhání, aby se porušila přísežná vojenská služební povinnost;*
- 3. vyzvědačství a jinaké proti válečné moci státu směřující, v § 327 uvedené činy.“*

V dnešní úpravě bychom obdobné trestné činy našli v Hlavě IX. Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku²⁶⁴.

2.4 Díl čtvrtý: O jiných zločinech a kterak se trestají

Tento díl Vojenského trestního zákona postihoval tzv. zločiny obecné. Tedy takové, které byly souběžně upraveny zákonem č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Nebude tak překvapením, že právě v tomto díle a díle následujícím nalezneme nejvíce ustanovení doslovně převzatých ze zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích. Zločinů, uvedených v díle čtvrtém, se tak mohly dopustit všechny osoby, na které se Vojenský trestní zákon vztahoval, blíže k tomu

263 Např. §§ 6, 13 – 15, 21 – 24 zákona č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky; k tomu srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 107 a násl. a Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 293 a násl.

264 Srov. Hlavu IX. zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku a Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014, str. 802 a násl.

v podkapitole o jeho osobní působnosti. Vzhledem ke skutečnosti, že šlo o úpravu značně souhrnnou, chránily ustanovení dílu čtvrtého širokou škálu objektů. Není tak možné určit relevantní skupinový objekt, společný všem zločinům. Objekty chráněné dílem čtvrtým byly pro přehlednost vymezeny v § 332: „*Zločiny, které jsou obsahem tohoto dílu, zasahují buď do společné bezpečnosti přímo ve svazku státním, ve veřejných opatřeních nebo veřejné důvěře, nebo porušují bezpečnost jednotlivců co do osoby, majetku, svobody nebo jiných práv.*“. Dle těchto objektů byl díl čtvrtý z počátku rozdělen do dvaadvaceti hlav a obsahoval 194 §§, z nichž značná část byla postupem času zrušena.

Z důvodu omezeného rozsahu není možné se detailně věnovat rozboru jednotlivých hlav a konkrétních zločinů obsažených v díle čtvrtém Vojenského trestního zákona. Tento detailní rozbor ani současně není žádným způsobem nezbytným. Výše bylo uvedeno, že ustanovení tohoto dílu byla v hojně míře přejata z úpravy obecné a nevykazuje tak zásadní specifika, typická pro vojenské trestní právo. Současně tato úprava nevykazuje zásadní odlišnosti od úpravy dnešní²⁶⁵. Proto ve své práci uvedu pouze jmenný výčet obecných zločinů, které Vojenský trestní zákon upravoval:

„4. Pozdvižení

5. Vzbouření

6. Veřejné násilí

7. Zneužití úřední nebo služební moci a svádění k tomu

8. Padělání veřejných úvěrních papírů

9. Padělání mince

10. Rušení náboženství

11. Násilné smilstvo

12. Zprznění

13. Jiné zločiny smilstva

265 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 128 a násl.; Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 315 a násl. a Hlavy VI. – XXVI. zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích a Zvláštní část zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku.

14. *Vražda*
15. *Zabití*
16. *Vyhnání plodu ze života*
17. *Odložení dítěte*
18. *Těžké poškození na těle*
19. *Souboj*
20. *Žhárství*
21. *Krádež*
22. *Zpronevěření*
23. *Loupež*
24. *Plenění*
25. *Podvod*
26. *Dvojnásobné manželství*
27. *Utrhání na cti*
28. *Nadržování zločincům.* ²⁶⁶.

2.5 Díl pátý: O obecných přečinech a kterak se trestají

Díl pátý obsahoval analogickou úpravu přečinů obecných. Z hlediska jeho inspiračního zdroje, možných pachatelů, škály úpravy a komparace s úpravou soudobou tak takřka doslovně platí, co bylo uvedeno výše u obecných zločinů²⁶⁷. Oproti předchozímu dílu zde však nalezneme určité odlišnosti v systematické úpravě. Obecné přečiny dělil Vojenský trestní zákon do třech kategorií dle druhových objektů. Jednotlivé přečiny pak byly rozpracovány v hlavách dva až deset. Další odlišností byl fakt, že úprava obecných přečinů byla rozsáhlejší, původně totiž obsahoval díl pátý

266 § 333 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

267 Srov. Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927, str. 128 a násl.; Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931, str. 425 a násl. a Hlavy IV. – XIII. dílu II. zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích a Zvláštní část zákona č. 40/2009 Sb., Trestního zákoníku.

274 §§. Stejně jako u obecných zločinů uvedu pouze jednotlivé kategorie přečinů a vyjmenuji přečiny, které Vojenský trestní zákon upravoval.

První kategorií přečinů byly přečiny proti veřejné bezpečnosti. Tyto přečiny směřovaly proti: „(...) veřejnému pokoji a řádu, proti veřejným zřízením a opatřením ke společné bezpečnosti a proti povinnostem veřejného řádu.“²⁶⁸. Výčet jednotlivých přečinů proti veřejné bezpečnosti obsahoval § 530:

- „a) shluknutí;
- c) zlehčování nařízení úředních a pobuřování proti úřadům státním nebo obecním, nebo proti jednotlivým orgánům vlády, proti svědkům nebo znalcům;
- e) urážení církve nebo společnosti náboženské, zákonem uznané;
- f) napomáhání sektě náboženské, kterouž stát prohlásil za nedovolenou;
- g) veřejné zlehčování stavu manželského, rodinného, ústavu vlastnictví nebo schvalování činů nezákonných nebo nemravných;
- h) poškozování pohrobišť, otvírání hrobů, odejmutí mrtvých těl nebo zlé s nimi nakládání a odcizení něčeho z věcí takových;
- i) nadřezování v příčině nějakého přečinu;
- l) protizákonné ohlašování;
- m) sbírky nebo subskripce k tomu konci, aby se zákonné následky činů trestných zmařily.“

Jako další kategorií obecných přečinů zaváděl Vojenský trestní zákon přečiny proti bezpečnosti jednotlivců. Šlo o přečiny: „(...) jimiž vchází nebezpečství a škoda bezpečnosti jednotlivých lidí, totiž osobní bezpečnosti života, zdraví anebo jinak bezpečnosti těla; bezpečnosti majetku nebo nabývání; bezpečnosti cti a dobré pověsti nebo bezpečnosti jiných práv.“²⁶⁹. Na rozdíl od předchozí kategorie však Vojenský trestní zákon neobsahoval ustanovení, kde by byl uveden jejich výčet, pravděpodobně z důvodu jejich vysokého počtu. Přečiny proti bezpečnosti jednotlivců tak byly rozesety v následujících pěti hlavách:

268 § 527 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

269 § 528 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

- Hlava pátá: O přečinech proti bezpečnosti života,
- Hlava šestá: O přečinech proti zdraví,
- Hlava sedmá: O jiných přečinech, jež bezpečnost těla porušují nebo ohrožují,
- Hlava osmá: O přečinech proti bezpečnosti majetku,
- Hlava devátá: O přečinech proti bezpečnosti cti.

Poslední a nejméně rozsáhlou byla kategorie přečinů proti veřejné mravopočestnosti. Tedy takové přečiny, které: „(...) *urážejí veřejnou mravopočestnost.*“²⁷⁰. Ani u této kategorie neposkytoval Vojenský trestní zákon ustanovení se jmenným výčtem všech přečinů. Přečiny proti veřejné mravopočestnosti byly následující²⁷¹:

- Smilstvo mezi příbuznými a sešvakřenci,
- Cizoložství,
- Zmrhání nezletilé příbuzné člověkem domácím,
- Smilstvo služebné ženy s nezletilým synem nebo příbuzným v domě žijícím,
- Zmrhání pod přípovědí manželství,
- Sňatek vojenských osob bez povolení,
- Vstoupení v nezákonné manželství bez dispense,
- Nucení dítky k manželství neplatnému,
- Kuplířství,
- Hrubé a veřejné pohoršení vzbuzující porušení mravopočestnosti a stydlivosti,
- Zapovězené hry,
- Opilství.

270 § 529 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

271 Srov. Hlavu X. dílu V. zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona o zločinech a přečinech.

3 ZÁKON Č. 131/1912 Ř. Z., VOJENSKÝ TRESTNÍ SOUDNÍ ŘÁD PRO ZEMĚBRANU, VOJENSKÁ JUSTIČNÍ SOUSTAVA

O přípravě, vydání a zásadních změnách zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního soudního řádu pro zeměbranu (v kapitole III. dále jen Vojenský trestní řád), spolu se zákonným článkem XXXIII/1912 a následném upřednostnění této úpravy nově vzniklým Československem před úpravou trestního řádů pro společnou brannou moc bylo detailně pojednáno v předchozích částech práce. V této kapitole se tak, obdobně jako v kapitole předchozí, již budu věnovat konkrétní úpravě Vojenského trestního řádu se zaměřením na vojenskou justiční soustavu první republiky, účastníky trestního řízení a zvláštní typy trestního řízení před vojenskými soudy. Ostatní ustanovení jsou rozebrána pouze průřezově ve vztahu k výše uvedeným tématům. Vojenský trestní soudní řád, obdobně jako zákon č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákon vycházel a navazoval na civilní úpravu procesního práva, obsaženou v zákoně č. 119/1873 ř. z., Řádu soudu trestního. Pro značná specifika fungování vojenských justičních orgánů však nebylo možné z obecné úpravy procesního práva čerpat v takové míře, jako tomu bylo u práva hmotného.

Vojenský trestní řád z počátku sestával ze 495 §§ a byl uspořádán do 28 hlav, z nichž některé se dále dělily na sekce a tituly:

- Hlava I. Všeobecná ustanovení, §§ 1 – 9;
- Hlava II. Rozsah vojenské trestní soudní pravomoci, §§ 10 – 17;
- Hlava III. Organizace soudů, §§ 18 – 49;
- Hlava IV. Složení soudů. Postup řízení, §§ 50 – 85;
- Hlava V. Obviněný a jeho obhajování, §§ 86 – 103;
- Hlava VI. Poškozený a soukromý žalobce, §§ 104 – 108;
- Hlava VII. Vyloučení a zamítnutí soudních osob a vyloučení žalobce, §§ 109 – 119;

- Hlava VIII. Rozhodnutí a opatření v trestním řízení a jejich oznamování. Nahlédnutí do spisu, §§ 120 – 123;
- Hlava IX. Lhůty a ospravedlnění promeškaných lhůt, §§ 124 – 127;
- Hlava X. Příprava a provedení vyhledávacího řízení, §§ 128 – 155;
- Hlava XI. Výslech obviněného, §§ 156 – 168;
- Hlava XII. Zproštění od služby, prozatímní a vyšetřovací vazba, §§ 169 – 182;
- Hlava XIII. Výslech svědků, §§ 183 – 202;
- Hlava XIV. Ohledání a znalci, §§ 203 – 225;
- Hlava XV. Zabavení, domovní a osobní prohlídka, §§ 226 – 236;
- Hlava XVI. Ukončení vyhledávacího řízení a podání žaloby, §§ 237 – 245;
- Hlava XVII. Příprava hlavního přelíčení, §§ 246 – 255;
- Hlava XVIII. Hlavní přelíčení, §§ 256 – 321;
- Hlava XIX. Řádné opravné prostředky a oprava, §§ 322 – 380;
- Hlava XX. Právní moc rozsudků. Nařízení výkonu, §§ 381 – 385;
- Hlava XXI. Obnova trestního řízení, §§ 386 – 402;
- Hlava XXII. Vyšetření škody. Vrácení předmětů vzatých v uschování, §§ 403 – 407;
- Hlava XXIII. Náklady na trestní řízení, §§ 408 – 411;
- Hlava XXIV. Vykonání rozsudku, §§ 412 – 425;
- Hlava XXV. Řízení proti nepřítomným a uprchlíkům, §§ 426 – 432;
- Hlava XXVI. Řízení podle stanného práva, §§ 433 – 450;
- Hlava XXVII. Polní soudní zřízení a polní trestní řízení, §§ 451 – 486;
- Hlava XXVIII. Ustanovení přechodná a závěrečná, §§ 487 – 495.

Výklad o Vojenském trestním řádu je nutné započít od jeho poslední hlavy obsahující ustanovení přechodná a závěrečná. Nejprve je nutné zmínit, že s vydáním Vojenského trestního řádu byly dle jeho § 488 derogovány dřívější zákony a jiné právní předpisy upravující obdobnou materii. O místní působnosti tohoto zákona již bylo několikrát pojednáno výše a není tak účelné tuto problematiku opakovat.

Časovou působnost Vojenského trestního řádu je nutné dovodit kombinací několika jeho ustanovení. Vojenský trestní řád nabyl účinnosti dne 1. července 1914.

V porovnání se zákonem č. 19/1855 ř. z., Vojenským trestním zákonem tak byla u Vojenského trestního řádu legisvakanční doba čtyřikrát delší. Oproti zákonu č. 19/1855 ř. z., Vojenskému trestnímu zákonu se Vojenský trestní řád neužil na žádná řízení o trestných činech spáchaných před nabytím jeho účinnosti. Z probíhajících řízení se pak Vojenský trestní řád vztahoval pouze na řízení, jež byla vrácena odvolacím soudem soudu prvního stupně k opětovnému rozhodnutí. Podle Vojenského trestního řádu se od jeho účinnosti postupoval též při obnově řízení i posuzování její přípustnosti a v dalším řízení vedeném proti odsouzenému, který byl původnímu řízení nepřítomen²⁷².

Osobní působnost Vojenského trestního řádu upravovala jeho hlava druhá. V části práce o osobní působnosti zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona již bylo uvedeno, na jaké osoby se Vojenský trestní řád obecně vztahoval. Mimo těchto citovaných skupin šlo dále o vojenské osoby mimo činnou službu. V době války bylo možno zvláštními zákony vymezit mimořádnou pravomoc vojenských soudů²⁷³.

Věcná působnost Vojenského trestního řádu byla vymezena v § 1 odst. 1: *„Zločiny a přečiny (přestupky) lze trestati jen po předchozím řízení podle tohoto trestního soudního řádu na podkladě veřejné žaloby rozsudkem, který vynese příslušný soud, (...).“*²⁷⁴.

3.1 Vojenská justiční soustava

Jak uvádí Matulová: *„Existence vojenských soudů a prokuratur nesporně spoluurčovala – vedle politických, sociálních a ekonomických faktorů – stupeň morálky*

272 Srov. §§ 487, 489 – 492 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

273 §§ 13, 14 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 33 a násl.

274 Srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 3 a násl.

*a bojového ducha.*²⁷⁵. Vojenské soudy: „(...)nebylo lze pokládat za privilegium pro vojáka, jak bylo často namítáno, ale za nutnou složku vojenské organizace, bez níž se žádná armáda nemůže obejít.“²⁷⁶. Přestože se zde mluví pouze o vojenských soudech, lze toto tvrzení vztáhnout na všechny složky vojenské justiční soustavy. Více než svou existencí však vojenská justice přispívala k udržení morálky a bojového ducha svým fungováním. Její represivní prostředky tak lze označit za specifickou motivaci k poslušnosti. Vojenské trestní soudnictví spadalo z exekutivní větve pod Ministerstvo národní obrany a od civilního trestního soudnictví bylo zcela odděleno. Na Ministerstvu národní obrany bylo pro tento účel v I. všeobecně vojenském odboru zřízeno Justiční oddělení (oddělení I./5.). Vnitřní organizace a fungování vojenské justice bylo upravováno Ministerstvem národní obrany směrnými služebními instrukcemi, jednacími řády a různými prováděcími pokyny. Nejdůležitějším z těchto předpisů byl Organizační předpis pro vojenskou justiční službu Org-XVII²⁷⁷. Vojenská justiční služba bylo souhrnné označení pro vojenskou justici a vojenskou justiční službu správní, pod kterou spadala i služba vězeňská. Do justiční služby mohli být doplňováni pouze důstojníci zbraní, kteří zároveň splnili podmínku předepsaného vysokoškolského právnického vzdělání, tím bylo složení minimálně 3 státních zkoušek.

Vojenské justiční orgány se po celou dobu trvání první republiky potýkaly s vysokým nápadem trestních případů. Bohužel je nutné podotknout, že takovému nápadu často neodpovídalo jejich personální ani materiální zabezpečení. Výsledkem byly průtahy v řízení, které kritizovala zejména civilní veřejnost. Eliminovat tyto

275 Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 859.

276 VÚA – VHA, MNO, Presidium, inv. č. 11281, karton 673, signatura 68 1/19, dostupné též v Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 865.

277 Organizační předpis pro vojenskou justiční službu Org-XVII, Věstník Ministerstva národní obrany roč. 1927, dříve pod označením Organizační předpis pro vojenskou justiční službu Org-33, Věstník Ministerstva národní obrany roč. 1923.

nedostatky justiční soustavy se pokusila vláda v předpisu Služební instrukce, jednací řád a prováděcí pokyny pro brigádní a divizní soudy J-I-3²⁷⁸. A svými výnosy i Ministerstvo národní obrany a Nejvyšší vojenský soud. Nekomplexnost a nesystematičnost těchto opatření, spolu s rigiditou a konzervatismem nemalé části příslušníků justiční služby, vedly vždy pouze k omezenému účinku²⁷⁹.

3.1.1 Vojenské soudy

Funkce vojenských soudů byla zakotvena v § 18: „*Vojenskou trestní soudní pravomoc vykonávají vojenské soudy.*“. Prvorepubliková soudní soustava byla třístupňová a dle § 19 jí tvořily:

- „1. brigádní soudy,
2. divizní soudy,
3. Nejvyšší vojenský soud.“.

Označení soudů prvního a druhého stupně může být pro dnešního čtenáře matoucí a může evokovat jejich propojení s útvary ozbrojených složek. Takový závěr by však byl chybný, neboť jde pouze o pojmovou odlišnost od soudů civilních. Soudy brigádní svým postavením a účelem odpovídaly soudům okresním a divizní soudy soudům krajským. Obvody brigádních a divizních soudů byly totožné s obvody soudů civilních, dle svého sídla byly soudy pojmenovány. Místně příslušným byl v prvním stupni zpravidla soud, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán. Právo zřizovat a zrušovat brigádní a divizní soudy a též stanovit sídlo Nejvyššího vojenského soudu příslušelo prezidentovi republiky, jako vrchnímu veliteli branné moci²⁸⁰.

278 Srov. §§ 1, 2 předpisu Služební instrukce, jednací řád a prováděcí pokyny pro brigádní a divizní soudy J-I-3. Na základě § 495 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu vydán nařízením vlády č. 155/1928 Sb. z. a n., kterým se vydává nová služební instrukce a jednací řád pro brigádní a divizní soudy. Později označováno jako J-II-1.

279 Srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 862 – 865.

280 Srov. §§ 23, 50, 54, 61 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

Brigádní soudy byly příslušné konat řízení o všech přečinech i přestupcích, u nichž horní hranice trestu vězení nepřevyšuje šest měsíců. A to bez ohledu na skutečnost, zda se s ním pojí vedlejší trest odnětí vojenské hodnosti, a dále pokud je stanoven trest peněžitý či trest odnětí vojenské hodnosti jako trest hlavní. Zároveň bylo brigádním soudům uloženo poskytnout součinnost ve vyhledávacích řízeních, spadajících do působnosti soudů divizních²⁸¹. V čele brigádních soudů stál jako jejich prezident vojenský soudce, kterého jmenoval prezident republiky. V řízeních u brigádního soudu rozhodoval jeden vojenský soudce jako samosoudce²⁸². Brigádní soudy sídlily v: Brně, Českých Budějovicích (zrušen 1925), Hradci Králové, Josefově (zrušen 1922), Liberci (zrušen 1920), Moravské Ostravě (od roku 1920 přesunut do Opavy, zrušen 1923), Olomouci, Plzni, Praze, Terezíně, Vysokém Mýtu (zrušen 1920), Bratislavě, Bánské Bystrici, Košicích a Užhorodě²⁸³.

Divizním soudům příslušelo v prvním stupni rozhodovat o všech trestných činech, které nebyly svěřeny soudům brigádním. Jako soudy druhého stupně pak rozhodovaly o odvoláních proti rozsudkům soudů brigádních. V případech, kdy to stanovil Vojenský trestní řád, rozhodovaly o podaných stížnostech a rozhodoval též kompetenční spory dvou podřízených soudů²⁸⁴. V čele divizních soudů stál jako jejich prezident generál justiční služby, jmenovaný prezidentem republiky. V nalézacím řízení rozhodovaly u divizních soudů čtyřčlenné senáty. Ty se skládaly z předsedy a tří přísedících. Předseda a jeden přísedící byli z řad vojenských soudců. Ostatní dva přísedící byli laici, povolání ze stavovské skupiny, k níž patřil obžalovaný. Odvolací senát se skládal ze tří vojenských soudců. Předsedou byl z nich ten služebně nejstarší

281 § 20 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 49 – 50.

282 §§ 51 odst. 1, 53 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 82 – 85.

283 Srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 743 – 746.

284 § 21, 39 odst. 2 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 50 – 52, 69 – 70.

nebo s nejvyšší hodností²⁸⁵. Divizní soudy sídlily v: Brně, Hradci Králové, Olomouci, Plzni, Praze, Bratislavě, Bánské Bystrici, Košicích a Užhorodě (zrušen 1933)²⁸⁶.

Vnitřní organizace, činnost a styk s orgány veřejné žaloby brigádních a divizních soudů upravoval předpis Služební instrukce, jednací řád a prováděcí pokyny pro brigádní a divizní soudy J-I-3. Hlava první upravovala služební instrukce, tedy povinnosti související s funkcí předsedy soudu a vyšetřovacího soudce. Hlavní zodpovědností předsedy soudu byl jeho řádný chod, dále například podával návrhy na jmenování soudců. Hlava první dále upravovala činnost komise pro podmíněčné propuštění, vedení přehledu spisů, obesílání obviněných a svědků, nahlížení do spisů, postup soudu při jednotlivých vyhledávacích úkonech, podání obžaloby, hlavní přelíčení, opravné prostředky, postup soudu po právní moci rozsudku, náklady soudního řízení a služební dozor. Hlava druhá obsahovala jednací řád soudů, obsahovala pouze 15 §§. Na tomto prostoru jednací řád obsáhl vedení spisové služby, úřední hodiny, užívání soudní pečete a dokonce skartaci spisů. Prováděcí pokyny tvořily poslední část předpisu J-I-3. Hlavu třetí tvořila ustanovení o rozvrhu práce soudu, dozor předsedy soudu nad soudci vyšetřujícími, úřední styk vyšetřujících soudců a veřejných žalobců, předkládání žádostí o milost Nejvyššímu vojenskému soudu. Součástí této hlavy bylo též patnáct vzorů pro činnost soudů²⁸⁷.

Nejvyššímu vojenskému soudu²⁸⁸ bylo zejména uloženo rozhodovat o zmatečných stížnostech, o odvoláních proti rozsudkům divizních soudů a vybraných zvláštních opravných prostředcích. Řešil též kompetenční spory mezi vojenskými soudy a prokurátory. Pokud šlo o kompetenční spor vojenského a civilního soudu, postupoval

285 §§ 55, 56, 59 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 86 a násl.

286 Srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 743 – 746.

287 Srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 861.

288 Srov. Slovník veřejného práva československého, svazek II., Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932, str. 897 – 898.

ve spolupráci s Nejvyšším soudem²⁸⁹. V čele Nejvyššího vojenského soudu stál jako jeho prezident nejvyšší generál. Jeho zástupcem mohl být stanoven jeden nebo více generálů jako viceprezidenti. Prezidenta, viceprezidenty i rady Nejvyššího soudu jmenoval z řad důstojníků justiční služby prezident republiky. Prvním prezidentem byl plukovník justiční služby Josef Plzák. Nejvyšší vojenský soud rozhodoval v senátech. Ty se skládaly z prezidenta nebo jeho náměstka, jako předsedy, a čtyř radů Nejvyššího vojenského soudu. U Nejvyššího vojenského soudu mohli působit pouze právníci. V případě, že se senát chtěl ve svém rozhodnutí odchýlit od ustálené judikatury, rozhodoval Nejvyšší vojenský soud v plénu²⁹⁰. Nejvyšší vojenský soud sídlil v Praze²⁹¹. Vnitřní fungování Nejvyššího vojenského soudu upravoval předpis Služební instrukce, jednací řád a prováděcí pokyny pro Nejvyšší vojenský soud J-I-4²⁹².

Jedním ze základních předpokladů funkční soudní soustavy je zajištění nezávislého postavení soudců. To bylo garantováno jednak v § 90 odst. 1 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky: „*Veškerí soudcové vykonávají svůj úřad neodvisle, jsou vázáni jen zákonem.*“. Nezávislost vojenských soudců konkrétně pak byla stanovena též § 26 odst. 1 Vojenského trestního řádu: „*Soudy, jakož i jejich členové a soudcovské orgány jsou při výkonu soudcovských vyhledávacích úkonů, jakož i při vynášení nálezů nezávislí a jsou podřízeni toliko zákonu.*“. Tato nezávislost byla rozvedena

289 §§ 22, 39 odst. 1 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Mířička A., O příslušnosti soudů vojenských a jejich kolisích se soudy obecnými podle nových vojenských řádů trestních, In: Právník, Praha: Jednota právnická, r. 1913, str. 1 a násl. a 37 a násl. a Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 53 – 54.

290 §§ 62, 64, 68, 69 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 93 a násl.

291 Stanoveno nařízením Národního výboru č. 10/1918 Sb. z. a n., o sídle nejvyššího vojenského soudního dvora.

292 Služební instrukce, jednací řád a prováděcí pokyny pro Nejvyšší vojenský soud J-I-4, na základě § 73 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu vydán nařízením vlády č. 156/1928 Sb. z. a n., kterým se vydává nová služební instrukce a jednací řád pro nejvyšší vojenský soud. Později označováno jako J-II-2.

v § 99 odst. 1 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky: „*Soudcové z povolání jsou ustanovováni na svá místa vždy trvale; proti své vůli mohou býti přeloženi, sesazeni nebo do výslužby dáni jen v případech nové organisace soudní po dobu zákonem stanovenou nebo na základě pravoplatného disciplinárního nálezu; do výslužby mohou býti dáni na základě pravoplatného nálezu také, když dosáhnou stáří zákonem stanoveného.*“. Překládání vojenských soudců do výslužby po dosažení určitého věku předpokládané v § 99 zákona č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky bylo umožněno zákonem č. 23/1932 Sb. z. a n., o překládání vojenských soudců, kteří dosáhli určitého věku, nebo nejsou schopni plnit úřední a služební povinnosti, do výslužby a o zprošťování jich od vykonávání služby pro trestní řízení. Argumenty, proč je nutné po dosažení určitého věku obligatorně penzionovat vojenské soudce shrnovala důvodová zpráva k tomuto zákonu: „*(...) vojenské zájmy vyžadují, aby ve službě zůstávali pouze soudci duševně a tělesně nejzdatnější.*“²⁹³. Věková hranice byla nakonec stanovena na 65 let, původně bylo navrhováno 60 let. Zajímavé je, že až zákon č. 23/1932 Sb. z. a n., o překládání vojenských soudců, kteří dosáhli určitého věku, nebo nejsou schopni plnit úřední a služební povinnosti, do výslužby a o zprošťování jich od vykonávání služby pro trestní řízení přinesl ve svém § 6 legální definici pojmu vojenský soudce: „*Vojenskými soudci se rozumějí důstojníci justiční služby, kteří konají službu soudce u některého vojenského soudu.*“. Překládání vojenských soudců do výslužby z důvodu pravomocného kárného nálezu bylo zavedeno již recipovaným zákonem č. 46/1868 ř. z., o vykonávání kázně nad soudními úředníky. Podrobnosti poměru příslušníků justiční služby, jako členění do skupin, přijímání do praxe, úpravu subordinace a doplňování stavu a překládání, upravoval díl třetí Organizačního předpisu pro vojenskou justiční službu Org-XVII.

293 Důvodová zpráva k zákonu č. 23/1932 Sb. z. a n., o překládání vojenských soudců, kteří dosáhli určitého věku, nebo nejsou schopni plnit úřední a služební povinnosti, do výslužby a o zprošťování jich od vykonávání služby pro trestní řízení.

Vojenské soudy byly v České republice zrušeny ke dni 31. 12. 1993²⁹⁴.

3.1.2 Vojenská prokuratura

Vojenská prokuratura byla justičním orgánem, jejíž účel byl stanoven v § 3 odst. 1 Vojenského trestního řádu: „*Žalobu zastupuje vojenský prokurátor.*“²⁹⁵. Vojenská prokuratura byla povinna postupovat dle zásady legality²⁹⁶. Tato povinnost jí byla uložena § 43 odst. 1: „*Veřejný žalobce je povinen naříditi trestní soudní řízení, doví-li se o činech náležejících do oboru jeho působnosti, které mají býti stíhány trestním soudem, a postupovati během řízení podle tohoto trestního soudního řádu.*“. Veřejná žaloba však nebyla tvořena soustavou jednotlivých úřadů. Vojenská prokuratura byla tvořena jednotlivými vojenskými prokurátory, přidělenými k zastupování veřejné žaloby u vojenských soudů. Rozdělení vojenské prokuratury dle jednotlivých stupňů vojenských soudů určoval Vojenský trestní řád v § 44: „*Jako žalobce funguje u brigádních soudů funkcionář vojenského prokurátora, u divizních soudů vojenský prokurátor a u Nejvyššího vojenského soudu generální vojenský prokurátor.*“. Jejich postavení u vojenských soudů upravoval § 45 odst. 3: „*Vojenský prokurátor a funkcionář vojenského prokurátora, jakož i jejich náměstkové jsou na soudu nezávislí.*“. Funkcionáři vojenského prokurátora a vojenští prokurátoři byli ustanovováni z důstojníků justiční služby. Pokud byli vyššími důstojníky, byli jmenováni prezidentem republiky, jinak ministrem národní obrany. Mohl jim být ustanoven jeden či více náměstků. Generální vojenský prokurátor i jeho náměstci byli jmenováni prezidentem republiky z důstojníků justiční služby. Generální vojenský prokurátor byl na Nejvyšším vojenském soudu nezávislý, byl však podřízen Ministru národní obrany. Kromě zastupování žaloby byli funkcionáři vojenského prokurátora

294 Čl. 110 zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy České republiky; k tomu srov. Koudelka Z., Vojenská justice v ČR, In: Vojenské rozhledy: teoretický časopis Armády České republiky, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, r. 2009, č. 2, str. 79 – 84. Na Slovensku byly vojenské soudy zrušeny v roce 2009; k tomu srov. Salák P., Vojenské trestní právo, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009, str. 190, 193.

295 Srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 13 a násl., 73 – 74.

296 Srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo procesní, 3. vydání, Praha: Leges, 2013, str. 147 a násl.

a vojenský prokurátor povolání provádět vyhledávací řízení, k podání žaloby a opravných prostředků. Generální vojenský prokurátor zastupoval u Nejvyššího vojenského soudu stížnosti pro zmatečnost, stížnosti k zachování zákona a mimořádnou obnovu řízení v neprospěch obžalovaného²⁹⁷. Vnitřní poměry vojenské prokuratury byly upraveny Služebními instrukcemi a jednacím řádem pro vojenské prokurátory, jejich funkcionáře a generálního vojenského prokurátora J-II-3²⁹⁸.

3.1.3 Vojenské věznice a vojenské trestnice

Vojenské věznice a trestnice tvořily poslední část prvorepublikové vojenské justiční soustavy. Vojenské věznice sloužily k výkonu prozatímní a vyšetřovací vazby. Vedle toho se v nich také vykonávaly tresty na svobodě, jejichž výměra nepřevyšovala jeden rok. Vojenské věznice byly situovány do sídel divizních soudů. Osoby držené ve vazbě byly drženy odděleně od osob ve výkonu trestu²⁹⁹. Vnitřní chod vojenských věznic byl upraven Vojenským vězeňským řádem J-III-1³⁰⁰.

Vojenské trestnice byly určeny k výkonu trestů na svobodě delších než jeden rok. V Československu byla mezi lety 1918 – 1938 zřízena pouze jedna vojenská trestnice, sídlící v Malé pevnosti v Terezíně.

3.2 Hlava V. Obviněný a jeho obhajování

Dalším účastníkem ve vojenském trestním řízení byl obviněný. Kdo je obviněným, bylo řečeno v § 86 odst. 1 Vojenského trestního řádu: „*Osoba podezřelá z trestného činu může býti pokládána za obviněného teprve tehdy, když bylo proti ní nařízeno vyhledávací řízení nebo když byla na ni podána žaloba.*“. Dle odst. 2 pak:

297 §§ 45 – 49, 330, 353, 365, 376 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

298 Služební instrukcemi a jednacím řádem pro vojenské prokurátory, jejich funkcionáře a generálního vojenského prokurátora J-II-3, vydáno nařízením vlády č. 157/1928 Sb. z. a n., kterým se vydává nová služební instrukce a jednacím řádem pro vojenské prokurátory, jejich funkcionáře a generálního vojenského prokurátora.

299 §§ 171 odst. 4, 178 odst. 1, 180 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

300 Vojenský vězeňský řád J-III-1, Věstník Ministerstva národní obrany č. 78/1928.

„Po podání žaloby nazývá se obviněný žalovaným.“. Po celou dobu řízení má obviněný právo na obhájce. V některých případech musel být obviněný povinně zastoupen, nemohl však mít více než jednoho obhájce³⁰¹. Kdo mohl působit jako obhájce, stanovoval Vojenský trestní řád v § 91: „*Obhájci mohou býti mimo aktivní a neaktivní důstojníky justiční služby jen osoby zapsané do seznamu obhájců.*“. Vojenský trestní zákoník upravoval též několik případů, kdy byl příslušný jedinec jako obhájce vyloučen. Nejzajímavějším je případ § 97: „*Obhájci, kteří jsou důstojníky justiční služby v činné službě, nesmějí míti vyšší hodnost (pořadí) než předseda rozhodovacího soudu.*“³⁰². Žalovanému přiznává Vojenský trestní zákoník právo hovořit s obhájcem bez přítomnosti třetích osob, na písemný styk s obhájcem, nahlížet pod dohledem do spisů a pořizovat opisy. Obhájce je oprávněn jednat v zájmu žalovaného, a to i v řízení vyšetřovacím, kde mohl navrhnout vyhledávací úkony, účastnit se úředních jednání, nahlížet do všech spisů. Vojenský trestní zákoník a v jeho zastoupení též jeho obhájci přiznával i další práva v jednotlivých fázích řízení, např. žádat doplnění dokazování, o povolení přístupu důvěrníkům, podat odpor proti rozsudku vynesnému v jeho nepřítomnosti, právo klást otázky vyslychanému, právo na závěrečnou řeč a poslední slovo³⁰³.

3.3 Hlava VI. Poškozený a soukromý žalobce

Zajímavou otázkou vojenského trestního řízení je otázka postavení poškozeného. Poškozenému nebyl v meziválečném československém trestním právu přiznán status účastníka řízení. Subjektem trestního řízení mohli být pouze jako nositelé nároku, o kterém mohlo být též rozhodováno předmětným soudem. Poškození tak byli vedlejší stranou v trestním řízení. Pro posouzení otázky, zda může být poškozený

301 §§ 87 – 90, 100 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 117 a násled.

302 Srov. §§ 94 – 98 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934, str. 117 a násled.

303 Srov. §§ 250 odst. 1, 260 odst. 1, 278 odst. 4, 286 odst. 1, 291 odst. 2 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

vedlejší stranou též ve vojenském trestním řízení, je nutné nejdříve zkoumat účel vojenské justice jako celku. Zvláštním účelem vojenského trestního řízení je udržení kázně a řádu v ozbrojených složkách státu. Z důvodu, že v otázkách občanskoprávních podléhají vojenské osoby soudům civilním, nemůže vojenský trestní soud rozhodovat o soukromoprávních následcích trestného činu. Pauk ve svém článku uvádí: „*Proto vojenské soudy nerozhodují nikdy o jiných než trestněprávních následcích trestného činu.*“³⁰⁴. Na druhou stranu nelze tuto problematiku uzavřít konstatováním, že poškozenému nebyla ve vojenském trestním řízení přiznána žádná oprávnění. Vojenský trestní soudní řád poskytoval poškozenému určitá procesní práva, zejména ho opravňoval k nahlížení do spisů, k přítomnosti při důležitých úkonech a jednáních a vyznění o důležitých rozhodnutích a opatřeních³⁰⁵.

3.4 Hlava XXVI. Řízení podle stanného práva

Na prvním místě by bylo vhodné definovat, co je stanným právem. Vojenský trestní řád nám legální definici neposkytuje. Vymezení pojmu stanného práva přinesla alespoň nauka. Lepšík definuje stanné právo takto: „*Stanné právo, (...) lze hledíc k bohatosti variant vymezit jen znaky povšechnými, a to jako právo, podle kterého soudí stanný soud v trestním řízení zkráceném a urychleném, v němž zpravidla vyslovuje a hned dává vykonat trest smrti.*“³⁰⁶.

304 Srov. Pauk J., Pojem a postavení poškozeného ve vojenském trestním řízení, In: Právník, Praha: Jednota právnická, r. 1937, str. 306 a násl.

305 Srov. Hlavy VI. a XXII. a dále např. §§ 211, 241, 259, 343 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu; k tomu srov. Pauk J., Pojem a postavení poškozeného ve vojenském trestním řízení, In: Právník, Praha: Jednota právnická, r. 1937, str. 348 a násl. a k postavení poškozeného v dnešním trestním řízení srov. Jelínek J. a kol., Trestní právo procesní, 3. vydání, Praha: Leges, 2013, str. 268 a násl.

306 Lepšík J., Stanné právo, jeho vznik a vývoj, 1. vydání, Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1945, str. 6; ke vzniku a vývoji srov. Lepšík J., Stanné právo, jeho vznik a vývoj, 1. vydání, Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1945, str. 17 a násl.

Ministr národní obrany mohl vyhlásit stanné řízení, pokud se příslušníci ozbrojených složek dopustí: „(...) zločinů porušení subordinaace, vzpoury, zbabělosti, rušení kázně a pořádku, nedovoleného verbování a vyzvědačství (...)“ a „(...) odboje, zběhnutí, svádění nebo napomáhání k porušení přísězné vojenské služební povinnosti, dále vzbouření a vzrůstajícího se plenění.“. Řízení podle stanného práva mohlo být ministrem národní obrany vyhlášeno v období vyhlášení stanného práva také pro závažné obecné zločiny: „(...) vraždy, loupeže, zhárství a veřejného násilí zlomyslným poškozením cizího majetku, (...)“³⁰⁷. K řízení dle stanného práva je příslušný stanný soud na návrh vojenského prokurátora. Stanné soudy působí u divizních soudů a jejich obsazení je totožné jako u nalézacích senátů těchto soudů. Divizním soudům bylo v § 440 uloženo učinit: „(...) opatření, aby byla dodána ochrana a exekuční oddíl pro bezpečnost stanného soudu a k eventuálnímu výkonu trestu smrti, a má pečovat o to, aby bylo na místě určeném k vykonání stanného práva opatřeno potřebné úřední nářadí, aby byl přítomen kněz, lékař a v každém případě popravčí, aby žádná překážka nestála v cestě výkonu trestu smrti, kdyby měl býti uložen.“. Hlavním požadavkem na řízení dle stanného práva byla rychlost řízení a jeho odstrašující charakter. Řízení dle stanného práva může trvat maximálně 3x 24 hodin, jinak musí být provedeno řízení řádné. Z toho důvodu bylo vyloučeno formální vyhledávací řízení a „Stanný soud se může konati kteroukoli hodinu a též pod širým nebem.“³⁰⁸. Řízení též muselo probíhat: „(...) beze všech rozvláčností (...)“, obviněný měl právo na obhájce³⁰⁹. Ve stanném řízení bylo možné pouze jednomyslně rozhodnout o vině obviněného, v takovém případě byl uložen trest smrti, nebo o jeho nevině. V ostatních případech bylo nutné konat řízení řádné³¹⁰. Proti rozsudku stanného soudu nebylo možné podat žádné opravné prostředky, podání žádosti o milost nemělo odkladný účinek. Pokud tak byl obviněný uznán vinným, došlo na postup dle § 446 odst. 3 Vojenského trestního řádu: „Byl-li žalovaný odsouzen k smrti a nebyla-li mu udělena milost, má se mu po prohlášení rozsudku, je-li

307 § 433 – 435 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

308 § 441 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

309 § 442 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

310 §§ 444, 445, 447 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

to možné, dáti kněz a trest smrti se vykoná po lhůtě přiměřené k přípravě na smrt, zpravidla během dvou hodin.“.

Připravovaná osnova trestního řádu přišla se zcela novým pojetím stanného práva. Dle tohoto návrhu mělo být stanné právo rozděleno do dvou stupňů na:

- stanné právo,
- stanné řízení.

V prvním stupni měl být viník souzen řádným soudem, který mohl uložit jen tresty dle stávajícího stanného práva. Na druhou stranu mohl odsouzený užít opravné prostředky. Stanné řízení pak mělo formu zkráceného řízení před stanným soudem³¹¹.

Stanné právo bylo v Československu zrušeno zákonem č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád. S přijetím tohoto zákona bylo ze zákona č. 141/1961 Sb., Trestního řádu vypuštěn oddíl třetí Řízení za stanného práva, hlavy XIX. Zvláštní způsoby řízení.

3.5 Hlava XXVII. Polní soudní zřízení a polní trestní řízení

Za mimořádných událostí, zejména v době války, nebylo možné pro postihování trestných činů užívat řádné vojenské trestní řízení. Důvodem byla jeho značná formálnost, zdlouhavost a personální nároky. Z toho důvodu bylo do Vojenského trestního řádu zákonem č. 115/1937 Sb. z. a n., o vojenském polním trestním řízení toto zařazeno zpět. Pozoruhodným faktem je, že působnost hlavy XXVII. Vojenského trestního řádu byla v první řadě teritoriální, neboť dle § 452: *„Oblastí, v níž má platnost polní soudní zřízení a polní trestní řízení (oblasti polních soudů), je pole³¹².“.* Tuto oblast mohla též mimořádně zřídit vláda nebo ministr národní

311 Lepšík J., Stanné právo, jeho vznik a vývoj, 1. vydání, Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1945, str. 65 – 67.

312 Dle § 194 odst. 3 zákona č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu: *„Pole je území, v němž jsou rozloženy útvary operujících armád (útvary bojové i útvary služeb), náležející do pravomoci hlavního velitele; (...).“.*

obranu³¹³. V poli vykonávaly vojenskou trestní soudní pravomoc polní soudy. V § 456 Vojenský trestní řád stanovoval, že:

„Polní soudy jsou:

- 1. nižší polní soudy,*
- 2. vyšší polní soudy a*
- 3. vrchní polní soudy.“*

Polní soudy mohly být zřizovány dle potřeby vrchním velitelem u vyšších velitelství. Vrchní polní soud se zřizoval zpravidla jeden, u hlavního velitelství³¹⁴. Nižším polním soudům příslušelo konat řízení o trestných činech, na které byl stanoven trest na svobodě, nepřevyšující pět let, trest odnětí vojenské hodnosti nebo trest na penězích. Obdobně jako soudy brigádní byl též povinen poskytnout součinnost vyšším polním soudům při vyhledávacím řízení. Vyšším polním soudům náleželo stíhat všechny ostatní trestné činy a rozhodovat o odvoláních proti pravomocným rozsudkům nižších polních soudů a o stížnostech. Vrchní polní soudy pak rozhodovaly o odvoláních proti pravomocným rozsudkům vyšších polních soudů a dalších věcech uložených jim hlavou XXVII. Vojenského trestního řádu³¹⁵. U nižších polních soudů rozhodoval tříčlenný senát, v menší míře také samosoudce. Jinak bylo obsazení polních soudů obdobné jako u řádných vojenských soudů³¹⁶. Žalobu u polních soudů zastupovala polní prokuratura, ta se členila dle polních soudů³¹⁷.

313 § 453 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

314 Polní soudy byly v Československu zřízeny ke dni 27. 9. 1938 na celém území státu, na základě rozkazu hlavního velitele ze dne 26. 9. 1938. K jejich zrušení došlo dne 16. 10. 1938 v Čechách a na Moravě a dne 15. 12. 1938 na Slovensku a Podkarpatské Rusi; k tomu srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 873.

315 §§ 457 – 460 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

316 §§ 461 – 465 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

317 §§ 466 – 468 zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu.

Do 31. března 2002 tvořily soustavu českých soudů v době branné pohotovosti též vyšší polní soudy a nižší polní soudy³¹⁸.

318 § 1 odst. 2 zákona č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích. Na rozdíl od polních soudů však pro dobu branné povinnosti státu zůstávají vyšší a nižší polní státní zastupitelství; k tomu srov. § 6 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství a Koudelka Z., *Vojenská justice v ČR*, In: *Vojenské rozhledy: teoretický časopis Armády České republiky*, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, r. 2009, č. 2, str. 79 – 84.

4 VYBRANÉ STATISTIKY VOJENSKÉHO TRESTNÍHO PRÁVA MEZI LETY 1918 – 1938

Pád Rakouska – Uherska a vznik Československé republiky způsobil v letech 1918 – 1919 značné ochromení vojenské justice. Důvodem byl rozsáhlý exodus justičních důstojníků, kteří byli z největší části příslušníky německé, polské a maďarské národnosti. Nejvíce kritická byla situace v Čechách a na Moravě, kde došlo takřka k zastavení práce vojenských soudů a vojenské prokuratury. Během prvního roku od vzniku Československé republiky nově napadlo vojenským justičním orgánům 91 447 trestních spisů, z nichž bylo do konce tohoto roku vyřízeno pouze 64 515³¹⁹.

Druhým náparem na vojenské soudy v počátcích Československa byla situace okolo Slovenské republiky rad³²⁰. V období mezi červencem 1919 a 7. dubnem 1922³²¹ vyřídily vojenské soudy na Slovensku proti civilním osobám 2 634 trestních případů. V největší míře šlo o zločiny vyzvědačství³²².

319 Srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 845.

320 Jinak též Slovenské sovětské republiky. Slovenská republika rad byla dočasný komunistický stát s diktaturou proletariátu, která existovala od 16. června do 7. července 1919 na území jižního a východního Slovenska, byla naprosto závislá na Maďarské republice rad. Ta také pod hrozbou ozbrojeného konfliktu stáhla s československého území své jednotky, to vedlo k brzkému zániku Slovenské republiky rad. V době jejího trvání byla na Slovensku a v Podkarpatské Rusi vyhlášena vojenská diktatura; k tomu srov. Vojáček L., Schelle K., Právní dějiny na území Slovenska, 1. vydání, Ostrava: Key Publishing, 2007, str. 220 – 222.

321 S účinností od 7. dubna 1922 byla na území Slovenska zrušena vojenská trestní jurisdikce nad civilními osobami, nařízením vlády č. 114/1922 Sb. z. a n., jímž zrušují se nařízení, kterými byly na území bývalého státu uherského podrobeny vojenské trestní soudní pravomoci občanské osoby, jež se dopustí trestných činů proti válečné moci státní.

322 Srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 871.

V předchozí kapitole bylo uvedeno, že se československá vojenská justice v meziválečném období potýkala s nedostatečným personálním zabezpečením. K roku 1924 sloužilo v činné službě v prvním pololetí přibližně 121 000 osob, v druhé půli roku pak 90 000 osob. Vedle toho bylo ročně povoláno k 28dennímu cvičení ve zbrani 268 000 osob. Průměrně tak pravomoci vojenských soudů v polovině 20. let ročně podléhalo 143 000 osob. V tomto období působilo u vojenských soudů 137 soudců. Z toho vyplývá, že na jednoho vojenského soudce připadalo v tuto dobu téměř 1 050 potencionálních pachatelů vojenských trestných činů. Zajímavější je však tato statistika v porovnání se soudy civilními. V celé soustavě civilních justičních orgánů bylo v tomto období systematizováno 2 507 pozic, mimo toho též 620 míst pro auskulanty³²³ a právní praktikanty, ti však nemohli samostatně vykonávat práci soudců ani návladních. Je však nutné důrazně poznamenat, že tyto kvóty nebyly zdaleka naplněny. Vezmeme-li pak v úvahu, že Československo mělo ve 20. letech přibližně 13 600 000 obyvatel, vychází nám, že na jednoho soudce a návladního připadá 5 420 obyvatel. Situace pak byla ještě neutěšenější vzhledem ke skutečnosti, že civilních justičních úřadů bylo více a měly na starosti mnohem širší agendu³²⁴.

Československá vojenská justice vedla v meziválečném období, až s udivující precizností, velice detailní a obsáhlé statistiky o všech pravomocných odsouzeních brigádních a divizních soudů. Ve statistikách byly vykazovány též skutkové podstaty trestných činů, ukládané tresty, hodnosti pachatelů, podmíněčné či nepodmíněčné odsouzení a místa. Bohužel statistiky vykazované mezi lety 1918 – 1919 nelze brát za absolutně hodnověrné, neboť vojenská justice v té době procházela transformací a sbírání těchto dat nebylo spolehlivé. Od počátku 20. let dále jsou však tyto statistiky velice průkazné a jsou velice hodnotným informačním zdrojem. V letech 1920 až 1929

323 Auskulant (z lat.), titul soudních úředníků do služby státní vstoupivších, (...) kteří buď prakticky ke zkoušce soudcovské se připravují, aneb ji vykonavše, pomáhají v soudnictví. Převzato z Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí, Praha: J. Otto, 1889, svazek 2., str. 1056.

324 Srov. článek Zrušme vojenské soudy!, In: Právo lidu: Ústřední orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické ze dne 12. listopadu 1924, Praha: Československá sociálně demokratická strana dělnická, r. 1924, č. 265, str. 1 – 2.

byl nejčastěji páchaným vojenským trestným činem přečin Svémocného vzdání se. Celkem bylo za toto období spácháno 15 467 skutků. Druhým, nejvíce se vyskytujícím trestným činem, bylo Porušení subordínace, za totožné období 8 164 skutků. Třetím nejčastěji páchaným trestným činem ve 20. letech bylo Zběhnutí se 6 092 případy. Zajímavé je jejich rozložení v čase, i když to lze pochopit s ohledem na historické okolnosti. Největší počet svémocných vzdání se i zběhnutí se odehrál v roce 1920 a s postupem času jejich četnost klesala. Svémocných vzdání se bylo v roce 1920 spácháno 3 009 skutků, v roce 1929 již toto číslo kleslo na 767. U zločinu zběhnutí klesl počet z 938 na 491 případů. Naopak přesně opačný vývoj lze pozorovat u přečinů porušení subordínace, u nichž jejich výskyt vzrostl ze 450 v roce 1920 na 877 v roce 1929³²⁵.

Z trestů užívaných v trestním právu vždy budil nejvíce emocí trest smrti a nejinak tomu bylo u Vojenského trestního zákona. S ohledem na skutečnost, jaká pečlivost byla věnována jeho normativní úpravě, o čemž bylo pojednáno výše, může být překvapivá četnost jeho ukládání. V roce 1919 byl trest smrti vykonán pouze v jednom případě, a to pro zločin vzpoury dle § 159 zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona, šlo o řízení v režimu stanného práva³²⁶. V rozmezí let 1920 až 1929 byl pak trest smrti uložen v pěti případech. Vykonán byl však pouze v jednom z nich³²⁷. Za souběh civilních trestných činů se zločinem Zběhnutí dle § 183 zákona

325 Srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 865 - 866.

326 Srov. Liška O. a kol., Vykonané tresty smrti, Československo 1918 – 1989: (nezahrnuje rozsudky německé justice), 1. vydání, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2000, str. 158.

327 Srov. Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010, str. 859.

č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona byl ve třech případech vykonán trest smrti ještě mezi lety 1950 až 1953³²⁸.

V podkapitole o ukládání trestu bylo uvedeno, že v období první republiky byly vojenské soudy při ukládání trestů nuceny užívat mimořádného zmírňovacího práva. Tento nedostatek lze demonstrovat na příkladu trestných činů dle hlavy páté, dílu druhého zákona č. 19/1855 ř. z., Vojenského trestního zákona. V letech 1920 – 1924 byl na trestný čin Zběhnutí v 90% případů vyměřen trest na svobodě v délce trvání do 6 měsíců. Ještě více to dokládá fakt, že trestní sazba od 3 do 6 měsíců byla použita pouze v 5 – 9% případů. Tresty na svobodě ve výměře do 3 měsíců dosahovaly u trestného činu Zběhnutí téměř 60%. Na druhou stranu u přečinu Svémocného vzdání se nebyly tresty vězení ve výměře od 1 do 3 měsíců nijak výjimečné. Mezi roky 1920 až 1924 činily dokonce 28% všech trestů uložených pro tento delikt³²⁹.

328 Srov. Liška O. a kol., Vykonané tresty smrti, Československo 1918 – 1989: (nezahrnuje rozsudky německé justice), 1. vydání, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2000, str. 62, 114, 150 – 151.

329 Srov. Lepšík J., Reforma vojenského trestního práva, In: Věstník Československé společnosti pro právo trestní, Praha: Československá společnost pro právo trestní, r. 1929, č. 1, str. 31.

ZÁVĚR

Cílem této diplomové práce bylo přinést ucelen pohled na problematiku vojenského trestního práva v Československé republice na počátku 20. století, konkrétně mezi lety 1918 – 1938. Toto téma je velice obsáhlé a z důvodu časového odstupu je dostupnost relevantních pramenů poměrně omezená. I přes tuto skutečnost jsem se snažil podat komplexní přehled daného tématu a zjištěné poznatky byly minimálně pro mou osobu přínosné a obohacující.

Když se podíváme na stav vojenského trestního práva před událostmi ze září roku 1938, může se nám na první pohled zdát, že období první republiky není ve vývoji našeho vojenského trestního práva nijak přelomové. Tomuto názoru by odpovídal i tradičně konzervativní postoj ozbrojených složek. Tento pohled však nemůže být více chybným. Při historickém pohledu na meziválečné období našich dějin, zjistíme, že šlo o epochu utvářenou zejména dvěma největšími válečnými konflikty v dějinách moderní Evropy, dále státními převraty, politickým bojem v rodící se demokracii a heterogenním národnostním složením obyvatelstva. Při důkladnějším pohledu objevíme, že všechny tyto skutečnosti zásadním způsobem ovlivňovaly i osud vojenského trestního práva v první polovině 20. století. Při studiu právních dějin zjistíme, že právo je až příliš často obětí či nástrojem dějinných zvrátů a do značné míry také odrazem stavu společnosti.

Největší část této práce je věnována zákonu č. 19/1855 ř. z., Vojenskému trestnímu zákonu, na němž můžeme nejlépe ilustrovat i vývoj vojenského trestního práva na našem území. Prvně je nutné zmínit, že šlo o první kodex hmotného vojenského trestního práva v českých zemích. Ve své době byl předpisem moderním, zároveň však vhodně čerpal z předchozího vývoje obou větví trestního práva. Tomuto postupu zůstaly věrné i přijímané vedlejší trestní zákony. Tvrzení prvního odstavce, že právo je často politickým nástrojem, platí u procesního práva v mnohem menší míře. Z toho důvodu se procesní normy většinou těší vyšší kvalitě a delší životnosti. Zákon č. 131/1912 ř. z., Vojenský trestní řád je toho důkazem. Jak jsem ve své práci zmínil, šlo o jeden z nejmodernějších předpisů vojenského trestního práva vůbec.

Pokud budeme mít tato fakta na paměti, nemůže nás již tolik překvapit dlouhověkost obou zákonů. Na druhou stranu v kontextu ostatních recipovaných rakousko – uherských norem není již výše zmiňovaná účinnost 96 a 37 let výjimečná. Toto by mělo přimět dnešního zákonodárce k sebereflexi a zamyšlení se nad procesem tvorby a výsledné kvality přijímaných zákonů. Samozřejmě je nutné na toto doporučení nahlížet s určitým nadhledem a v širších souvislostech dnešních potřeb a možností. Například v interní úpravě ozbrojených složek můžeme inspiraci předpisy z období první republiky nalézt hned na několika místech. Tyto podněty jsou jedním z nejvýznamnějších přínosů této práce a ještě více rezonují s připravovaným rozšířením branné povinnosti. Z důvodu odlišného charakteru dnešní armády je však možné, že tento inspirační zdroj je již do značné míry vyčerpán.

Zároveň není možné meziválečné trestní právo bezmezně adorovat. Zejména pokud jde o samotné právní předpisy a přístup moci zákonodárné a odborné veřejnosti k rekodifikaci. Pokud jde o zákon č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákon, byla největším nedostatkem systematika dílu druhého: O vojenských zločinech a vojenských přečinech. Druhou významnou vadou byly špatně nastavené sazby trestů, kdy soudy musely pravidelně sahat k mimořádnému snížení zákonného trestu. Skutečnost, že byly ve většině případů ukládány mírné tresty, však vypovídá o dobré kázní a kultuře v našich ozbrojených složkách mezi světovými válkami. Skvrnou na moderní podobě zákona č. 131/1912 ř. z., Vojenského trestního řádu byla existence řízení dle stanného práva, značně omezující právo jedince na spravedlivý proces a postavení poškozeného v trestním řízení, u kterého povinnosti převažovaly nad jeho právy. Zákonodárci je nutné vytknout, že za období dvaceti let nedokázal právní řád unifikovat. Jurisprudence pak dle mého názoru na zákonodárce vytvářela nedostatečný tlak. Když jsem se seznámil se způsobem přípravy nových předpisů, působilo to na mě, jakoby si jejich autoři chtěli v těchto normách vytvořit svůj pomník a odtrhli se od potřeb praxe. Období právnické dvouletky, ve kterém bylo naše vojenské trestní právo unifikováno a začleněno do trestního práva obecného, dokazuje, že příprava zákonů je pouze otázkou politické motivace. Přestože historické okolnosti tohoto kroku mohou vyvolávat určitou pachutí, musíme začlenění vojenského trestního práva s ohledem na vývoj ozbrojených složek do dnešní podoby označit za správné.

Z důvodu rozsahu práce nebylo bohužel možné pokrýt celou problematiku. Zejména oblast vedlejších trestních zákonů nebyla prozatím takřka vůbec zpracována. Dále je možné podrobněji se zaměřit na zvláštnosti v úpravě pro četnictvo. Pozornost si zaslouží též rozsáhlá judikatura Nejvyššího vojenského soudu, o které bylo pojednáno zatím jen částečně v některých komentovaných zněních zákonů. A konečně je zde prostor pro zpracování kompletních statistik páchaných trestných činů a dalších údajů. Budoucí zájemce o vojenské trestní právo je však nutné upozornit, že detailní popis tohoto tématu, byť pouze v časovém horizontu let 1918 – 1938, by vystačil na několikaset stránkovou publikaci.

Přesto jsem dle mého názoru v diplomové práci splnil stanovený cíl a poskytl čtenářům ucelený pohled na problematiku vojenského trestního práva mezi lety 1918 až 1938 s podrobným rozбором jeho hlavních aspektů a upozorněním na jeho zajímavosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Právní předpisy

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.

Zákon č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech.

Zákon č. 8/1863 ř. z., o doplnění obecného a vojenského trestního zákona.

Zákon č. 46/1868 ř. z., o vykonávání kázně nad soudními úředníky.

Zákon č. 151/1868 ř. z., Branný zákon.

Zákon č. 119/1873 ř. z., Řád soudu trestního.

Zákon č. 131/1912 ř. z., Vojenský trestní soudní řád.

Zákon č. 1/1918 Sb. z. a n., jímž se upravuje vyhlašování zákonů a nařízení.

Zákon č. 9/1918 Sb. z. a n., jímž se doplňuje vojenský trestní zákon a trestní řád.

Nařízení Národního výboru č. 10/1918 Sb. z. a n., o sídle nejvyššího vojenského soudního dvora.

Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého.

Zákon č. 431/1919 Sb. z. a n., o zřízení ministerstva pro sjednocení zákonodárství a organizace správní v Československé republice.

Zákon č. 556/1919 Sb. z. a n., kterým se mění ustanovení vojenského trestního zákona.

Zákon č. 562/1919 Sb. z. a n., o podmíněném odsouzení a o podmíněném propuštění.

Zákon č. 121/1920 Sb. z. a n., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky.

Zákon č. 122/1920 Sb. z. a n., jímž se stanoví zásady jazykového práva v republice Československé.

Zákon č. 193/1920 Sb. z. a n., Branný zákon republiky Československé.

Zákon č. 243/1920 Sb. z. a n., kterým se mění zákon o zrušení šlechtictví, řádů a titulů.

Zákon č. 299/1920 Sb. z. a n., O četnictvu.

Opatření Stálého výboru Národního shromáždění republiky Československé č. 480/1920 Sb. z. a n., o změně některých ustanovení trestního práva.

Nařízením vlády č. 114/1922 Sb. z. a n., jímž zrušují se nařízení, kterými byly na území bývalého státu uherského podrobeny vojenské trestní soudní pravomoci občanské osoby, jež se dopustí trestných činů proti válečné moci státní.

Zákon č. 154/1923 Sb. z. a n., o vojenském kázeňském a kárném právu, jakož i odnětí vojenské hodnosti a přeložení do výslužby řízením správním

Zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., Na ochranu republiky.

Zákon č. 124/1924 Sb. z. a n., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti.

Zákon č. 126/1924 Sb. z. a n., o účinku žádostí za souhlas sněmoven ku trestnímu stíhání členů Národního shromáždění na běh promlčecí lhůty.

Zákon č. 31/1929 Sb. z. a n., kterým se mění a doplňují trestní zákony a trestní řády.

Zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., o trestním soudnictví nad mládeží.

Zákon č. 23/1932 Sb. z. a n., o překládání vojenských soudců, kteří dosáhli určitého věku, nebo nejsou schopni plnit úřední a služební povinnosti, do výslužby a o zprošťování jich od vykonávání služby pro trestní řízení.

Zákon č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu.

Vládní nařízení č. 270/1936 Sb. z. a n., o Stráži obrany státu.

Zákon č. 115/1937 Sb. z. a n., o vojenském polním trestním řízení.

Výnos č. 75/1939 Sb. z. a n.

Narizení vlády č. 255/1939 Sb. z. a n., o zrušení vojenského soudnictví.

Vyhláška ministra vnitra č. 30/1945 Sb. z. a n., o platnosti ústavního dekretu presidenta republiky č. 11/1944 Úř. věst. čsl., o obnovení právního pořádku.

Zákon č. 86/1950 Sb. z. a n., Trestní zákon.

Zákon č. 87/1950 Sb. z. a n., o trestním řízení soudním.

Zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích.

Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník.

Důvodová zpráva k zákonu č. 23/1932 Sb. z. a n., o překládání vojenských soudců, kteří dosáhli určitého věku, nebo nejsou schopni plnit úřední a služební povinnosti, do výslužby a o zproštění jich od vykonávání služby pro trestní řízení.

Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. z. a n., Trestní zákon.

Služební předpisy

Služební řád A-I-2, Věstník Ministerstva národní obrany č. 13/1926.

Služební řád A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany č. 26/1926.

Organizační předpis pro vojenskou justiční službu Org-XVII, Věstník Ministerstva národní obrany roč. 1927.

Služební instrukce, jednací řád a prováděcí pokyny pro brigádní a divizní soudy J-I-3 (J-II-1), vydáno nařízením vlády č. 155/1928 Sb. z. a n., kterým se vydává nová služební instrukce a jednací řád pro brigádní a divizní soudy.

Služební instrukce, jednací řád a prováděcí pokyny pro Nejvyšší vojenský soud J-I-4 (J-II-2), vydáno nařízením vlády č. 156/1928 Sb. z. a n., kterým se vydává nová služební instrukce a jednací řád pro nejvyšší vojenský soud.

Služební instrukcemi a jednací řád pro vojenské prokurátory, jejich funkcionáře a generálního vojenského prokurátora J-II-3, vydáno nařízením vlády č. 157/1928 Sb. z. a n., kterým se vydává nová služební instrukce a jednací řád pro vojenské prokurátory, jejich funkcionáře a generálního vojenského prokurátora.

Vojenský vězeňský řád J-III-1, Věstník Ministerstva národní obrany č. 78/1928.

Vojenský služební řád A-I-1, Věstník Ministerstva národní obrany roč. 1938.

Literatura

Bařinka C. ed., První sjezd Právniků států slovanských v Bratislavě 1933, Bratislava: Generální sekretariát sjezdu, 1934.

Beneš J., Vojenský trestní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1934.

Dangelmaier E., Militar – Privatrecht der K. k. österreichischen Armee mit Berücksichtigung des römischen Rechtes, Innsbruck: Wagner, 1882.

Dangelmaier E., Die Militär – Verbrechen und Vergehen nach österreichischem Rechte mit Berücksichtigung des römischen Rechtes, das deutschen, französischen und italienischen Militär – Strafgesetzes, Innsbruck: Wagner'schen Universitäts – Buchandlung, 1884.

Dangelmaier E., Militär – rechtliche und militär – ethische Abhandlungen mit Berücksichtigung der Gesetzgebung Österreich – Ungarns, Deutschlands, Frankreichs und Italiens, Wien: Braunmüller, 1893.

Dvořák J., Falada D., Snahy o unifikaci soukromého práva a právní civilistika v meziválečném období, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010.

Fenyk J., Císařová D., Meziválečné trestní právo a věda trestního práva v Československu, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010.

Hafner J., Vojenský trestní zákon podle nejnovějšího stavu zákonodárství, 2. vydání, Kroměříž: J. Gusek, 1931.

Horák O., Trestní právo v meziválečném Československu, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009.

Jelínek J. a kol., Trestní právo procesní, 3. vydání, Praha: Leges, 2013.

Jelínek J. a kol., Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, 4. vydání, Praha: Leges, 2014.

Kačor M., Kdo zavinil explozi vojenské munice v srdci Prahy?, In: History revue: dějinné otazníky – bitvy – osudy mocných – spiknutí – historické omyly, Praha: RF Hobby, r. 2012, č. 8.

Klučina P. et al., Vojenské dějiny Československa, 1. vydání, Praha: Naše Vojsko, 1986 – 1987, sv. 2 a 3.

Koudelka Z., Vojenská justice v ČR, In: Vojenské rozhledy: teoretický časopis Armády České republiky, Praha: Ministerstvo obrany České republiky, r. 2009, č. 2.

Kuklík J., a kol., Dějiny československého práva 1945 – 1989, 1. vydání, Praha: Auditorium, 2011.

Lepšík J., O vojenských trestních zákonech: Přehledný obraz hmotného vojenského trestního práva, Praha: Nákladem vlastním, 1927.

Lepšík J., 1. Doplněk knihy majora justiční služby Dr. Josefa Lepšíka: „O vojenských trestních zákonech“ – podle právního stavu z 1. července 1929, Praha: Nákladem vlastním, 1929.

Lepšík J., Reforma vojenského trestního práva, In: Věstník Československé společnosti pro právo trestní, Praha: Československá společnost pro právo trestní, r. 1929, č. 1.

Lepšík J., Beneš J., Vojenské trestní zákony Československé republiky, Praha: Nákladem vlastním, 1931.

Lepšík J., Co patří k pramenům našeho hmotného vojenského trestního práva, In: Pocta k sedmdesátým narozeninám univ. prof. dra Augusta Miřičky, Praha: Československá společnost pro právo trestní, 1933.

Lepšík J., Vojenská podřízenost a její trestní ochrana, Praha: Nákladem vlastním, 1934.

Lepšík J., Úkoly právního sjednocení v našem Vojenském trestním právu: Celoštatný Unifikační kongres právníků v Bratislave 26. – 28. 9. 1937, Obor pre právo trestné, Bratislava: Nákladem vlastním, 1937.

Lepšík J., Odnětí vojenské hodnosti ve vojenském trestním právu, In: Sborník prací k počtě šedesátých narozenin Jaroslava Kallaba: 24. VI. 1939, uspořádali Engliš K. et al., Praha: Orbis, 1939.

Lepšík J., Stanné právo, jeho vznik a vývoj, 1. vydání, Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1945.

Malý K., Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989 jako předmět vědeckého zkoumání (Úvodní slovo při zahájení konference), In: Malý K., Soukup L., Vývoj práva v Československu v letech 1945 – 1989, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2004.

Malý K. a kol., Dějiny českého a československého práva do r. 1945, 4. vydání, Praha: Leges, 2010.

Matulová H., Vojenské trestní právo, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010.

Mířička A., O příslušnosti soudů vojenských a jejich kolisích se soudy obecnými podle nových vojenských řádů trestních, In: Právník, Praha: Jednota právnická, r. 1913.

Němeček J., Kuklík J., Zpráva o činnosti úřadu československého vojenského atašé v Paříži po 15. březnu 1939, Historie a Vojenství: Časopis Historického ústavu Armády ČR, Praha: Vojenský historický ústav, r. 2000, č. 4.

Pauk J., Pojem a postavení poškozeného ve vojenském trestním řízení, In: Právník, Praha: Jednota právnická, r. 1937.

Salák P., Vojenské trestní právo, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009.

Salák P., Specifické tresty v historii vojenského práva, In: COFOLA 2010: the Conference Proceedings, 1. vydání, Brno: Masarykova Univerzita, 2010.

Schelle K., Civilní řízení v meziválečném Československu, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010.

Skřejpková P., Pokusy o unifikaci v oblasti obchodního práva v letech 1918 – 1938, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010.

Šouša J., Unifikace a jednokolejnost, dva pilíře snah o reformu veřejné správy v letech 1918 – 1938, In: Malý K., Soukup L., Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918 – 1938) a jejich místo ve střední Evropě, 1. vydání, Praha: Karolinum, 2010.

Springer L., Průvodce vojenským trestním a kázeňským právem, Plzeň: Ladislav Springer, 1936.

Steinbach J., Vojenský trestní soudní řád, Praha: Nákladem vlastním, 1923.

Tauchen J., Trestní právo v Protektorátu Čechy a Morava, In: Československé trestní právo v proměnách věků (Sborník příspěvků), Brno: Masarykova univerzita, 2009.

Vlček E., Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu, 3. vydání, Brno: Masarykova univerzita, 2006.

Vojáček L., Schelle K., Právní dějiny na území Slovenska, 1. vydání, Ostrava: Key Publishing, 2007.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí, Praha: J. Otto, 1889, svazek 2.

Slovník veřejného práva československého, svazek I., Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1929.

Slovník veřejného práva československého, svazek II., Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932.

Slovník veřejného práva československého, svazek III., Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1932 – 1934.

Slovník veřejného práva československého, svazek IV., Brno: Polygrafia – Rudolf M. Rohrer, 1938.

Slovník veřejného práva československého, svazek V., Brno: Rovnost, 1948.

Slovník veřejného práva československého, Praha: EurolexBohemia, 2000, 5 sv.

Článek Zrušme vojenské soudy!, In: Právo lidu: Ústřední orgán Československé sociálně demokratické strany dělnické ze dne 12. listopadu 1924, Praha: Československá sociálně demokratická strana dělnická, r. 1924, č. 265.

Elektronické zdroje

Liška O. a kol., Vykonané tresty smrti, Československo 1918 – 1989: (nezahrnuje rozsudky německé justice), 1. vydání, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2000. Dostupné z:
www.policie.cz/soubor/sesit-02-prvni-vydani-pdf.aspx

Liška O. a kol., Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918 – 1989, 2. Vydání, Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. Dostupné z:
www.policie.cz/soubor/sesit-02-druhe-vydani-pdf.aspx

Salák P., Tauchen J., Říšská sbírka zákonů 1848 – 1918, Dokumenty (DVD), Brno: Masarykova univerzita, 2009. Dostupné z:
www.is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html

www.britannica.com, Encyclopædia Britannica

www.epravo.cz/vyhledavani-aspi

www.zakonyprolidi.cz

RESUMÉ

Diplomová práce se zabývá problematikou vojenského trestního práva v Československé republice mezi lety 1918 až 1938. Toto téma jsem zvolil z několika důvodů. Prvním z nich je, že se v tématu prolínají dva právní obory – právní dějiny a trestní právo. Zároveň jde o téma, které nebylo dosud rozsáhle zpracováno. Důvodem je, že v obou právních odvětvích, která se v tématu meziválečného vojenského trestního práva spojují, jde o marginální oblast zájmu. Dosavadní práce se ve většině případů zaměřovaly pouze na jednotlivé součásti problematiky. U druhé skupiny prací pak bylo téma zvoleno příliš široce a výsledný výstup měl charakter enumerativní, bez poskytnutí souvislostí. Cílem této práce tak bylo přinést ucelený pohled na problematiku našeho vojenského trestního práva na počátku 20. století a v rámci tohoto pohledu se pak zaměřit na jeho nejvýznamnější prvky.

Práce vychází zejména z právních předpisů účinných v daném období a jejich komentovaných znění. Dalším důležitým podkladem pro vypracování byly dobové odborné publikace, opomenuta však nezůstala ani recentní pojednání. V práci je u vybraných otázek okrajově zmíněno srovnání s meziválečným trestním právem obecným. U institutů vojenského trestního práva, jejichž úprava nebo pojetí se do současnosti značně pozměnilo, je zařazena komparace se současnou úpravou.

První kapitola se v úvodu zabývá vznikem a vývojem vojenského trestního práva na našem území a jeho prameny. Další část se zabývá recepcí právního řádu a následnými snahami o rekonstrukci, se zaměřením na civilní a vojenské trestní právo. V této části je zároveň popsán pohled soudobé právní vědy na vojenské trestní právo. První kapitolu uzavírá výhled na osud vojenského trestního práva v dalších historických etapách.

Druhá kapitola je stěžejní částí práce. Popisuje zákon č. 19/1855 ř. z., Vojenský trestní zákoník. První podkapitola je zaměřena na rozbor jeho obecné části. Zvláštní část zákona je rozdělena do čtyř podkapitol, kde největší prostor je věnován dílu druhému o vojenských zločinech a vojenských přečinech.

Třetí kapitola pojednává o zákonu č. 131/1912 ř. z., Vojenském trestním řádu. Podrobně je zde rozebrána vojenská justiční soustava, postavení stran v trestním řízení a jeho zvláštní druhy – řízení dle stanného práva a polní trestní řízení.

Čtvrtá kapitola nabízí vybrané statistiky o páchaných trestných činech, ukládaných trestech a fungování vojenské justice v období první republiky.

NÁZEV PRÁCE V ANGLICKÉM JAZYCE

Military criminal law (1918 – 1938)

ABSTRACT

This Master's degree thesis deals with the problematics of the military criminal law in the Czechoslovak Republic between 1918 and 1938. I have chosen this theme for several reasons. First of these reasons is, that this subject mingles two legal disciplines – legal history and criminal law. Concurrently it is a topic, that has not yet been widely written up. The reason is that in both law disciplines combined in the theme of interwar criminal law, it is a marginal area of interest. Existing works in most cases focus only on a constituent parts of the problematics. In the second group of works the topic was chosen too widely and the character of resulting outputs was enumeratives, without providing context. The purpose of this thesis is to provide a global view on the matter of our military criminal law in the beginning of 20th century and within this view then further focus on its dominant elements.

The work is based mainly on the legislation effective in the given period, and the commented wordings. Another valuable source for the elaboration of the thesis were historical publications, although recent papers were not excluded. On several occasions the work marginally mentions the comparison with the interwar general criminal law. In the topics of the military criminal law, whose legislation or conception has been altered to the present time, there is included a comparison to the current legislation.

In the introduction of the first chapter it explains the origin and evolution of the military criminal law in our territory, and its sources. The next subsection relates to the reception of legislation and the subsequent efforts of the recodification, mainly focusing on civil and military criminal law. This section also describes the attitude of the contemporary jurisprudence on the military criminal law. The first chapter then concludes with the prospects on the further evolution of the military criminal law over the next historical stages.

The second chapter is a fundamental section of the work. This part describes the Military Penal Code. The first subchapter analyses the general section of the Military Penal Code. The special section of the code is divided in four subchapters, where the largest part is devoted to the military crimes and military torts.

The third chapter presents at the Military Criminal Procedure. It discusses in detail the military judicial system, the position of parties to a criminal proceedings and its special types – martial law and field trial.

The fourth chapter provides selected statistics on committed crimes, sentencing and functioning of military justice in the period of the First Czechoslovak Republic.

KLÍČOVÁ SLOVA

Československo, Polní soudy, Rekodifikace, Stanné právo, Unifikace, Vojenské přečiny, Vojenské soudy, Vojenské trestné činy, Vojenské trestní právo, Vojenský trestní řád, Vojenský trestní zákoník

KEY WORDS

Czechoslovakia, Field trial, Martial law, Military courts, Military crimes, Military criminal law, Military Criminal Procedure, Military Penal Code, Military torts, Recodification, Unification